

Kandidatuddannelsen i socialt arbejde
Aalborg universitet
Modul 6 – speciale

Institut for sociologi, socialt arbejde og organisation



Konstruktion af identitet i ”Brugerforeningen for Aktive Stofbrugere”

Februar 2011

Udarbejdet af Hans Rylland Nielsen

Vejleder: Henning Olsen

Antal typeenheder: 239.493 (ekskl. Titelblad, Indholdsfortegnelse, resume og bilag)

Forsidebilleder: Billedet til venstre viser mindestenen til minde for afdøde stofbrugere beliggende på Vesterbro i København, som er etableret af ”Brugerforeningen for aktive stofbrugere”. Billedet til højre er fra den samme forenings opiummuseum. Alle billeder er hentet fra Foreningen hjemmeside (brugerforeningen.dk) og brugt med tilladelse af formanden.

Der er vedlagt en cd rom med de transskriberede interview til censor og vejleder (ikke biblioteksversion)

Abstract:

The subject of the thesis is how drug users create identities in drug user unions. I am using a variety of theory inspired mostly by interactionism and partially by social movement theory on collective identity. I am using a broad dialectic sociological understanding of the concept identity, which unlike a psychological or a discursive approach is understood as an internal identification and an external recognition as being or belong with a specific group or category. The collective identity concept is being used relative to how groups can create an alternative identification by creating a boundary to negative social categories, which here is defined as the drug user category. The subject can relative to social work like “identity work” be seen as a contribution to understanding how this can be practiced without “professional” social workers. This perspective is relevant to studying how people who often are perceived as marginalized and being outside the mainstream of society collectively seek to create a different and more accepted identity. The focus is specific how drug users can create an identity in opposition to stigmatizing categories. I am focusing on a Danish drug user union “Danish Drug User Union” as an example on how identity as a drug user can be constructed in a specific context. The analytical focuses are on two levels an organizational and an individual member level. For this I have used qualitative empirical data like documents from the user unions’ website, an evaluation and an article about the organization as a whole plus interviewed member of the union for analysing the member level.

Forord

Jeg vil først og fremmest takke ”Brugerforeningen for Aktive Stofbrugere” og de deltagende medlemmer, som ved at stille op til interview har gjort dette speciale muligt. Jeg sætter stor pris på, at i har givet jer tid til at give mig indblik i foreningens virke og har delt jeres personlige fortællinger som medlemmer. Jeg kunne ikke have ønsket mig en mere varm og imødekommende velkomst.

Specialet er en del af en længere rejse, som jeg ikke vil redegøre for her, da det ville udgøre et speciale i sig selv. Jeg føler imidlertid trang til at give min familie en stor tak for at give kærlig opbakning og vise interesse igennem hele forløbet. Det er ikke mindst en tak til mine forældre, der har fulgt med og har via daglige telefonsamtaler fra Langeland opmuntret, støttet, vækket og givet gode råd, som jeg ikke kunne have været foruden. Jeg vil samtidig takke min vejleder Henning Olsen for altid at give en god og saglig vejledning og Annette Bilfeldt, der har fungeret som en god sparringspartner.

PROBLEMFELT	7
BRUGERFORENINGER	8
SKADESREDUKTION	9
NARKOPOLITISKE DILEMMAER	10
TENDENSER I DANSK FORSKNING OM STOFMISBRUG/NARKOPOLITIK	10
TEMATIKKER I FORSKNINGEN OM BRUGERFORENINGER	11
BRUGERORGANISERING OG SOCIALT ARBEJDE	13
INDKREDSNING AF FELTET	14
PROBLEMFOMULERING	16
OPBYGNING	17
VIDENSKABSTEORETISK OG BEGREBSTEORETISK PRÆSENTATION	18
VIDENSKABSTEORETISK INTRODUKTION	18
KONSTRUKTIVISMENS ONTOLOGI	19
KONSTRUKTIVISMENS EPISTEMOLOGI	20
TEORETISK FORFORSTÅELSE	21
IDENTITET	21
NIVEAUER FOR IDENTITET	22
STIGMA	24
KOLLEKTIV IDENTITET	26
GRÆNSER	27
KOLLEKTIV BEVIDSTHED	28
FORHANDLING AF IDENTITET	28
OPSUMMERING	29
METODE	31
METODOLOGI	31
SELEKTION AF FORENING	32
BRUGERFORENINGEN FOR AKTIVE STOFBRUGERE	32
ANALYSE AF RAMMER FOR KOLLEKTIV IDENTITET	34
EMPIRISK FOKUS	34
ANALYSE AF MEDLEMSFORTÆLLINGER	35
NARRATIVT UDGANGSPUNKT	35
INTERVIEWDESIGN - SELEKTION AF INTERVIEWPERSONER	36
INTERVIEWFORSTÅELSE	38
BRIEFING OG INTERVIEWGUIDE	39
INTERVIEWERFARINGER	41
ANALYSESTRATEGI	42
ANALYSE AF RAMMER FOR KOLLEKTIV IDENTITET	45
BRUGERFORENINGER OG SKADESREDUKTION	45
”BRUGERFORENINGEN FOR AKTIVE STOFBRUGERE”	47
GRÆNSER	47

FYSISKE GRÆNSER	48
ORGANISATORISKE GRÆNSER	50
ADFÆRDSMÆSSIGE GRÆNSER	51
EKSEMPLER PÅ KONSTRUKTION AF BETINGELSER FOR KOLLEKTIV BEVIDSTHED	55
MINDEDAGEN	55
BRUGERVENPRISEN	58
RAMMER FOR FORHANDLING AF IDENTITET	59
SPRØJTEPATRULJE	60
DELKONKLUSION	62

ANALYSE AF MEDLEMSFORTÆLLINGER **65**

POUL	65
FORTÆLLINGENS PLOT	66
GRÆNSER: "AT VÆRE STOFBRUGER DET ER IKKE ENSBETYDENDE MED AT MAN ER EN TABER VEL"	68
KOLLEKTIV BEVIDSTHED: "ACCEPT SOM GRUPPE"	70
FORHANDLING AF IDENTITET: "JEG ER PÅ SPRØJTEPATRULJEN"	72
ANDERS	73
FORTÆLLINGENS PLOT	73
GRÆNSER: "JEG ER SELVMEDICINERET AKTIV STOFBRUGER"	74
KOLLEKTIV BEVIDSTHED: "IKKE SÆRLIGT FEDE REGLER OG NORMER"	76
FORHANDLING AF IDENTITET: "DET ER OS DER SIDDER MED EKSPERTVIDEN"	78
NANNA	79
FORTÆLLINGENS PLOT	79
GRÆNSER: "DET ER BESTEMT IKKE ONDE MENNESKER"	81
KOLLEKTIV BEVIDSTHED: "DET ER ET MEGET NEDVÆRDIGENDE OG HÅRDT LIV"	83
FORHANDLING AF IDENTITET: "JEG KAN GODT LIDE AT HJÆLPE ANDRE MENNESKER"	84
STINE OG HENRIK	85
FORTÆLLINGENS PLOT	85
GRÆNSER: "MAN KAN JO GODT PASSE ET ARBEJDE OG HAVE ET VELFUNKERENDE LIV"	87
KOLLEKTIV BEVIDSTHED: "DET ER MEGET BEFRIENDE AT VÆRE HEROPPE"	89
DELKONKLUSION: FÆLLESTEMATIKKER OG VARIATIONER	91

KONKLUSION **95**

LITTERATURLISTE **100**

BILAG 2 **108**

BILAG 3 **109**

BILAG 4 **110**

BILAG 5 **113**

Problemfelt

Der har længe forgået en debat omkring stofmisbrug og hvordan problemet kan løses. Politiske partier strides ofte omkring narkopolitiske prioriteringer og principper, en debat som synes at være præget af markante uenigheder. Min indfaldsvinkel er forbundet med en faglig interesse for at belyse nogle andre aspekter af denne i forvejen velkendte problemstilling. Jeg har i et andet projekt beskæftiget mig med den danske debat om etablering af fixerum og fandt i den sammenhæng, at stofmisbrugsområdet er præget af dilemmaer og divergerende holdninger, men samtidig at fremstillingerne af stofmisbrugere i medier, blandt politikere og fagfolk ofte er præget af entydigt negative menneskeskildringer, som magtesløse ofre der er i stoffernes vold eller som kriminelle afvigere (Dahl 2004). Min tilgang til stofmisbrugsproblematikken var i førnævnte projekt præget af et ønske om at forstå de dominerende diskurser omkring brug af illegale stoffer og hvordan de er styrende for de politiske beslutninger. Selvom det narkopolitiske felt er præget af divergerende positioner, er der blandt politikere og andre narkopolitiske aktører konsensus om, at stofmisbrug repræsenterer et "uvæsen" og en trussel for samfundet og individet. Jeg blev i samme projekt opmærksom på eksistensen af brugerforeninger for stofbrugere, som er foreninger drevet af stofbrugere for stofbrugere. En umiddelbar interesse for dette fænomen har ført mig i retning af en alternativ opfattelse af problematikken og et andet syn på det at være misbruger (herefter stofbruger)¹ – et perspektiv, der ikke er særlig fremtrædende i den narkopolitiske debat.

De dominerende fremstillinger af stofbrugere og problematikkerne heromkring er ofte associeret med et ret så fasttømret blik på, hvad en stofbruger er og hvilke problemer der er forbundet hermed. I disse fremstillinger repræsenterer stofbrugeren en person, hvis liv *kun* består af problemer og symptomer på abstinenser (Dahl 2004). Selvom denne fremstilling generelt kan problematiseres for at være for unuanceret og ikke indfanger menneskers flertydige måder at fortolke og håndtere deres stofbrug, er eksistensen af stofbrugerforeninger med til at nuancere dette billede. Brugerforeninger er indledningsvis steder, hvor stofbrugere reflekterer over deres sociale og politiske situation på et kollektivt og individuelt niveau og forholder sig kritisk til dominerende kategoriseringer af mennesker med et stofbrug. De viser i praksis en modstand mod commonsense-opfattelser af

¹"Stofbrugere" er en betegnelse som anvendes af brugerforeninger overfor mennesker som benytter illegale stoffer såsom heroin og kokain osv. eller substitutionsstoffer som metadon. I dagligt tale anvendes ofte negativt ladede betegnelser som "misbrugere" eller "narkomaner", som stempler hele personens karakter, hvilket er betegnelser flere brugerforeninger ønsker at distancere sig fra. Jeg vil i det følgende anvende betegnelsen "stofbrugere", da jeg ønsker at bidrage til at nuancere billedet af mennesker der bruger illegale stoffer.

stofbrugere, som mennesker der ikke kan magte deres tilværelse eller har ressourcer til fx at engagere sig politisk arbejde. Jeg ønsker i den sammenhæng at beskæftige mig med de identitetspolitiske dimensioner af det at være medlem af en brugerforening.

Brugerforeninger

Der har i Danmark eksisteret en stofbrugerforening siden 1993 (brugerforeningen for aktive stofbruger) og det er ifølge foreningens hjemmeside en af de ældste eksisterende brugerforeninger (Brugerforeningen.dk). Foreningerne har ifølge Jürgens imidlertid været i vækst indenfor de sidste 15 år (Jürgens 2008:15). Selvom de fungerer forskelligt og skal ses i relation til den sociale, kulturelle og politiske kontekst, de eksisterer i (Anker et al. 2006), har de med udgangspunkt i litteraturen visse fællesstræk. De er defineret som interesseorganisationer, der er dannet på baggrund af en bestemt sag og har fokus på at varetage medlemsinteresser (Jepsen 2004:170, Anker et al. 2006:6). Foreningerne kan paralleliseres med andre foreninger, der er oprettet med henblik på at fremme bestemte brugergrupperes interesser (fx foreninger for sindslidende og fysisk handicappede), hvor brugerbegrebet refererer til det at være "bruger" af de offentlige hjælpesystemer såsom social- og sundhedssystemet (Meeuwisse 2006). Brugerbegrebet har i relation til stofbrugerforeninger imidlertid en dobbeltbetydning, da der dels er tale om brugere af velfærdsstatens hjælpe- og kontrolsystemer og dels om aktive brugere af illegale stoffer (Jepsen 2004:169). Brugerforeninger er på tværs af brugergrupper dannet af mennesker, som har egne erfaringer med et problem og som ønsker at forbedre deres situation (Meeuwisse 2006:217). Derfor kan organiseringen i nogle tilfælde karakteriseres som selvorganisering eller selvhjælp², hvor medlemmerne søger støtte i at møde andre i samme position (Ibid.:220). Der er imidlertid brugerforeninger for stofbrugere, der primært fungerer som politiske interesseorganisationer, hvor målsætningen er at ændre den narkopolitiske dagsorden, fx MDGH³ i Holland (Tops 2006:61). Imens andre både kan karakteriseres som selvhjælp og som politiske interesseorganisationer, herunder "Brugerforeningen for aktive stofbrugere" i Danmark (Anker 2006:42). Brugerforeninger er generelt kritiske overfor de offentlige systemers problemdefinition og sætter spørgsmålstegn ved systemernes behandlingsideologi og de professionelles ekspertrolle (Meeuwisse 2006:217-218). Stofbrugerforeninger adskiller sig igen fra andre foreninger ved, at der er tale om en kriminaliseret brugergruppe, da medlemmerne er brugere af illegale stoffer. Det er derfor en gruppe, der har en

² Jepsen sonderer i den sammenhæng mellem selvhjælp, baseret på en forestilling om at stofbrugere er syge og har behov for hjælp, frem for respekt og ligeværdig behandling overfor selvhjælp som udtryk for at mennesker indgår i interessegrupper for at markere sig som gruppe der kæmper for deres rettigheder (Jepsen 2004:184).

³ Medich-soziale Dienst Heroine Gebruikers (MDHG) – Medicinsk-social tjeneste for heroinbrugere

særlig problematisk status i samfundet (Anker et al. 2006:5). Foreningernes politiske målsætning er at fungere som talerør for stofbrugere og gøre opmærksom på problemer, der er forbundet med at være stofbruger. De sætter fx fokus på problemer i forhold til behandlingssystemet, konsekvenser ved kriminaliseringen af stoffer og er omvendt stærke tilhængere af skadesreduktion og en ligeværdig behandling af stofbrugere (Jürgens 2008).

Skadesreduktion

Stofbrugerforeningerne trækker på principperne om skadesreduktion, ligesom de ofte er udøvere af forskellige former for skadesreducerede praksisser for stofbrugere. Det viser sig fx som etablering af sprøjtebytteordninger, udbredelsen af viden om ”sikkert stofbrug”, fungerer som væresteder etc. (Jürgens 2008, Jepsen 2004). Skadesreduktion er betegnelsen for forskellige politikker og programmer, som har til hensigt at reducere skaderne ved stofbrug i social, økonomisk og i sundhedsmæssig forstand, uden at der insisteres på stoffrihed (Andersen&Järvinen 2006:305). Skadesreduktion har ifølge Asmussen og Jöncke rødder i gadeplansarbejde i storbyer, hvor social- og sundhedsarbejdere ville skabe sociale tilbud baseret på stofbrugernes præmisser. Intentionen med disse tilbud var og er, at de skal støtte stofbrugere i deres hverdagsliv. Skadesreduktion er bl.a. forbundet med intentionen om at reducere risikoen for overførsel af HIV og hepatitis C blandt injektionsbrugere. Det har resulteret i sprøjteudleveringsprogrammer, hvor injektionsbrugere kan få udleveret rene kanyler eller bytte af rent mod brugt ”værktøj” (Asmussen & Jöncke 2004:24-25). Skadesreduktion er ligeledes implementeret som en del af det danske behandlingssystem, hvor princippet om stoffrihed som eneste målsætning for mennesker i behandling er forladt til fordel for princippet om ”graduerede målsætninger”. Formålet med behandlingen er derfor ikke nødvendigvis stoffrihed, men at den har en rehabiliterende funktion i personens liv. Det danske behandlingssystem bygger i forlængelse primært på metadonbehandling⁴ kombineret med social behandlingsindsats. Ideen hermed er, at stofbrugere ved at opnå mere kontrol over deres stofbrug, kan leve et mere stabilt liv uden yderligere social deroute (Andersen et al. 2009:25-26).

⁴ Metadon er et stof, med de samme virkninger som morfin. Forskellen fra metadon og andre typer narkotika er, at metadon forbrændes langsommere i kroppen og kan derfor virke i længere tid – uden det kræver ny dosis. Mere specifikt er ideen ikke at gøre personen stoffri eller fjerne den fysiske afhængighed, men at fjerne stofafhængighedens negative konsekvenser som fremkommer ved abstinenser, og ved hjælp af erstatningsstoffet metadon bibeholde en fysisk ”normalitetstilstand” (Houborg 2006:89-90).

Narkopolitiske dilemmaer

Selvom skadesreduktion udgør en anerkendt del af den danske narkopolitik, er det en tænkning og en praksis, der udfordrer det dominerende narkopolitiske ideal om et narkotikafrit samfund. Udgangspunktet for dansk narkopolitik er de internationale forbudspolitiske konventioner, hvor produktion, distribution, besiddelse og forbrug af ”narkotiske stoffer”, heriblandt hash, kokain og heroin til ikke-medicinsk eller ikke-videnskabeligt øjemed, bør forbydes (Bjerge et al. 2008, Dahl 2008). Det betyder, at politiindsatser og retsvæsen udgør centrale værktøjer til bekæmpelse af brug og udbredelse af narkotiske stoffer i Danmark og i andre lande. Den kontrolpolitiske målsætning er således at reducere brug af narkotiske stoffer, mens målsætningen ved skadesreduktion er at reducere skader (mens stofbruget tolereres) (Bjerge et al. 2008:10-11). Der er i den sammenhæng ofte uenighed blandt tilhængere af skadesreduktion og tilhængere af kontrolpolitiske foranstaltninger om prioritering af forskellige former for indsatser. Skadesreduktionstilhængere hævder, at en mere tolerant politik overfor stofbrugere vil reducere skader blandt stofbrugere og at øgede kontrolindsatser medfører sociale og sundhedsmæssige skadesvirkninger for brugerne (jf. Ege 2004). Narkotikaproblemet opfattes her primært som et spørgsmål om at prioritere social og sundhedsmæssig velfærd, frem for et spørgsmål om politiindsatser og retsvæsen. Skadesreduktion betragtes i forlængelse som en pragmatisk og realistisk tilgang i modsætning til forbudspolitikken, der fremstilles som moralsk og ideologisk (Andersen&Järvinen 2006:306-7). Flere brugerforeninger indgår i tråd hermed i internationale netværk med sigte på at styrke den politiske prioritering af skadesreduktion, stofbrugers selvbestemmelse og ret til et værdigt liv, hvor den eksisterende narkopolitik kritiseres for at være destruktiv for stofbrugers tilværelse (Jürgens 2008:25).

Tendenser i dansk forskning om stofmisbrug/narkopolitik

Forskning i stofmisbrugsproblematikker har synliggjort en kompleks problemstilling præget af paradokser og dilemmaer. Der er bl.a. fokus på narkopolitiske tiltag indenfor kontrol, behandling, forebyggelse og skadesreduktion (jf. Bjerge et al. 2008). Policy-analyser har fx beskæftiget sig med narkopolitikken i makrohistorisk perspektiv, hvor det centrale tema er skismaet mellem prioritering af kontrolpolitiske tiltag som strenge straffe og øget politiindsats kontra velfærdspolitiske tiltag i form af skadesreduktion og behandling (Storgaard 2000, Jepsen&Laursen 2002, Jepsen 2008). Andre forskere anlægger et etnografisk perspektiv på stofbrugers hverdagsliv i lokale kontekster, hvor den centrale ambition er at forstå stofbruget fra brugerens perspektiv (Asmussen&Jöncke 2004, Dahl 2004). Forskningen i socialt arbejde har bl.a. belyst, hvordan empowerment fungerer i

praksis blandt ”svagtstillede metadonbrugere” (Bjerge 2005). Brugerorganisering blandt stofbrugere er dog mindre belyst, men er ifølge eksisterende forskning (se nedenfor) ikke desto mindre relevant for at forstå brugernes egne forsøg på at modvirke stigmatisering og social marginalisering⁵.

Tematikker i forskningen om brugerforeninger

Jeg vil nedenfor ridse nogle centrale tematikker op, som går igen i litteraturen med henblik på at indkredse og begrunde mit emne. Brugerforeninger for stofbrugere analyseres oftest som et politisk fænomen ved hjælp af en bred vifte af politologisk og sociologisk teori. Gennemgående for litteraturen er en teoretisk kobling til social bevægelsesteori, hvor foreninger ses som en del af en social bevægelsesformation, der kæmper for at forbedre stofbrugeres sociale og sundhedsmæssige betingelser (Anker et al. 2006, Anker 2006-07). I en artikelsamling fra tidsskriftet *Nordic studies on Alcohol and Drugs (NAD)* om stofbrugerorganisering i de Skandinaviske lande og i Holland analyseres foreningerne som politiske aktører, hvis ambition er at ændre eksisterende magtrelationer:

”They strive to gain recognition for the rights of a particular group of people and to gain influence over and to change current drug policy.[...] their broader and collective aim is to change existing power relations and structures – and in this sense they may be seen as social movements in formation.” (Anker et al. 2006:8)

Artiklerne har bl.a. fokus på foreningernes organisationsstrategier, opståen, interaktion med andre organisationer og succes og legitimitet i forhold til omverdenen. Selvom foreningerne har visse fællestræk adskiller de sig fx i forhold til strategier for at opnå indflydelse og legitimitet. Anker beskriver fx den danske brugerforenings strategi som ikke-konfronterende, hvor den via demokratiske midler igennem forhandlinger og dialog med offentlige myndigheder søger at opnå legitimitet som seriøs organisation (Anker 2006:52). Det står i kontrast til konfronterende strategier, som bl.a. udøves af en Hollandsk forening, hvis eksplicite målsætning er at legalisere ”hårde

⁵ En søgning på ”brugerorganisering” på den danske forskningsdatabase (forskningsdatabasen.dk) resulterer i 5 hits, hvor 4 af disse er af den samme forfatter Jørgen Anker, som jeg inddrager nedenfor – her er der to af emnerne, der konkret forholder sig til stofbrugerorganisering. Den samme søgning foretaget på bibliotek.dk resulterer i 6 hits, med brugerorganisering som emneord – der er ikke nogle af emnerne som er relateret til stofbrugerorganisering. En søgning på ”user organization” AND ”substance abuse” i samme søgestreng på den internationale søgemaskine google scholar resulterer i ca. 47 hits [søgning foretaget d. 14 juni 2010]. En mere eklektisk søgning efter international litteratur, hvor jeg har eksperimenteret med søgeord har dog resulteret i flere relevante hits. En bredere søgning på ”stofmisbrug” i de danske forskningsdatabaser resulterer i et meget bredere udvalg. Her har jeg nødvendigvis begrænset min inddragelse af litteratur, til det mest relevante i forhold til min indfaldsvinkel.

stoffer” (Tops 2006:61). Foreningens politiske mål søges opnået både ved hjælp demokratiske midler og civil ulydighed. Artiklerne viser i forlængelse, hvordan de forskellige strategier er tæt forbundet til det politiske og kulturelle miljø, som foreningerne opstår i.

Flere af artiklerne har som nævnt fokus på, hvordan foreningerne er opstået, hvor en generel tendens er, at de er opstået i relation til en udvikling i behandlingssystemerne (Anker et al. 2006:14). Som forklaringsmodeller på sociale bevægelers dannelse bruges bl.a. begreber som politiske mulighedsstrukturer og bevægelser som rationelle aktører. Et eksempel på det sidste fremgår af en artikel om finske brugerforeninger, hvor det fremgår, at foreningerne er opstået som følge af en utilfredshed blandt stofbrugere med kvaliteten i substitutionsbehandlingen (Tammi 2006:23). Artiklen anlægger et fokus på foreningerne som ”claims makere” dvs. aktører, der har betydning i den kollektive definitionsproces af et socialt problem (jf. Spector&Kitsuse 1987). Anker fremfører en uidentisk argumentation i sin artikel om den danske brugerforening og forholder sig til faciliterende processer for foreningens dannelse. Det finder han bl.a. i de behandlingsinstitutionelle rammer, stofbrugernes forbrugsmønstre og det politiske miljø. (Anker 2006:44-46). Han argumenterer fx for, at der i Danmark er relativt gode betingelser for etablering af brugerforeninger på baggrund af den narkopolitiske anerkendelse af skadesreducerende principper. De samme politiske mulighedsstrukturer har fx ikke været til stede i Sverige, hvor Laanemets peger på, at stoffrihed er og har været den dominerende narkopolitiske målsætning (Laanemets 2006:123).

Et tredje tema, som behandles i de nævnte artikler, er, hvordan foreningerne skaber *kollektiv identitet*, som dækker over en kollektiv definition af, hvordan ’vi’ som medlemmer/stofbrugere/aktivister er (Anker 2006:46). Der er fokus på foreningernes definitioner og fremstillinger af stofbrug som sociale konstruktioner. Foreningernes fortolkningsrammer består ofte af alternative og til tider oppositionelle problemdefinitioner og løsninger i forhold til etablerede narkopolitiske institutioner. De tager samtidig afstand fra stereotype fremstillinger af stofbrugere som sociale afvigere, hvilket bl.a. viser sig ved, at foreningerne afviser negativt ladede begreber som ”misbrugere” eller ”narkomaner” til fordel for mere neutrale termer som stofbrugere eller mennesker, som bruger stoffer (Anker et al. 2006:19, Jurgens 2008:vii). I en artikel fra ”The Sociological Quarterly” har Wieloch med udgangspunkt i begrebet kollektiv identitet analyseret en amerikansk brugerforenings diskursive praksis som forsøg på at nedbryde hierarkiet mellem stofbrugere og ikke-brugere (Wieloch 2002). Han beskriver brugerforeninger som udtryk for en

radikal tolkning af skadesreduktion, der ikke kun handler om at reducere skader ved stofbrug, men også at flytte magt og autoritet til stofbrugerne selv (Ibid.:49). Denne diskurs udformes via et oppositionelt kulturelt meningssystem, som bl.a. kommer til udtryk i alternative former for sprogbrug og oppositionelle former for viden. Den kollektive identitet som stofbruger udformes bl.a. ved hjælp af slogans som "we, as drug users, are the experts" (Ibid.:51). Wieloch fremhæver den relevante pointe, at foreningen søger at redefinere stigmaet om stofbrug til status igennem konstruktion af subkulturel kapital (Ibid.:54). Foreningerne kan derfor forstås som steder for kamp om anerkendelse eller symbolsk kapital og inklusion af stofbrugere i definitionsprocesser om stofbrug.

Brugerorganisering og socialt arbejde

Der findes flere eksempler på, at brugerorganiseringen blandt forskellige brugergrupper inkluderes som en del forskningsfeltet i socialt arbejde⁶. Healy beskriver brugerorganisering i relation til en bred mobilisering af brugergrupper, som en udvikling af en brugerrettighedsdiskurs, dvs. en bestemt måde at definere den sociale virkelighed på (Healy 2009). Hun pointerer bl.a., at det for brugerorganisationer handler om at fremme et mere inkluderende syn på udsatte brugergrupper, som mennesker, der er ligeværdige og som har krav på anerkendelse (Ibid.:103-108). I tråd med ovenstående analyse af kollektiv identitet i brugerforeninger er der fokus på, at omdefinere samfundets (snævre) normalitetsbegreb, som betyder, at bestemte grupper i samfundet defineres som afvigende, til at inkludere en større grad af mangfoldighed og social diversitet. Denne tænkning er på linje med det, som Payne beskriver som empowermentorienteret socialt arbejde (Payne 2005). Empowerment kan indenfor socialt arbejde generelt forstås som et bredt perspektiv, der sigter på at styrke underprivilegerede gruppers interesser på et individuelt og kollektivt niveau (Andersen et al. 2003:14). Der er endvidere fokus på at redefinere det sociale arbejde ved aktivt at inddrage brugerne som ligeværdige aktører og sidestille deres viden som ekspertviden (Beresford&Croft 2001). Empowermentorienterede undersøgelser peger således på, at deltagelse i brugerforeninger kan bidrage til udsatte gruppers trivsel og følelse af værdighed.

Hvinden fremhæver fx på baggrund af en kvalitativ diskussion af brugerorganiseringens betydning for forskellige brugergrupper i Norge, at skabelsen af en fælles identitet kan forstærke underprivilegerede gruppers selvtillid og selvværd (Hvinden 1997). Samtidig fremhæver han, at

⁶ Forskning i socialt arbejde er blevet beskrevet som en bindestregsforskning uden en central kerne, som samtidig er præget af et fokus på sociale problemer og hvordan disse kan udbedres (Nygren 2002)

organiseringen konkret kan styrke den enkeltes forhandlingsposition overfor fx det offentlige og medvirke til at sætte fokus på gruppens kollektive interesser (Ibid.:6-7). Opbygningen af fælles bevidsthed omkring et socialt problem kan derfor modvirke en følelse af individuel tragedie og styrke kollektiv handlekraft. Andre rapporter, som forholder sig på et mere deskriptivt niveau, antager en lignende positiv betydning af brugerorganisering (Jurgens 2008, Grosso&Abele 2008)⁷. En mere dybdegående kvalitativ analyse af en brugerdrevet organisation for udsatte mennesker med psykiske lidelser i USA konkluderer i forlængelse, at brugerne oplever deltagelsen som meningsfuld og at den udgør en integreret del af deres hverdagsliv (Hardiman 2004). Brugerorganiseringen bliver i denne undersøgelse beskrevet som et ”netværk af omsorg” mellem mennesker i samme position (Ibid.:444-445). Den er således interessant i forhold til det empowermentorienterede perspektiv, da den bidrager med kvalitativ viden om, hvordan udsatte grupper kan forbedre deres tilværelse igennem deltagelse i sociale fællesskaber med andre i samme situation. Samtidig repræsenterer den et bud på alternative muligheder for, at brugergrupper kan etablere rammer for forbedring af deres tilværelse udenfor en relation mellem socialarbejder og klient.

Indkredsning af feltet

Stofbrug er på forskellige måder blevet analyseret med udgangspunkt i Goffmans stigmabegreb og med udgangspunkt i betydningen af den sociale *stempling* af stofbrugeren som afviger (Goffman 2009, Becker 1973). Indledningsvis er stigma kendetegnet ved negativ kategorisering af individets sociale identitet på baggrund af en bestemt diskvalificerende egenskab, der hindrer personen i at opnå fuld accept fra det omgivende samfund. Forskning, der tager udgangspunkt i denne teoretiske tradition, har bl.a. peget på, at den stereotype fremstilling af stofbrugeren som ”narkoman” eller ”junkie” virker stærkt stigmatiserende og diskvalificerende for stofbrugers sociale identitet. Dahl har fx beskrevet, hvorledes stofbrugere ofte fremstilles som socialt og psykisk afvigende, kriminelle, syge og svage (Dahl 2004:40). På samme måde analyserer Radcliffe og Stevens den sociale konstruktion af ”junkie-identiteten” som en, der er styret af det ene formål at tage stoffer. Denne konstruktion af stofbrugere er problematisk, da den kommer til at overskygge andre aspekter af menneskets sociale identitet (Radcliffe&Stevens 2008:1066). Der er således en tendens til, at nogle stofbrugere vil forsøge at undgå den skamfulde kategorisering som junkie ved at tilbageholde

⁷ Grosso og Abele fremhæver fx, at empowerment i form af selvhjælpsgrupper medvirker til 1.) en positiv personlig forandring, 2.) en normalisering af stofbrug (i modsætning til stereotype fremstillinger af stofbrugere) og 3.) en positiv forandring af den offentlige service i retning af brugernes behov (Grosso&Abele 2008:44-46).

information overfor deres omverden og holde sig fra specifikke misbrugsbehandlingsprogrammer og sociale tilbud, som indebærer risiko for at blive stemplet som sådan (Ibid.:1072). Andre har beskrevet lignende stigmatiserende konsekvenser af stofbrug, hvor kategorisering som misbruger kobles til stærke forventninger om andres afvisning, hvilket bliver en barriere for at indgå i sociale relationer (Connor&Rosen 2010:247).

I forlængelse heraf lægger litteraturen om stofbrugerforeninger vægt på organisationernes forsøg på at modvirke en stigmatisering af brugergruppen. Set i lyset af forskningen omkring stigma er det derfor relevant at forholde sig til foreningernes modstandsstrategier og hvordan de influerer på det enkelte medlems selvforståelse og måder at agere i forhold til sin omverden. Jeg vil derfor tage udgangspunkt i begreberne identitet og stigma, hvor jeg lader mig inspirere af den tilgængelige litteratur om stofbrugerforeninger, men tilstræber i modsætning hertil, at analysere en sammenhæng mellem kollektive og individuelle identifikationsprocesser. Artiklerne har oftest fokus på foreningernes overordnede modstandsstrategier, hvordan de er opstået og deres politiske indflydelse som politiske aktører, hvor forholdet til det enkelte medlems sociale og identitetsmæssige tilhørsforhold kun berøres sporadisk. Et centralt og underbelyst spørgsmål er således, hvordan foreningernes strategier for at modvirke stigma har betydning for det enkelte medlems måde at håndtere eller gøre modstand mod en stigmatiseret identitet.

Nærværende perspektiv adskiller sig samtidig fra stigmalitteraturen, der ofte centrerer sig om stigmahåndtering, som bl.a. indebærer at sløringsstrategier eller afvisning (Goffman 2009), som er måder, hvorpå stigmatiserede søger at gemme eller på anden vis søger at passe ind i de eksisterende rammer for normalitet. Jeg vil derimod tage udgangspunkt i en mere empowerment-inspireret tilgang, ved at benytte mig af begrebet kollektiv identitet defineret i forhold til social bevægelsesteori. Der kan her findes et teoretisk blik for de måder, hvorpå stigmatiserede identiteter søger at redefinere deres sociale identitet og gør modstand mod eksisterende rammer for normalitet. Perspektivet er således relevant i forhold til brugerforeninger, der er beskrevet som steder for symbolske kampe om anerkendelse ved hjælp af redefinering af identitet (Wieloch 2002). Temaet for specialet kan derfor relateres med det nævnte empowermentorienterede fokus indenfor socialt arbejde, hvor fokus bl.a. er på, hvordan socialt udsatte grupper kan styrke deres individuelle og kollektive identitet. Jeg vil således forholde mig til medlemmer af brugerforeningers kollektive *identitetskonstruktioner*, med særligt vægt på modstand og redefinering af stigma.

Problemformulering

Med udgangspunkt i ovenstående præsentation stiller jeg følgende spørgsmål:

- Hvordan konstruerer mennesker med stofbrug identitet i brugerforeninger for stofbrugere?

For at besvare spørgsmålet tager jeg udgangspunkt i en specifik forening i form af ”Brugerforeningen for Aktive Stofbrugere” (præsenteres i metoden). Jeg har i forlængelse udarbejdet tre analytiske underspørgsmål baseret på en teoretisk optik (præsenteres i kapitel 2), der vil virke strukturerende for specialets opbygning:

- Hvordan konstruerer brugerforeningen rammer for konstruktion af kollektiv identitet? (Kapitel 4)
- Hvordan konstruerer det enkelte medlem kollektiv identitet? (kapitel 5)
- Og hvordan influerer den kollektive identitet på det enkelte medlems strategier overfor stigmatisering? (Kapitel 5)

I forlængelse inddeles min besvarelse i to overordnede niveauer, hvor jeg i første analysekapitel fokuserer på den specifikke forenings konstruktion af rammer for kollektiv identitet og i det efterfølgende tager udgangspunkt i hvordan det enkelte medlem konstruerer identitet. Opdelingen mellem analyse af kollektive rammer og det enkelte medlems identifikation er funderet på en sondring mellem et organisatorisk mesoniveau og et individuelt medlemsniveau. Forskellen mellem disse to niveauer henviser til en analytisk skelnen mellem overordnede kategoriserings- og gruppeprocesser og individuel identifikation. Jeg forstår det organisatoriske mesoniveau, som måden hvorpå der i foreningen er etableret bestemte kollektive identifikationsmuligheder som stofbruger og som medlem. På dette niveau tildeles medlemmerne en bestemt betydning og der stilles bestemte normative forventninger til, hvordan de agerer og forholder sig til deres situation. Her defineres gruppens fælles normer og interesser, som udarter sig i forskellige former for foreningsaktiviteter. Der er med andre ord tale om kollektive fortolkningsmuligheder. Det individuelle niveau refererer derimod til det enkelte (kropsliggjorte) individ og hvordan personen internaliserer og bruger det kollektive betydningsindhold i fortolkningen af hvem han/hun er som medlem og som stofbruger. Jeg vil således have fokus på den enkeltes fortolkningsprocesser, hvor han/hun tildeler sig selv og sin omverden betydning. Jeg forstår koblingen mellem det

organisatoriske meso niveau og det individuelle medlemsniveau som et dialektisk forhold mellem overordnede kategoriserings/gruppeprocesser og individuelle internaliseringsprocesser.

Opbygning

Specialet opbygning består af kapitlerne: videnskabsteoretisk og begrebsteoretisk afsnit, metode, analyse af rammer for kollektiv identitet, analyse af medlemsidentitet og konklusion.

I **Kapitel 2** redegør jeg for specialets videnskabsteoretiske og begrebsteoretiske forforståelse. Her introduceres socialkonstruktivismen og begreberne identitet, stigma og kollektiv identitet.

I **Kapitel 3** redegøres der for specialets metodiske og analysestrategiske præmisser.

I **Kapitel 4** besvares underspørgsmål 1. Der udgør en analyse af, hvordan "Brugerforeningen for aktive stofbrugere" skaber rammer for konstruktionen af en kollektiv identitet.

I **Kapitel 5** analyseres interview med medlemmerne af den præsenterede brugerforening. Her besvares underspørgsmål 2 og 3, som har fokus på den enkeltes konstruktion af kollektiv identitet og dennes specifikke stigmastrategier. Jeg tager udgangspunkt i 4 interview, som vil være genstand for en narrativ inspireret analyse.

I **Kapitel 6** samler jeg analytiske pointer fra de to analyser til en hovedkonklusion.

Videnskabsteoretisk og begrebsteoretisk præsentation

Jeg introducerer her specialets videnskabsteoretiske fundament og teoretiske begrebsapparat. De centrale teoretiske begreber knytter sig til en socialkonstruktivistisk og interaktionistisk videnskabstradition. Jeg vil nedenfor forklare bevæggrunden for valget af denne inspiration inklusiv ontologiske og epistemologiske præmisser. Det efterfølges af et teoretisk begrebsapparat, der skal hjælpe mig til at analysere konstruktion af identitet blandt medlemmer af foreningen. Jeg vil i tråd med mit fokus introducere begreberne identitet, stigma og kollektiv identitet.

videnskabsteoretisk introduktion

Jeg har ud fra min problemformulering valgt at fokusere på identitet som værende socialt konstrueret frem for et indre psykologisk/kognitivt eller strukturelt givent fænomen. Den overordnede bevæggrund for at vælge et konstruktivistisk perspektiv er forbundet med en intention om at undersøge hvordan stofbrugerforeninger, som er kendetegnet ved at være et fællesskab af stofbrugere, kan etablere alternative identifikationsmuligheder for medlemmerne. Det med fokus på, hvordan en alternativ fortolkning af stofbrug kan adopteres og potentielt muliggøre en mindre stigmatiseret selvopfattelse. Jeg ønsker derfor at gøre brug af teorier, hvor identitetsbegrebet som udgangspunkt er forbundet med konstruktionsprocesser, foranderlighed og kontekstafhængighed. Jeg tager i forlængelse udgangspunkt i Gergen, som fremhæver, at formålet med socialkonstruktivistisk forskning er at vise, hvordan den sociale virkelighed ”kunne blive” (Gergen 2010). Det gøres gennem alternative og ukonventionelle fortolkninger af den sociale verden (Ibid.:112-3). Han fremhæver således et behov for ”generativ teori”:

”En generativ teori beskriver og forklarer på en sådan måde, at den udfordrer de forståelseskonventioner, vi tager for givet, samtidig med at den inviterer os ind i nye betydnings- og handlingsverdner.” (Ibid.:112)

Formålet er i nærværende sammenhæng ”generativt”, da jeg ønsker at udfordre de dominerende forestillinger om stofbrugere ved at synliggøre mulige potentialer for at konstruere alternative identiteter som stofbrugere. Herved viser jeg samtidig, hvordan de dominerende forestillinger i samfundet om stofbrugere i princippet kunne være helt anderledes. Hermed erstattes generaliseringspåstande med påstande om alternative sociale konstruktionsmuligheder (Jf. Kvale

1997:230). Jeg anlægger i forlængelse et perspektiv på problematikken stofbrug, der adskiller sig rent psykologiske eller strukturfunktionalistiske perspektiver og ser det som en konsekvens af kollektive definitionsprocesser på forskellige niveauer.

Konstruktivismens ontologi

Det socialkonstruktivistiske videnskabsparadigme bygger på den simple ontologiske præmis, at den sociale verden består af sociale konstruktioner frem for objektivt eller subjektivt givne realiteter (Andersen et al. 2005:16). Det vil sige, at samfundet eller menneskers adfærd ikke lader sig beskrive eller forklare ud fra strukturelle årsagssammenhænge eller indre psykiske strukturer (Järvinen&Mik-Meyer 2005:11). Jeg gør brug af en bred fortolkning af konstruktivismen, der bl.a. kobler sig til den symbolske interaktionisme og videnssociologien (Andersen et al. 2005, Rasborg 2004, Järvinen&Mik-Meyer 2005)⁸. Et fælles udgangspunkt for denne fortolkning er, at den sociale verden udelukkende består af mening, som skabes igennem sociale relationer mellem mennesker eller mellem mennesker og ting. Det vil sige:

”Det, vi betragter om viden om verden, udspringer af relationer, og er ikke indlejret i individuelle bevidstheder, men i fælles fortolkningstraditioner.” (Gergen 2010:120)

Herved flyttes fokus fra en essentiel opfattelse af betydningen af sociale fænomener eller handlinger til den betydning et fænomen eller en handling tildeles i den sociale interaktion (Järvinen&Mik-Meyer 2005:10). Det er ikke ensbetydende med at ting og mennesker ikke eksisterer, men at vores fortolkning heraf altid er spundet ind i en relationel sammenhæng (Andersen et al. 2005:18):

”Mening fødes gennem koordination mellem personer – gennem aftaler, forhandlinger, bekræftelser. Anskuet fra dette udgangspunkt går relationer forud for alt, hvad der er begribeligt.” (Gergen cit. i Andersen et al. s. 18)

Den konstruktivistiske præmis handler derfor ikke om at opnå sand erkendelse om fænomeners eller handlingers objektive eller subjektive betydning, men om at kortlægge hvordan mening bliver til i relationer mellem individer (Andersen et al. 2005:19). Virkelighedens relationelle

⁸ Denne tilgang adskiller sig fx fra en mere afgrænset opfattelse af konstruktivisme repræsenteret af Jørgensen og Phillips, som kobler traditionen til poststrukturalistiske inspirerede tilgange, hvor fokus alene er på sprogets virkelighedskonstituerende betydning (Jørgensen&Phillips 1999).

betydningsindhold indebærer endvidere, at mening aldrig kan bestemmes entydigt eller forstås som værende universel, da den er genstand for konstant fortolkning i den sociale interaktion (Järvinen 2005:27). Jeg vil i tråd med meningens kontekstuelle karakter derfor fokusere på, hvordan identitet konstrueres indenfor en specifik brugerforening, frem for at søge en generel besvarelse af min problemformulering.

Et andet centralt træk ved socialkonstruktivistisk forskning er, at mening bliver til via sociale konventioner. Sociale konventioner defineres i forlængelse som regler for interaktionen mellem mennesker eller mellem mennesker og ting (Andersen et al. 2005:20). Sociale konventioner refererer i forlængelse til måder, hvorigennem social interaktion bliver meningsfuld såsom sprogbrug, symboler, regler, normer, roller etc. For eksempel kan brugerforeninger skabe mening igennem sociale konventioner såsom foreningsnormer, protestbudskaber, alternative former for sprogbrug mv. Jeg vil således i modsætning til diskursanalytiske tilgange, der ofte sidestilles med konstruktivisme, ikke have fokus på lingvistiske strukturer og mønstre i tekster, men derimod tage udgangspunkt i et bredere funktionelt sprogbegreb, der kan forstås som én bestemt type handlingsform (Ibid.). Det vil bl.a. sige, at jeg ser interviewet som en fortælling, der har en performativ betydning, da den så at sige henter betydning fra den sociale kontekst den fortælles i og positionerer fortælleren på en bestemt måde.

Konstruktivismens epistemologi

Konstruktivismens ontologiske præmis betyder, at vi aldrig kan opnå sand eller uafhængig viden om et socialt fænomen, da vi altid iagttager verden igennem en eksplicit eller implicit teoretisk eller anden type forforståelse (Järvinen&Mik-Meyer 2005:13). Vi kan med andre ord ikke gøre os fri af den sociale virkelighed og beskrive verden som ”den er” (Andersen et al. 2005:19). Det giver den traditionelle forståelse af empiri kontra teori et andet betydningsindhold. Andersen et al. fremhæver at empiri og teori derfor ikke skal forstås fra et logisk empiristisk standpunkt⁹, hvor empiri henviser til en given (uafhængig) virkelighed og teori som en måde at forklare den (Ibid.:10). Teori skal derimod forstås som instrumenter, der medvirker til at forme den sociale virkelighed. Järvinen og Mik-Meyer betegner i forlængelse teoretiske begreber som ”konstruktionsinstrumenter”, hvorigennem forskeren ekspliciterer sin teoretiske forforståelse og antagelser omkring et empirisk genstandsfelt (Järvinen&Mik-Meyer 2005:13). Herved adskiller min tilgang sig fx fra at arbejde

⁹ Logisk empirisme er en samlebetegnelse for realistiske videnskabstraditioner såsom positivisme, kritisk rationalisme, kritisk realisme etc. (Andersen et al. 2005:9)

med hypoteser, hvor et begreb testes på virkeligheden eller en fænomenologisk tilgang, hvor erkendelse tilstræbes ved hjælp af et ateoretisk blik på virkeligheden. I tråd med denne epistemologiske præmis vil jeg i det følgende ekspliciterer specialet teoretiske begrebsapparat, der skal hjælpe mig til at afgrænse og formgive det empiriske genstandsfelt.

Teoretisk forforståelse

Identitetsbegrebet kan føres tilbage til den filosofiske opfattelse af menneskets ”transcendentale jeg”, som er ”[...]løstrevet fra og upåvirket af det sociale [...]” (Forord i Jenkins 2004:14). Identitet er hævet over hverdagslivet og er et grundlæggende indre anliggende. Det er i nyere tid blevet et begreb, der anvendes i mange sammenhænge. Howard kobler denne vækst i brug af begrebet til en ændring i samfundets sociale organisering, hvor identiteter ikke længere er givet, men er noget som vælges og adopteres (Howard 2000:367). Identitetsbegrebet er bl.a. blevet anvendt indenfor kognitive psykologiske, diskursteoretiske og interaktionistiske tilgange (Howard 2000). Disse forskellige tilgange dækker over vidt forskellige definitioner af begrebet, der kan ses indenfor et kontinuum mellem at definere identitet som noget mere eller mindre stabilt, der knytter sig til individet psyke og sociale grupper, kontra at definere det som en relationel, ustabil, processuel og politisk konstruktion (Ibid.:387). I det sidste tilfælde knytter identitet sig til diskursive hegemonier, der udgør kulturelt, historisk og sprogligt betingede muligheder for at italesætte sig selv (Hall 1997). I den modsatte ende er den kognitive/psykologiske tilgang, hvor identitet udgør menneskets mentale information omkring sig selv (Howard 2000:368). Disse tilgange repræsenterer vidt forskellige positioner og giver hver deres bud på, hvordan identitet skal analyseres, ligesom de anlægger forskellige perspektiver på forholdet mellem individ og samfund. Jeg vil i tråd med ovenstående argumentation forholde mig til identitet ud fra en syntese af positioner, hvor begrebet hverken defineres udelukkende som et rent ydre kategoriseringsforhold eller som et indre fortolkningskema, men ses i en dialektik mellem indre og ydre processer (jf. bl.a. Jenkins 2006, Mead 2005, Goffman 2009). I denne optik bliver det muligt at analysere sammenhængen mellem ydre kontekstuelle gruppedefinitioner og hvordan de internaliseres på et individuelt niveau.

Identitet

Identitetsbegrebet indfinder sig i en sammenhæng mellem individ og samfund og er ifølge Jenkins kendetegnet ved at være socialt defineret (Jenkins 2006:28). Hermed er menneskers livsbiografi altid indskrevet i sociale og historiske sammenhænge og kan ikke forstås uafhængigt af social interaktion eller samfundets institutionelle opbygning. Der er derfor ikke tale om en kerneforståelse

af identitet, som påvirkes af ydre faktorer, men en relationel konstruktion der finder sted mellem ydre og indre processer. Jenkins sætter lighedstegn mellem identifikation og identitet og ser herved begrebet som en aktiv proces. Identitet findes derfor i en sammensmeltning mellem individ og kollektiv, hvor vi finder ud af, ”hvem der er hvem” (Ibid.:29). Det indebærer en dobbeltproces, der både indebærer en kategorisering af mennesker eller ting og en aktiv identifikation med nogen eller noget. Jenkins kalder denne proces ”gensidig genkendelse”:

”Identitet er vores forståelse af, hvem vi er, og hvem andre mennesker er, og samtidig henviser den til andre menneskers forståelse af, hvem de selv er, og hvem de andre er (os iberegnet). (Ibid.)

Identitet er således altid intersubjektiv, da den bliver til i relationer og forhandlinger mellem mennesker om ”hvem vi er”. Jenkins argumenterer således for, at vi skal analysere begrebet i en dialektik mellem identifikation og genkendelse. Det betyder, at vi skal iagttage de processer, hvor mennesker associerer sig med noget eller nogen og placeres af andre i en bestemt kategori eller gruppe. Det kan mere præcist forstås som en intern/ekstern proces mellem personens selvbillede (self-image) og det offentlige billede (public image) (Jenkins 2000:8). Identitet bliver således til både ved hjælp af kollektive kategoriseringsprocesser eller gruppeidentifikation og individuelle former for identifikationsmønstre.

At vide ”hvem der er hvem” indebærer dels identifikation med noget eller nogen og dels adskillelse fra noget andet (Jenkins 2006:29.30). Identifikationsprocesser er derfor både konstruktion af lighed og forskelle. Barth beskriver således, at identitetsprocesser er uløseligt forbundet med konstruktion af grænser til andre, som definerer, hvem vi er (Barth i Copes et al. 2008:257). Identifikation betyder derfor at placere sig sammen med nogle og adskille sig fra andre. Ved fx at identificere sig som en gruppe af velfungerende stofbrugere, adskiller man sig samtidig fra ikke velfungerende (jf. Copes et al. 2008). Det er således relevant, hvordan medlemmerne af gruppen konstruerer identitet ved at identificere sig med nogle og differentiere sig fra andre.

Niveauer for identitet

Jeg har i forlængelse valgt at udspecificere tre grundlæggende analyseniveauer af identitet, inspireret af Jenkins, som udgør den teoretiske baggrundsviden for at analysere af sammenhængen mellem overordnede kategoriserings- og gruppeprocesser og identifikation på et individuelt niveau.

Jenkins' tre niveauer repræsenterer en bred syntese af identitetsteorier, som han kalder den institutionelle orden, samhandlingsordnen og den individuelle orden for identifikation. Jeg vil relation til mit fokus primært forholde mig til den overordnede institutionelle orden og den individuelle orden.

Den individuelle orden refererer til den menneskelige verden i form af kropsliggjorte individer og det som forgår i deres hoveder (Jenkins 2006:42). Herved sættes fokus på Meads teori om den sociale konstruktion af selvet, som opdeles i et "mig" og "jeg" der lægger fundamentet for menneskets sociale udvikling (Jenkins 2006:43-4). Mig'et er personens internalisering af omverdenens sociale normer, imens jeg'et er individets spontant handlende del og dets ubestemte komponent, der betyder, at identitet ikke determineres af omverdenen (Mead 2005). Igennem deltagelse i social interaktion lærer individet at se sig selv med andres øjne og identificerer sig med et bestemt perspektiv eller rolle (Bo 2008). Identitet er således et spørgsmål om, at vi ikke kan se os selv "[...]uden også at se os, som andre mennesker ser os." (Jenkins 2006:44) De "andre" kan være alt fra individets nære relationer, som repræsenterer personens "signifikante andre" til samfundets eller gruppens abstrakte sæt af regler og forventninger, der udgør personens "generaliserede anden" (Bo 2008:127-8). Den generaliserede anden skal imidlertid forstås i flertal, da denne kan repræsentere forskellige organiserede fællesskaber, som individet indgår i og hvor han/hun internaliserer forskellige generaliserede perspektiver (Jenkins 2006:65). En brugerforening kan derfor fungere som individets signifikante og generaliserede andre i form af et organiseret fællesskab baseret på både abstrakte værdier og nære relationer.

Samhandlingsordnen knytter sig til Goffmans dramaturgiske perspektiv, hvor fokus er på det sociale møde, og hvordan individet præsenterer sig selv overfor andre individer eller organisationer. Identiteter er aldrig givet eller umiddelbart accepteret, men skal valideres i social interaktion. Vores identitetssignaler kan i den sammenhæng fortolkes forskelligt af andre og det kræver forskellige former indtryksstyring for at give det "korrekte" indtryk (Jenkins 2006:44-5). Jeg vil imidlertid kun indirekte¹⁰ forholde mig analytisk til et samhandlingsniveau, ved at se på hvordan medlemmerne i identifikation med fællesskabet og foreningsaktiviteter kan udøve forskellige former for forhandling af identitet.

¹⁰ En mere direkte analyse af samhandling kunne fx være analyse af konversationer mellem medlemmer eller mellem interviewer og interviewperson. Eller observere samhandling i foreningen.

Den institutionelle orden (herefter social orden) refererer til forskellige former for **kollektive identiteter**, som både er resultatet af ydre kategoriserings- og indre gruppeprocesser. Institutioner henviser til bestemte handlemønstre, der er kendetegnet ved accepterede måder at gøre ting på (Jenkins 2006:47). Perspektivet knytter sig til Jenkins argument om at identitet konstrueres i dialektikken mellem interne og eksterne processer mellem identifikation og kategorisering. Pointen er, at identitet *også* formes og bliver til på baggrund af overordnede organisatoriske, politiske og kulturelle kategoriseringer. Han fremhæver derfor, at kategorier erhverves, hævdes og tildeles i forhold til samfundsmæssige magtrelationer og er derfor både midler og mål i politik (Ibid.:48). Jeg vil i denne sammenhæng fokusere på betydningen af konstruktion af kollektiv identitet i forhold til ydre kategoriseringsprocesser.

Disse processer kan findes så at sige findes i alle relationer og det er ikke muligt at analysere individuel identitet uden at forholde sig til den sociale orden, forstået som de kategoriserings- og/eller gruppeprocesser som individet identificere sig og genkendes i forhold til. Det brede perspektiv gør det muligt at analysere hvordan sociale kategorier som stofmisbruger, narkoman, junkie etc., har betydning for, hvordan individet konstruerer individuel identitet. I den sammenhæng kan en negativt defineret kategori medvirke til, at personen opfattes som anderledes eller unormal (jf. stigma) og begrænse dennes mulighed for at konstruere en socialt accepteret identitet. Som fremhævet i problemfeltet er den sociale identitet som ”stofmisbruger” begrænsende, da den pr. definition placerer personen i en ulige forhandlingsposition i forhold til andre (Anderson&Ripullo 1994:26-7). Det leder mig videre til stigmabegrebet.

stigma

Stigma er kendetegnet ved at være en diskrepans mellem menneskers tilsyneladende sociale identitet og deres aktuelle sociale identitet. Goffmans sociale identitetsbegreb knytter sig til ovenstående brede definition og refererer til personers tilhørsforhold til sociale kategorier. Kategorisering er en uundgåelig del af social interaktion og udmunder i bestemte normative forventninger og krav, som vi bevidst eller ubevidst reproducerer i mødet med hinanden. Stigma er kendetegnet ved en situation, hvor de normative forventninger om en persons tilsyneladende sociale identitet ikke indfries. Hvis en person adskiller sig negativ fra hans/hendes tilsyneladende identitet på baggrund af en bestemt diskrediterende ”egenskab”, kan det med Goffmans ord betyde, at personen degraderes fra at repræsentere et helt ”almindeligt” menneske til at være mindreværdig.

Denne diskreditering i mødet med andre knytter sig imidlertid ikke til egenskaben i sig selv, men til den givne relation som individet indgår i (Goffman 2009:44-5). Således er et stigma ikke noget, som personen er, men noget, som han/hun potentielt kan blive i mødet med andre, dvs. at det er kontekstafhængigt (Jacobsen&Kristiansen 2002:141) Stigmateoriens fokus er derfor på den sociale interaktion, som producerer stigmaet – frem for egenskaber.¹¹ Goffman sonderer mellem forskellige typer af socialt definerede stigmata, der har betydning for, hvordan personen kategoriseres af andre og hvordan han/hun repræsenterer sig selv overfor andre. Uden at berøre dem alle her, fremhæver han det kropslige stigma i form af diverse fysiske ”deformiteter” og det karaktermæssige stigma, såsom viljesvaghed, ”unaturlige” lidenskaber, uærlighed etc. som fx tilskrives afhængighed og alkoholisme (Goffman 2009:45-46).

Det centrale i forhold til stigmatiseringsbegrebet er, at den stigmatiserede ikke oplever, at han/hun modtager den samme accept og respekt som andre mennesker. Stigmaet fører i forlængelse til bestemte former for diskrimination, hvor andre undlader at vise den respekt, som de ikke diskrediterede karakteristika ved personens sociale identitet kunne have foranlediget (Jacobsen&Kristiansen 2002:135). Det betyder mere præcist, at bestemte diskvalificerende egenskaber kommer til at klæbe til personens som en dominerende beskrivelse i alle sammenhænge. Diskriminationen kommer bl.a. til udtryk i vores daglige sprogbrug og i specifikke stigmateorier, som diskvalificerer personens sociale identitet (Goffman 2009:47). Stofbrugeren fremhæves fx som en der lider af en manglende selvkontrol, der igennem et afvigende forbrug skader sig selv og har en svag vilje (jf. Radcliffe&Stevens 2008). Diskriminationen udtrykkes samtidig i diskrediterende betegnelser som narkomaner, junkier, misbruger etc..

Spørgsmålet er, hvordan mennesker i en stigmatiseret position håndterer eller gør modstand mod en stigmatiseret identitet. Mens Goffman fremhæver, hvordan stigmatiserede altid søger at præsentere en passende social identitet, og prøver at kontrollere og håndtere potentielt diskrediterende information omkring dem selv (Jacobsen&Kristiansen 2002:133), har andre beskrevet strategier, hvor stigmatiserede aktivt bekæmper en negativ kategorisering og forsøger at destigmatisere deres position, ved at vise at de har krav på samme respekt som andre ¹² (jf. Anspach 1979,

¹¹ Den rette betegnelse for en stigmatiseret person vil derfor være ”en person i en stigmatiseret position”. Jeg vil dog fortsat bruge betegnelsen stigmatiseret person for enkeltheds skyld.

¹² Goffman fremhæver, at disse forsøg kun medvirker til yderligere stigmatisering, da man enten forstærker et billede af at være anderledes eller assimilere sig med kravene for normalitet (Goffman 2009:154).

Taylor&Whittier 1999, Riessman 2000, Wieloch 2002). Sondringen mellem at håndtere og gøre modstand mod stigma er centralt, da det dækker over forskellige begrebsapparater og forståelse af handlemuligheder. Goffmans blik er præget af et fokus på den individuelle aktør, som forsøger at skjule sit stigma og som er tilbøjelig til at acceptere og underlægge sig samfundets normer for normalitet¹³. Jeg har imidlertid fundet det relevant at introducere et alternativt perspektiv på kollektive modstandsstrategier, da jeg mener, at det bedre indfanger de oppositionelle tendenser, som kendetegner brugerforeningers aktiviteter. Det beskrives nedenfor med udgangspunkt i begrebet kollektiv identitet.

Kollektiv identitet

For at kunne analysere modstandsstrategier inddrages teoretiske aspekter om kollektiv identitet inspireret af Jenkins og konstruktivistisk social bevægelsesteori. Kollektiv identitet forstås generelt som medlemmerne af en gruppes forestilling om et fælles "vi" (McAdam&Snow 2000:42). Begrebet defineres i tråd med det interaktionistiske perspektiv som en intersubjektivt "virkelighed", hvor individer identificerer sig selv og genkendes af andre som værende en del af en gruppe (Jenkins 2006:109). Jenkins præciserer gruppeidentifikation, der skal forstås parallelt med kollektiv identitet, således:

"Når gruppemedlemmer anerkender sig selv som sådanne, danner de på aktiv vis det, de mener, at de tilhører." (Ibid.)

Derfor forudsætter kollektiv identitet individers aktive identifikation med og konstruktion af et fælles betydningsindhold der definerer dem som gruppe. Gruppeidentifikation bliver dog parallelt med individuel identitet ikke til uafhængig af ydre kategoriseringer og skal derfor ses i en dialektik mellem ydre kategoriseringsforhold og en indre gruppeidentifikation (Ibid.). Forskellen på kategorisering og gruppeidentifikation er imidlertid, at kategorisering alene kan referere til en proces hvor en gruppe identificeres af andre som tilhørende en bestemt kategori, hvor gruppeidentifikation *altid* indebærer gensidig identifikation medlemmerne imellem (Ibid.:46,107).

¹³ Goffman beskriver fx *passering*, som en strategi der er kendetegnet, ved en; "[...] vellykket hemmeligholdelse af potentielt stigmatiserende egenskaber." (Forord i Goffman 2009:23)¹³

For at kunne analysere en kollektiv betydningsdannelse baseret på modstand mod en negativ kategorisering, gør jeg brug af Taylor og Whittiers¹⁴ (1999) analytiske perspektiver om kollektive identitetsprocesser i oppositionelle grupper (sociale bevægelser). Dette perspektiv bygger på ovenstående relationelle forståelse af identitet som en identifikation baseret på socialt konstruerede grænser til andre. Kollektiv identitet er dog langt fra en given enhed, men noget kun eksisterer ”[...]as far as real people agree upon, enact, argue over and internalize them.[...]” (Taylor&Whittier cit. i Wieloch 2002:46). Kollektive identiteter bliver i forlængelse til igennem ”identitetsarbejde”, som er former for individuelle eller kollektive aktiviteter, hvor individer tildeler dem selv eller andre personer mening (McAdam&Snow 2000:47). Jeg vil derfor forholde mig til, hvordan en brugerforening konstruerer og vedligeholder gruppeidentifikation igennem fælles og individuelle former for identitetsarbejde. I det følgende beskrives Taylor og Whittiers begreber ”grænser”, ”kollektiv bevidsthed” og ”forhandling”. Begreberne er anvendelige, da de definerer centrale elementer i en kollektiv identitetskonstruktion, der vægter et relationelt kollektiv identitetsbegreb og repræsenterer en brugbar analytisk opdeling af kollektive identitetsprocesser.

grænser

Kollektiv identitet i oppositionelle grupper defineres i opposition til givne dominerende grupper (Taylor&Whittier 1992:172) eller i opposition til en dominerende kultur (Wieloch 2002). Gruppen accepterer ikke omverdenens diskvalificering og gør samtidig modstand mod de ”normales” stigmatisering. Grænser til andre grupper eller værdier medvirker til at skabe identifikationsmuligheder i gruppen indadtil. Det skaber opmærksomhed omkring, hvem ”vi” er som gruppe og hvem ”vi” ikke er, dvs. gruppens in-group og out-group (Taylor&Whittier 1999:176). Det betyder, at der i definitionen af et fælles ”os” nødvendigvis kategoriseres et ”dem” som gruppen adskiller sig i forhold til. I forlængelse bliver grænser til ved hjælp af gruppens identifikation af antagonist (modstandere), protagonist (medlemmer eller potentielle støtter af gruppen) og tilskuere (iagttagere såsom medier eller den generelle offentlighed) (Reger 2008:104).

Grænseskabelse kan forstås som måder, hvorpå oppositionelle grupper kan søge at redefinere givne kulturelle kategorier, som definerer, hvem de er og herigennem rekonstruere deres (ødelagte) identitet. Konstruktionen af et kollektivt ”vi” vil ifølge Taylor og Whittier ofte betyde en omvendt

¹⁴ Dette perspektiv blev udviklet i forbindelse med analysen af feministiske bevægelser i USA, men er en brugbar teoretisk model, der er blevet overført til andre sammenhænge – som i analysen af stofbrugeraktivisters modkultur i USA (Wieloch 2002) og sex arbejdere i Indiens forsøg på empowerment (Ghose et al. 2008).

bekræftelse af de karakteregenskaber som gruppen tildeles af omverdenen. En stofbruger kan således defineres som værende ”normal” kontra at være ”afvigende” eller ”ansvarsfuld” kontra at være ”uansvarlig”. Grænser kan ligeledes ses i forhold til, hvordan stofbrugerforeninger søger at bryde med eksisterende dogmer omkring stofbrug som et tabubelagt emne igennem åbenhed og ved at fortolke det som en legitim praksis.

Kollektiv bevidsthed

Kollektiv bevidsthed referer til kollektivets bredere betydning, hvor grænser alene definerer medlemmerne af gruppen i forhold til andre. Kollektiv bevidsthed fungerer som en fælles fortolkningsramme, hvorigennem en gruppe definerer sine interesser i opposition til den dominerende orden. Medlemmerne kan herigennem rette deres utilfredshed mod en samfundsmæssig uretfærdighed frem for individuelle mangler eller personlig afvigelse. Det betyder samtidig, at gruppen stiller nye forventninger til omverdenens måde at behandle dem på (Taylor&Whittier 1999:179-80). Begrebet refererer således både til en proces, hvor gruppen retter sin utilfredshed udadtil mod sociale politiske systemer, strukturer, kulturer mv. og til at en fortolkning af situationen som værende politisk foranderlig. En kollektiv bevidst fortolkningsramme kan således virke som en barriere mod stigmatisering og individuel skyld, da fokus flyttes fra individet til samfundets (uretmæssige) diskvalificering af gruppen.

Begrebet har en flertydig betydning idet det både kan analyseres i forhold til et bredere kollektivt niveau og på et individuelt niveau (Hunt&Benford 2004:444). Taylor og Whittier peger i forlængelse både på, at en kollektiv bevidst fortolkningsramme konstrueres igennem taler og litteratur, men at en kollektiv identitet samtidig er succesfuld, når den fungerer som middel for gruppemedlemmernes fortolkninger af deres hverdagsliv (Taylor&Whittier 1999:179) Jeg vil i forlængelse analysere, hvordan foreningen konstruerer rammer for kollektiv bevidsthed igennem kollektive budskaber, fælles normer, handlinger mv. (kapitel 4) og hvordan det spiller en rolle i forhold til det enkelte medlems fortolkning af sin tilværelse (kapitel 5).

Forhandling af identitet

Forhandling referer til den beskrevne samhandlings orden eller det som foregår i den konkrete interaktion (jf. Goffman) mellem gruppemedlemmer internt og mellem gruppemedlemmer og omverdenen:

"[...]the concept of negotiation points to the myriad ways that activists work to resist negative social definitions and demand that others value and treat oppositional groups differently[...]"
(Taylor&Whittier 1999:183)

Forhandling skal således ikke forstås som noget der udøves på et overordnet strategisk organisationsniveau, men befinder sig på et individuelt medlemsniveau. Forhandling knytter sig derfor til et fokus på, hvordan en kollektiv oppositionel identitet fletter sig ind i gruppemedlemmernes hverdagsliv (Ibid.). Forhandling kræver således interaktion med tilskuere, støtter og antagonister. Det kan fx være udtryk for direkte måder at gøre modstand mod stigmatisering i interaktionen med andre, hvor medlemmet redefinerer betydningen af at være stofbruger igennem alternative udtryksformer (som fx ved at vælge at kalde sig stofbruger frem for stofmisbruger). Det kan også være en mere indirekte form for modstand, hvor personen undlader at internalisere omverdenens værdier omkring stofbrug og lever liv med stofbrug, uden at se det som et problem eller noget han/hun skal undskylde for. Selvom forhandling af identitet ikke finder sted på et organisatorisk strategisk niveau, vil jeg analysere, hvordan foreningen skaber rammer for forhandling og forholde mig til det på et individuelt niveau.

Sammenfattende kan de tre underbegreber til kollektiv identitet opsummeres således:

- Grænser: at skabe kollektiv identitet indadtil ved at skabe grænser til "andre"
- Kollektiv bevidsthed: at skabe identitet igennem ikke stigmatiserende og emancipatoriske fortolkningsrammer
- Forhandling: at skabe identitet igennem social interaktion (forhandling) med omverdenen

Opsummering

Jeg har introduceret et relationelt identitetsbegreb, som skal findes i en dialektik mellem ydre kategoriserings- og indre identifikationsprocesser. Identitet er med andre ord en sammensmeltning mellem individuelle og kollektive processer. Identifikation henviser både til associering med noget eller nogen og en social placering af personer i en bestemt kategori eller gruppe. I identifikationsprocesser adskiller vi os samtidig fra andre, hvor vi finder ud af "hvem der hvem". Identitetsproces kan analyseres på forskellige niveauer; et individuelt, samhandlings og institutionelt niveau (social orden). Det vil imidlertid fungere som en generel teori, forstået som et

perspektiv, der muliggør en differentiering mellem ekstern kategorisering, intern gruppeidentifikation og individuelle internaliseringsprocesser.

Det har således betydning, hvordan stofbrugere kategoriseres for deres individuelle identifikationsmuligheder og muligheder for at opnå social accept i interaktionen med andre. En negativ kategorisering kan betyde, at personens muligheder for at skabe en meningsfuld og socialt accepteret identitet forringes. Her spiller begrebet stigma en central rolle, da en negativ kategoriseret egenskab, kan komme til at klæbe som en dominerende beskrivelse af personen, der betyder, at han/hun ikke opnår den samme accept som andre. Jeg har i modsætning til Goffman fokus på stigmahåndtering sat fokus på, hvordan det er muligt at gøre modstand mod en negativ kategorisering igennem kollektive identifikationsprocesser. Kollektiv identitet referer til en gruppeidentifikation, hvor medlemmerne aktivt identificerer sig som værende en del af et fællesskab. En kollektiv identitet kan medvirke til, at gruppemedlemmerne kan beskytte sig selv imod en negativ kategorisering og samtidig konstruere intern gruppeidentitet, der adskiller dem fra kategoriseringer. Den kollektive identitetsproces vil jeg analysere ved hjælp af underbegreberne grænser, kollektiv bevidsthed og forhandling af identitet. Det repræsenterer relationelle begreber, der pga. deres konkretisering af kollektive specifikke processer er særdeles brugbare i forhold til at analysere, hvordan gruppen positionerer sig som stofbrugere i relation til negative kategoriseringer og her skaber en kollektiv identitet. Jeg vil benytte begreberne som analysebærende igennem hele specialet, da de indkapsler det teoretiske perspektiv i form af dialektikken mellem ydre kategoriseringer og indre gruppeidentifikation.

Metode

Analysen forgår som nævnte på to niveauer, hvor jeg først iagttager konstruktionen af rammer for kollektiv identitet på et organisatorisk mesoniveau, og dernæst hvordan den enkelte konstruerer kollektiv identitet som medlem af foreningen. Jeg har derfor valgt at inddrage mit analytiske fokus i to kapitler, som adskiller sig i forhold til analytisk fokus og empirisk afgrænsning. Det første analysekapitel udgør en deskriptiv analyse af foreningens konstruktion af kollektiv betydning igennem fælles politiske interesser, foreningsnormer, foreningsaktiviteter etc. Kapitlet er funderet på både primær og sekundær empiri¹⁵. Det næste analysekapitel tager udgangspunkt i primær empiri i form af interview med medlemmer. De to kapitler ligger i forlængelse af hinanden, da jeg først fokuserer på centrale træk ved de kollektive identifikationsmuligheder og dernæst hvordan medlemmerne identificerer sig hermed. Metoden indeholder i forlængelse følgende afsnit; metodologi, selektion af forening, præsentation af kapitel fire og herunder empiripræsentation og præsentation af kapitel fem som inkluderer en narrativ tilgang, interviewdesign og analysestrategi.

Metodologi

Jeg tager som fremhævet udgangspunkt i et bredt konstruktivistisk perspektiv og forstår kvalitative data som relationel meningsskabelse. Jeg har i forlængelse fokus på en række forskellige former meningsskabelse, både i form af sprog, symboler men også fælles normer og aktiviteter samt medlemsfortællinger. Det centrale i forhold til den konstruktivistiske optik er i forlængelse, at sociale konventioner ikke forstås som repræsentation af virkeligheden, men noget der i sig selv konstruerer virkelighed (Andersen et al. 2005). Järvinen pointerer således, at beskrive mening er at tilskrive mening og at vi igennem sproget både reflekterer og skaber virkelighed (Järvinen 2005:39). Jeg vil således forholde mig til hvordan gruppens kollektive fortolkninger og det enkelte medlems fortolkninger bliver betydningsskabende. Mit epistemologiske udgangspunkt er som fremhævet, at det ikke er muligt at opnå sand og uafhængig¹⁶ observation af den sociale verden, men at vi altid iagttager virkeligheden igennem et perspektiv. Det betyder ifølge Järvinen og Mik-Meyer for det første, at karakteren af empirisk data er noget forskeren aktivt *medvirker* til at producere og for det andet, at kvalitativt data må forstås som værende flertydigt og kontekstafhængigt frem for at have én iboende kerne (Järvinen&Mik-Meyer 2005:16). Jeg

¹⁵ Primær empiri vil sige empiri, som ikke er produceret af andre studerende eller forskere og sekundær empiri er forbehandlet data.

¹⁶ forstået som korrespondens mellem iagttagelse og virkelighed

medvirker således til at producere en bestemt viden igennem mit teoretiske perspektiv, som giver empiren form.

Den første analyse har som fremhævet et analytisk deskriptivt formål, hvor jeg fremhæver centrale træk ved den kollektive betydning i foreningen og tager udgangspunkt i begreberne ”grænser” ”kollektiv bevidsthed” og ”forhandling af identitet”. Her vil jeg bl.a. forholde mig til foreningsnormer, politiske budskaber, symboler, fælles aktiviteter mv. I analysen af det individuelle niveau tager jeg udgangspunkt i en mere afgrænset analysestrategi om, hvordan den enkelte konstruerer identitet. Jeg har her valgt at analysere interviewene som narrativer. Det vil indledningsvis sige, at jeg ser det enkelte interview som en fortælling, hvor hændelser og begivenheder i interviewpersonens liv ses i en relationel sammenhæng (Chase 2005). Det narrative fokus på enkeltindviders fremstillinger adskiller sig fx fra analytisk kodeprocesser, der er kendetegnet ved at gå på tværs af flere interview for at finde fælles kategorier (Riessman 2008). Jeg finder denne tilgang relevant i forhold til at kunne besvare underspørgsmålene på det individuelle niveau, som har sigte på at belyse *enkelt*medlemmers konstruktion af kollektiv identitet og deres specifikke stigmastrategier.

Selektion af forening

Jeg har som nævnt valgt at indkredse mit empiriske genstandsfelt til en brugerforening i Danmark ”Foreningen for aktive stofbrugere”. Svaret på min problemformulering indkredses herved til en specifik forening. Foreningen er relevant, fordi den repræsenterer en organisation, som igennem en årrække har haft succes med at drive brugerforening i Danmark. Selvom foreningen kan analyseres vidt forskelligt, er der en række centrale aspekter, som gør den interessant i forhold til identitet og stigmastrategier. Medlemmerne gør bl.a. en aktiv indsats for at skabe et mere positivt image omkring dem selv som stofbrugere og viser en modvilje mod stigmatisering fra omverdenen. Der er samtidig en opmærksomhed på at bibeholde en identitet som brugerforening drevet af stofbrugere for stofbrugere. Jeg har således valgt det empiriske genstandsfelt udfra teoretiske overvejelser om, hvordan jeg bedst muligt kan fremanalysere måder at redefinere en alternativ identitet som stofbruger.

Brugerforeningen for aktive stofbrugere

Foreningen stiftes i 1993 i København og har til formål at varetage stofbrugeres sociale og samfundsmæssige interesser. Den fungerer som en interesseorganisation drevet af stofbrugere for

stofbrugere og i dagtimerne som et offentligt værested for stofbrugere. Foreningen har ca. 600 medlemmer og ca. 160 betalende medlemmer (Hansen et al. 2005:19). Medlemmerne er ofte brugere af heroin og har været det i en årrække, hvor de fleste nu er i en form for substitutionsbehandling. Hovedparten af medlemmerne er mænd, og gennemsnitsalderen er ca. 45 år (Ibid.:10-1). Foreningen styres ved hjælp af demokratiske foreningsprincipper med en bestyrelse og en formand valgt af foreningens medlemmer. Et centralt princip i foreningens vedtægter er, at medlemmer kun kan vælges ind i bestyrelsen, hvis de er aktive stofbrugere, dvs. personer der bruger stoffer som heroin (eller er i substitutionsbehandling). Foreningens primære økonomiske støtte kommer fra offentlige midler. Bestyrelsen har ansvaret for den daglige drift, økonomi og foreningsaktiviteter. Derudover drives den af de såkaldte aktivister, der er brugere af stedet, som yder en særlig indsats ved at påtage sig ansvaret for forskellige opgaver. Dens målsætning er at være aktiv på flere områder ved fx at igangsætte sociale og kulturelle aktiviteter, yde støtte og personlig rådgivning samt søge at forbedre de sociale vilkår som stofbrugere lever under (Hansen et al. 2005, Anker 2006). Aktiviteterne omfatter bl.a. undervisning, indsamling af brugte sprøjter, systematisering og formidling af viden om stofrelaterede emner¹⁷. Den er en del af politiske netværk, som vægter prioriteringen af skadesreduktion og sikring af bedre rettigheder for stofbrugere (Anker et al. 2006:8). Den er samtidig en inspirator for dannelsen af brugerforeninger i Norge og Sverige, som har enslydende formålsparagraffer (Brugerforeningen.dk). Derudover er foreningen repræsenteret i det daværende Narkotikaråd og i det nuværende Rådet for Socialt Udsatte.

Jeg har besøgt stedet over tre dage, hvor jeg interviewede flere af medlemmerne. Her blev jeg samtidig introduceret for foreningens virke og fik en detaljeret rundvisning i dens forskellige lokaler, som bl.a. omfatter opiummuseum, værksted, musiklokale, foredragslokaler etc.. Jeg fik her indblik i dens forskellige funktioner bestående af bl.a. udvikling af skadesreducerende værktøjer, sprøjtepatrulje (indsamling af sprøjter på Vesterbro), værested, spisning og socialt samvær mellem medlemmer og brugere. Jeg overværede ligeledes foreningens 17 års fødselsdag, hvor der blev holdt taler, sunget og uddelt den årlige brugervenpris.

¹⁷ Foreningen repræsenterer en af de ældste eksisterende brugerforeninger i en international sammenhæng (Jürgens 2008:25) og fungerer som paraplyorganisation for lokale brugerforeninger i Danmark og i Skandinavien (Jf. foreningens hjemmeside brugerforeningen.dk).

Analyse af rammer for kollektiv identitet

I kapitlet besvares underspørgsmål et, som lyder; Hvordan konstruerer brugerforeningen rammer for konstruktion af kollektiv identitet? Ved rammer forstår jeg organisatoriske værdier og normer, der kendetegner den sociale orden indenfor foreningen, som har betydning for den måde medlemmerne tildeler dem selv og andre betydning. Besvarelsen udfoldes i forlængelse igennem en deskriptiv analyse af de måder, der er for at identificere sig som at være en del af gruppe med fælles politiske interesser, normer, symboler etc.. Jeg tager udgangspunkt i begrebet kollektiv identitet og fokuserer på, hvordan foreningen skaber mulighed for, at medlemmerne kan identificere sig i opposition til negative kategoriseringer af stofbrugere. Det indebærer konstruktion af ”grænser”, ”kollektiv bevidsthed” og ”forhandling af identitet”. Da kapitlet primære formål er deskriptivt, vil jeg løbende præsentere hvordan de tre begreber fremanalyseres i det empiriske materiale.

Empirisk fokus

Kapitlet er funderet på både primær og sekundær empiri. Jeg benytter to centrale sekundære kilder i form af eksisterende foreningsanalyser. Den første kilde udgør en større rapport udarbejdet af Center for Alternativ Samfunds Analyse (CASA) i 2005. Rapporten er en evaluering bestilt af Københavns kommune af stedets funktion som offentligt værested (Hansen et al. 2005). Den vil fungere som en central kilde til at opnå viden om foreningsrutiner, generelle aktiviteter og fælles normer, som er beskrevet med udgangspunkt i kvalitative interview og observationer. Den har et overvejende deskriptivt formål og kan derfor bruges i forhold til at analysere de kollektive rammer i foreningen. Den anden sekundære kilde er Ankers artikel om foreningen, som har et mere specifikt teoretisk udgangspunkt i form af social bevægelsesteori (Anker 2006). Han har fokus på, hvorledes foreningen er opstået, dens selvfremsstilling og hvordan den interagerer med omverdenen. Selvom artiklens teoretiske perspektiv adskiller sig på flere punkter, rummer den trods alt analytiske pointer, der til tider kan genbruges. Som analytisk supplement benyttes to artikler om skadesreduktion og stofbrugeraktivister. Her er Wielochs artikel fra 2002 relevant, der i tråd med nærværende analyse har fokus på konstruktionen af kollektiv identitet (Wieloch 2002). Selvom artiklens empiriske fokus er på stofbrugeraktivister i Californien, som adskiller sig på flere punkter fra den danske brugerforening, er der alligevel identiske principielle interessepolitiske træk i forhold til prioriteringen af autonomi og modstand mod stigmatisering. Endvidere anvendes Tammi analyse af forskellige fraktioner af skadesreduktionstilhængere (Tammi 2004). Denne artikel fungerer på linje med Wielochs artikel som referenceramme til at forstå stofbrugeraktivisters

fortolkning af begrebet skadesreduktion. Derudover anvendes primære kilder i form af ustrukturerede samtaler med formanden og et andet medlem samt dokumenter fra forenings hjemmeside som projektbeskrivelser, taler og billeder.

Analyse af medlemsfortællinger

I dette kapitel tager jeg som nævnt udgangspunkt i interview med medlemmer og er på et individuelt analyseniveau. Her besvares de sidste to underspørgsmål om, hvordan det enkelte medlem konstruerer kollektiv identitet og hvordan det influerer på dennes strategier overfor stigmatisering? Jeg har som nævnt valgt at analysere interviewene som narrativer og vil derfor først opridse min forståelse af begrebet narrativ, da det har betydning for specialets interviewdesign og analysestrategi.

Narrativt udgangspunkt

Selvom narrativer ofte betragtes som fortællinger, der kan lære os noget om betydningen af den sociale og kulturelle sammenhæng de fortælles i (Plummer 2001), lægges der i en konstruktivistisk optik særlig vægt på at belyse, hvordan individet gør brug af de kontekstuelle fortolkningsmuligheder (Gubrium&Holstein 2001). Jeg gør derfor brug af en bred definition af narrativer der i tråd med mit konstruktivistiske perspektiv tager udgangspunkt i fortællingens kontekstuelle sammenhæng:

"[...] I see narratives as social products produced by people within the context of specific social, historical and cultural locations. They are related to the experience that people have of their lives, but they are not transparent carries of that experience. Rather they are interpretative devices through which people represent themselves, both to themselves and to others." (Lawler 2002:242)

Herved er narrativer ikke faktuelle beskrivelser af personens liv eller helt unikke fortællinger, men en kontekstafhængig fortolkning af erfaringer og hændelser i ens liv. Analyse af fortællinger kan derfor vise noget generelt om muligheder og begrænsninger for identifikation set i forhold til den sociale kontekst de fortælles i (Chase 2005:657). Jeg har således fokus på at belyse sammenhængen mellem partikulære erfaringer og de kontekstuelle muligheder for at identificere sig som stofbruger som medlem af foreningen. Et andet centralt træk ved fortællinger er, at de rummer en tidsdimension. Chase fremhæver således at fortællinger er retrospektive måder at skabe mening, hvor fortælleren konstruerer sammenhæng mellem hændelser og begivenheder i tid (Chase 2005:656).

Fortællingens tids-dimension referer ikke til et faktuel forløb af hændelser, men til en rekonstruktion af fortiden og en potentiel fremtid set i lyset af fortællerens nutidige position (Järvinen 2004) Narrativer kan derfor forstås som en form for talehandling, der positionerer fortælleren på en bestemt måde (Chase 2005:656). For eksempel kan en person konstruere en identitet som stofbruger, ved at vise at han/hun til forskel fra tidligere har styr på sit stofbrug og nu er velfungerende. Opsummerende forstår jeg fortællingen som havende en bestemt "funktion" i relation den sociale kontekst den fortælles i (Jf. Atkinson&Coffey 1996:62)¹⁸.

Fortællinger kan være flere ting, det kan være en persons samlede livshistorie, en kort emnebaseret historie eller en udvidet historie om en betydningsfuld del af en persons liv (skolen, arbejde, ægteskab, skilsmisse, fødsel, sygdom, misbrug, afvæning etc.) (Chase 2005:652). Jeg tager i forlængelse udgangspunkt i et mere afgrænset perspektiv og fokuserer på personens "karriere" som stofbruger og dennes medlemskab af den pågældende brugerforening. Afslutningsvis betyder valget af en narrativ analyse, at jeg som udgangspunkt bruger flere analytiske ressourcer på det enkelte interview, og inddrager derfor færre interview i analyseprocessen, end hvis jeg havde valgt en tværgående analyseform. Formålet adskiller sig samtidig fra en statisk målsætning om repræsentativitet ved at tage udgangspunkt kvalitative selektionskriterier (jf. nedenfor). Jeg vil imidlertid ikke påstå, at der er tale om en udtømmende analyse.

Interviewdesign - Selektion af interviewpersoner

Selektionen af medlemmer er som fremhævet ikke baseret på repræsentativitet, men på et kvalitativt informationsorienteret sigte om at få belyst problemstillingen på den mest dybdegående måde (Bo 2002:71). Min udvælgelse af interviewpersoner er dog indledningsvist baseret på pragmatiske selektionskriterier, idet jeg har forholdt mig til praktiske muligheder, der har været til stede under mine besøg i foreningen. Mulighederne har været betinget af, hvem der har haft lyst og overskud til at deltage. Jeg har imidlertid prioriteret at komme til at tale med personer, som har været medlem i et stykke tid. Herved sikrer jeg, at interviewpersonerne har en vis tilknytning og kendskab til stedet. Jeg har derfor ikke interviewet personer, der ikke er medlemmer eller lige er blevet det. Ved kun at interviewe personer i foreningens inderkreds i form af aktivister er der omvendt risiko for, at interviewpersonernes fremstillinger er relativt identiske. Jeg har derfor prioriteret at foretage

¹⁸ Dette adskiller sig fra at analysere fortællinger med udgangspunkt i formalstruktur, hvor sigtet er systematisk undersøgelse af fortællingens lingvistiske opbygning, med det ene formål at redegøre for fortællingens underliggende struktur (Atkinson&Coffey 1996:57-61).

interview med flere type af medlemmer heriblandt personer i foreningens inderkreds, dvs. såkaldte aktivister der hjælper til med at drive foreningen og ikke-aktivister som i højere grad er brugere af foreningen. Jeg har indledningsvis foretaget syv interview, men oplevede en mindre interesse fra ikke-aktivister i at deltage, hvorfor de fem er med aktivister¹⁹. Jeg har imidlertid selekteret i de syv interview, da syv interview i forhold til den narrative tilgang dels er for mange, da flere af interviewene på trods af forskellighed rummer flere paralleller, der vil betyde gentagelser af relativt identiske analytiske pointer.

Jeg har derfor foretaget en anden selektion og udvalgt fire interview som udmærker sig ved, at de repræsenterer relativt forskellige bud på kollektiv identitet og stigmastrategi. Selektionen er således foretaget med sigte på at opnå ”maksimal variation”, hvor valget af interviewpersoner baserer sig på en antagelse om, at de respektive interviewpersoner repræsenterer forskellige perspektiver (Bo 2002:71-2). Jeg ønsker både at inddrage aktivister og ikke-aktivister for at belyse eventuelle forskelle mellem kollektiv identitet baseret på foreningsposition og grad af tilknytning. Jeg tager derfor udgangspunkt i interview med to ikke-aktivister og to aktivister. Den indledende selektion af ikke-aktivister er som nævnt baseret på pragmatiske kriterier, men retrospektivt repræsenterer de to forskellige bud på, hvordan man kan bruge og identificere sig kollektivt. Det ene interview er med et medlems-par Stine og Henrik, der kommer i foreningen en gang om ugen og adskiller sig på det punkt fra samtlige af de interviewede, som kommer der næsten hver dag. Forskellen til det andet medlem Nanna er samtidig varigheden af deres medlemskab, hvor hun har været medlem i ca. et halvt år og parret i 6-8 år. Selvom det er kvantitative forskelle (hvor ofte man kommer i foreningen og varighed af medlemskab), dækker det over en variation, i den måde de tillægger deres medlemskab betydning. Forskellen mellem de interviewede aktivister viser sig retrospektivt ved et forskelligt kollektivt identifikationsmønster, set i forhold til graden af tilknytning til den interessepolitiske dimension af foreningen. Denne kvalitative forskel er et eksempel på, hvordan jeg tilstræber at undersøge forskellige identifikationsmønstre i forhold til måden at identificere sig kollektivt.

¹⁹ Næsten alle interviewpersonerne mænd på nær to kvinder, da foreningen har en overvægt af mandlige brugere (Hansen et al. 2005:10). Gennemsnitsalderen er ca. 45 år, som også er gennemsnitsalderen blandt brugerne af foreningen (Ibid.). Derudover er alle de interviewede enten i metadonbehandling og har et sideforbrug af heroin eller er brugere af primært heroin, som er kendetegnende for det stofbrugsmønster, som gør sig gældende for de personer som kommer i foreningen (Ibid.:39).

Interviewforståelse

Som fremhævet har den videnskabsteoretiske positionering betydning for, hvordan jeg forstår produktionen af kvalitative data. Järvinen peger på, at interviewet skal forstås som en social interaktion på linje med andre former for social interaktion, der er meningsskabende (Järvinen 2005:28-9). Interviewsituationen er derfor kendetegnet ved at være et socialt møde mellem mindst to "[...] *sæt af forudsætninger, holdninger, interesser [der] brydes med hinanden* (Ibid.:29). Intervieweren og interviewpersonen kan i dette møde indtage forskellige positioner og gøre brug af forskellige fortolkningsmuligheder og narrative ressourcer (Gubrium&Holstein 1995). Jeg er således "medproducent af viden", ved at facilitere mulige positioner og selvfremstillinger i samtalen. Det gør jeg fx når jeg stiller spørgsmålet; "kan du fortælle mig lidt om dit liv som stofbruger". I spørgsmålet kategoriserer jeg personen som stofbruger, hvilket er relevant i forhold til mit fokus, men er samtidig en begrænsning i forhold til dennes identifikationsmuligheder. Der kan imidlertid forgå en forhandling i interviewsituationen, hvor interviewpersonen fremstiller en for ham/hende meningsfuld identitet eller det Goffman ville kalde et "foretrukket selv" (Järvinen 2005:30). Hermed ses intervieweren "påvirkning" af meningsindholdet ikke som en fejlkilde, men som en del af meningsskabelsen. Omvendt er formålet naturligvis ikke at diktere fortolkninger, men at invitere til mulige fortolkninger.

Det er ikke ensbetydende med, at jeg alene vil analysere interviewindholdet som situationel meningsproduktion, langt fra. Herved vil jeg miste fokus fra det, som er formålet med interviewet at belyse den bredere sociale kontekst, som interviewpersonen henter sin betydning fra og identificerer sig i forhold til. Järvinen fremhæver, således, at interaktionistisk interview både rummer en meningsproduktion og et meningsindhold. Interviewets meningsindhold henviser til det, jeg gerne vil vide noget om som interviewer (Järvinen 2005:40), som bl.a. er, hvordan personen identificerer sig som medlem i foreningen og hvilke former for strategier han/hun gør brug af i relation til stigmaet. Interviewets indhold styrer således min erkendelsesinteresse, mens interviewets meningsproduktion udgør refleksioner om, hvordan et bestemt meningsindhold er blevet til. Jeg vil i analysen primært fokusere på interviewets meningsindhold og i mindre grad min egen rolle og betydning i interviewsituationen. Der er derfor tale om en analytisk vægtning, hvor jeg med udgangspunkt i det teoretiske perspektiv fokuserer på interviewets *indhold* frem for dets *produktion*.

briefing og Interviewguide

Forud for interviewsamtalen har jeg briefet interviewpersonen ved at præsentere de overordnede emner, som jeg interesserer mig for. Jeg har herved søgt at spore samtalen ind på identitet, foreningens betydning for interviewpersonen og stigmatisering. Briefing er ifølge Kvale samtidig en måde at tilstræbe en samtalsituation, hvor interviewerens kan imødekomme eventuelle usikkerhedsmomenter hos interviewpersonen, der kan være en barriere for, at han/hun ønsker at tale åbent om sig selv overfor en fremmed (Kvale 1997:132). Jeg har i denne sammenhæng redegjort for anonymisering²⁰ af deltagerne, hvad interviewoptagelserne skal bruges til, interviewets varighed, mine fokusområder, at samtalen ikke er forbundet med tvang og at de kan sige fra (hvis der er noget de ikke vil tale om) og de skal tage sig tid til at svare og spørge, hvis der er noget der uklart (jf. bilag 1).

Det narrative interview bør ikke være for stramt struktureret, da det vil betyde, at jeg som interviewer ikke vil være i stand til at forfølge de fortolkningsmæssige ressourcer, som interviewpersonen råder over (Gubrium&Holstein 1995:52). Derfor er lukkede spørgsmål som ja/nej-spørgsmål og prækodede spørgsmål, hvor svaret søges kategoriseret (og herved fikseret) på forhånd ikke oplagte. Jeg har derfor udarbejdet en relativt åben interviewguide, hvor jeg lægger vægt på, at interviewpersonen fortæller om sig selv som stofbruger, sin relation til foreningen og relationen til verden udenfor foreningen. Jeg har i tråd med den narrativ analysestrategi tilstræbt, at give interviewpersonerne frihed til at udvikle egne historier, og forfølge disse med opfølgende spørgsmål (Kvale 1997:134). Det betyder, at interviewguiden omfatter nogle ræmner og forslag til underspørgsmål, som jeg tilstræber at komme ind på under interviewsamtalen. Guiden skal dog ikke diktere samtalen, men skal derimod være en form for vejledning for samtalen. Det vil sige, at den ændres i kraft af, om spørgsmålene er nødvendige og passende i forhold til samtalsens videre forløb, ligesom den kan ændres fra interview til interview. (Gubrium&Holstein 1995:76-7) Jeg stiller derfor ikke altid de samme spørgsmål, ligesom jeg ændrer spørgsmålene løbende fra person til person. I tråd med den interaktionistiske interviewforståelse er fortællinger sociale produkter, der

²⁰ Jeg har valgt at anonymisere interviewpersonerne med henblik på at beskytte deres privatliv. Nogle mente dog, at det var unødvendigt, da de jo havde stået frem som "aktive stofbrugere". Derfor virkede anonymiseringen hos enkelte personer, som en modsætning til ideen om at bryde med stigmaet og tabuet omkring stofbrug. Andre gav dog udtryk for, at det var en betingelse for at deltage.

konstrueres i et samarbejde mellem interviewer og interviewperson og er derfor ikke nødvendigvis lange monologer²¹.

En generel guideline forbundet med at invitere til fortællinger i interview er, at fokusere på det som knytter sig til interviewpersonens liv i modsætning til at søge svar på generelle abstrakte spørgsmål (Chase 2005:661). Det har jeg tilstræbt ved bl.a. ved at undgå at stille for mange ”sociologiske” spørgsmål, som lægger sig tæt op af det mere abstrakte og generelle forskningsspørgsmål. Et generelt spørgsmål omkring stigmatisering af stofbrugere kan risikere at producere et generelt svar, som ikke nødvendigvis relaterer sig til, hvordan interviewpersonen konstruerer sig selv som stofbruger. Et alternativ til sociologiske spørgsmål er at lade interviewet være bygget op omkring et bredt favnende spørgsmål, der tillader flere mulige fortællinger (Ibid.). Herved vil interviewet i højere grad kunne kredse om et til flere emner, som udbygges igennem samtalen. Det kræver naturligvis aktiv lytning og skabelsen af et rum for fortælling (Gubrium&Holstein 2001:127-8), som bl.a. indebærer at jeg som interviewer har øje for samtalens sekventielle sammenhæng, ved at være opmærksom på det, som tidligere er blevet fortalt. Samtidig former jeg fortællingen, ved at vise interesse for og betone bestemte elementer i frem for andre (130-1). Jeg starter mine spørgsmål med ”kan du fortælle mig om”, hvilket har til formål at vise, at jeg ikke søger bestemte svar, men at personen er velkommen til at fortælle om sig selv.

I interviewet åbner jeg med spørgsmål er du ”medlem af brugerforeningen”, ”hvor tit kommer du her”, ”hvor lang tid har du været medlem” og ”hvor gammel er du”. Disse ikke spørgsmål har til hensigt at sætte samtalen ind i et tidsperspektiv og sætte fokus på emnet for interviewet. Samtalen fortsættes med at tage udgangspunkt i nedenstående brede spørgsmål inkl. underspørgsmål (se interviewguide bilag 1):

- Kan du fortælle mig om dit liv som stofbruger?
- Hvordan kom du så til at blive medlem af foreningen?
- Kan du fortælle noget om, hvilken rolle foreningen har spillet i dit liv?

²¹ Herved adskiller min tilgang sig fra realistiske narrative tilgange, hvor fortællinger alene ses som noget der indsamles og det primære sigte er at lade interviewpersonen give dybdegående og uforstyrrede fremstillinger af sit liv (jf. Elliot 2005).

I gennem disse overordnede spørgsmål har jeg søgt at sætte fokus på, hvordan interviewpersonen tolker sin fortid, set i lyset af sin nutidige identitet som medlem af foreningen. Jeg fokuserer således på en tids dimension i personens liv før og efter at han/hun blev medlem af foreningen. Formålet hermed er at fremme mulige fortolkninger i interviewsamtalen omkring, hvilken betydning foreningen har haft i personens liv og hvordan han/hun konstruerer sin nutidige identitet som medlem til forskel fra sin fortid. Jeg har valgt at transskribere interviewene for at gøre dem tilgængelige for analyse. Transskriptionen er foretaget med sigte på at gengive fortællingens meningsindhold (de kan ses på vedlagt cd-rom). Derfor har jeg valgt at transskribere interviewene i en lettere redigeret form, hvor interviewpersonens fortællinger er fokus²² (jf. Kvale 2002:166-172).

Interviewerfaringer

I litteraturen fremhæves det ofte, at interviewet er en erfaringsbaseret praksis, der ikke læres ved læsning i metodebøger alene. Det blev bekræftet i interviewsituationen, hvor jeg fandt ud af, at det er vanskeligt at producere sammenhængende fortællinger, da det både stiller krav til interviewerens evne til at interviewe og interviewpersonens narrative kompetencer i forhold til at koble hændelser og begivenheder sammen til en helhed – hvilket dog i sig selv kan tolkes som en analytisk pointe (Järvinen 2000). Samtidig fandt jeg en forskel mellem den narrative kompetence blandt interviewpersonerne. Omtrent halvdelen af alle interviewpersonerne fortolkede oftere (selv) hændelser og begivenheder ind i en narrativ sammenhæng. Det gjorde sig i mindre grad gældende for den øvrige halvdel, hvor samtalen oftere endte i en situation, hvor jeg stillede spørgsmål og interviewpersonerne svarede relativt kort. Det er dog ikke i alle tilfælde ensbetydende med, at interviewene er mindre valide, men at fortællingen i højere grad er resultatet af et samarbejde mellem interviewer og interviewperson. I to tilfælde har dette samarbejde mellem interviewer og interviewperson omkring produktion af fortællingen givet et succesfuldt resultat (Mads og Nanna). Det er dog tilfældet ved et interview (Karsten), at de narrative koblinger så fraværende, at det er mindre validt i forhold til min hensigt. Disse forskelle har samtidig resulteret i, at nogle interview er på omtrent en time, imens andre kun er 20-40 minutter.

²² Det betyder at, jeg har undladt at indskrive alle meningstilkendegivelser som "ja" og "nå", minutløse pauser og utydelige ord som "øhh" og "hmm" samt utydelige sætninger. Selvom tilkendegivelserne er relevante i interaktionistisk optik, da det viser, hvordan fortællingen er et fællesprodukt, synes de ikke altid at være relevante at reproducere. Jeg indleder transskriberingen af interviewene med at skrive lidt om interviewinteraktionen og den sociale kontekst som interviewet blev foretaget i, da det har betydning for resultatet af interviewet.

Denne kvalitetsforskel skal som antydnet ikke alene tilskrives forskellige narrative kompetencer, men også mine evner eller manglende erfaring som interviewer. Jeg har i nogle tilfælde stillet opfølgende spørgsmål, der har haft karakter af at være for generelle og mindre fokuserede på det konkrete i interviewpersonens liv. Generelle spørgsmål betyder, at interviewet risikerer at komme til at bære præg af fragmenterede informationer frem for en sammenhængende fortælling. Her ville en mere struktureret interviewguide måske have bidraget til en bedre styring af interviewene og til en mindre grad af usikkerhed i interviewsituationen. Det ville imidlertid betyde, at jeg ville have sværere ved at forfølge den enkeltes narrative fortolkninger. Forskellen i interviewkvalitet er imidlertid også resultatet af, hvordan interaktionen mellem interviewer og interviewperson har fungeret. I nogle tilfælde har interaktionen været præget af en nervøs stemning, som har hæmmet samtalskvaliteten og har betydet flere fragmenterede beretninger. I andre, har samtalen fungeret flydende uden nervøsitet, hvor vi begge har bygget videre på det, som tidligere er blevet fortalt (sekventielt). Jeg har som nævnt udvalgt fire specifikke interview, der udover at rumme relevante aspekter der belyser specifikke problemstillinger, også har en narrativ kvalitet.

Analysestrategi

Kapitlet er inddelt i en analyse af flere enkelte fortællinger og en opsummerende diskussion af fællestræk og variationer i de analyserede identifikationsmønstre og stigmastrategier. Ved en narrativ analyse af kvalitativt interviewmateriale er der fokus på; "[...] *tekstens tidslige og sociale organisation, der får meningen frem.*" (Kvale 1997:191). Jeg tager udgangspunkt i Kvale, som fremhæver, at den narrative analysestrategi både kan bestå af analyse af de historier der fortælles under interviewet og kan være en kobling af forskellige hændelser til en sammenhængende historie. Det vil sige, at jeg analytisk skifter mellem at lede efter relevante narrative koblinger i interviewet og at analysere sammenhænge mellem enkeltbegivenheder til en samlet fortælling. Jeg indleder derfor hver analyse med at nævne lidt om interviewets narrative kvalitet.

Jeg benytter mig i den sammenhæng af de narrative koncepter plottet og karakterer. "Plottet" repræsenterer fortællingens røde tråd eller struktur, der kobler historiens enkeltdele til en helhed (Järvinen 2005:36). Et plot er en tidslinje med en begyndelse, midte og ende, som er bygget op omkring en problemstilling eller konflikt med et klimaks og en konklusion (Plummer 2001:187). Mere præcist er plottet kendetegnet ved en proces, der bevæger sig fra en tilstand (begyndelse) via en forandring (midte) til en anden tilstand (afslutning) (Järvinen 2004:54). Plottet kan derfor være

en fremstilling af en form for ændring eller forandring i personens liv såsom en forbedring eller en forværring. Inkluderet i plottet kan genfindes forskellige karakterer som; den gode, den onde og den svage og mere relevant historiens forkæmper og modstander (antagonist) (Järvinen 2005:37). Overordnet kan plottet fx være en historie om at genfinde sin rette identitet, eller en uforløst fortælling hvor den centrale konflikt ikke er løst.

For at analysere hvordan en kollektiv identitet materialiserer sig blandt medlemmerne, vil jeg fokusere på hvilken rolle foreningen og de øvrige medlemmer spiller i fortællingen. Jeg tager udgangspunkt i aspekter af Snow og McAdams bud på analytiske procesbeskrivelser i forhold til konstruktion af kollektiv identitet, hvor personen sidestiller sin personlige identitet med en kollektiv identitet (McAdams&Snow 2001). De nævner flere analytiske bud, men jeg vil her fremhæve to i form af ”identitetstransformation” og ”identitetsforstærkning”, som er genkendelige i det empiriske materiale. Transformation involverer en dobbelt proces, hvor personen gør op med sin fortid og rekonstruerer sin identitet på ny (Ibid.:52). Den ”biografiske rekonstruktion” indebærer, at betydningen af fortidige hændelser redefineres og rekonstrueres i overensstemmelse med den nye eller den spirende kollektive identitet. En biografisk rekonstruktion vil fx være at fortolke sin fortidige identitet, som en der tidligere ikke har opført sig ansvarligt, men nu har fundet sin ”rigtige” identitet. Identitetsforstærkning er derimod kendetegnet ved en identifikationsproces, hvor personen ikke bryder med sin fortid, men forstærker en eksisterende identitetskonstruktion ved at blive en del af en gruppe med identiske holdninger (Ibid.:49).

Jeg vil forlængelse fokusere på, hvilke karakterer der i fortællingen har en positiv/negativ betydning for fortællingens plotskabelse. Her er den rolle som foreningen og de øvrige medlemmer tillægges relevant. Karakterer der fungerer som fortællingens forkæmpere og som har betydning i forhold til at skabe positiv forandring i personens liv kan i tråd med mit teoriapparat tolkes som personens generaliserede og signifikante andre. Dette set i forhold til om der er tale om et abstrakt generaliseret fællesskab, der tillægges en bestemt værdi eller om det er specifikke personer, som personen viser tilknytning til. Omvendt kan fortællingens ”modstandere” tolkes som personens konstruktion af identitet ved at skabe forskellighed til andre og herved fremhæve hvem han/hun ikke er. Det kan både være karakterer internt, hvor personen kan differentierer sig fra sin fortid eller det kan være eksternt i forhold til andre typer af stofbrugere eller antagonister, som knytter sig til

den kollektive grænsedragning i foreningen. Sidstnævnte er relevant i forhold til at belyse, hvordan medlemmet konstruerer identitet i tråd med en kollektiv modstandsidentitet.

Overordnet betragter jeg personens måde at konstruere ”grænser”, ”kollektiv bevidsthed” og ”forhandling af identitet”, under særskilte afsnit, hvor jeg hhv. fokuserer på grænsekonstruktioner i forhold til omverdenens kategoriseringer af stofbrugere, overensstemmelse mellem individuelle interesser og kollektiv interesser og hvordan den enkelte om muligt forhandler identitet ved at identificere sig med en bestemt position i foreningen. Forhandling af identitet vil være forbundet med personens måde at bruge foreningen, særligt i forhold til dennes identifikation med sociale normer og aktiviteter i foreningen. Min besvarelse af de to underspørgsmål vil således være overlappende, da en oppositionel kollektiv identitet kan fungere som en måde at redefinere en stigmatiseret position ved at fokusere på problematikker i relation til omverdenen frem for individuelle mangler.

Analyse af rammer for kollektiv identitet

I nærværende kapitel besvares underspørgsmålet;

1.) *Hvordan konstruerer brugerforeningen rammer for konstruktion af kollektiv identitet?*

Jeg befinder mig på et meso niveau, hvor jeg tager udgangspunkt i hvordan foreningen konstruerer rammer for kollektiv identitet forstået som fælles definerede normer og interesser. Det besvares via en deskriptiv analyse af hvordan sociale konventioner i foreningen såsom sprog, regler, normer og fælles handlinger muliggør en kollektiv identitet. Indledningsvis introducerer jeg et analytisk bud på, hvordan skadesreduktion fortolkes af brugerforeningsaktivister, hvor der er fokus på forbedring af rettigheder og øget selvbestemmelse for stofbrugere. Det vil fungere som analytisk referenceramme forud for analysen af den specifikke forening. Herefter forholder jeg mig til, hvordan den specifikke foreningen skaber rammer for kollektiv identitet igennem ”grænser”, ”kollektiv bevidsthed” og ”forhandling af identitet” som stofbruger. Jeg præciserer, hvorledes begreberne defineres og benyttes forud for de analytiske underafsnit. Kapitlet er inddelt i følgende overordnede afsnit; brugerforeninger og skadesreduktion, brugerforeningen for aktive stofbrugere, grænser, kollektiv bevidsthed og forhandling af identitet.

Brugerforeninger og skadesreduktion

Brugerforeninger er som nævnt stærke tilhængere af skadesreduktion, men deres fortolkning af begrebet rummer ofte et mere vidtgående betydningsindhold, end når det defineres af politikere og eksperter indenfor det narkopolitiske felt. Skadesreduktion er i dag et velkendt og anerkendt begreb i den narkopolitiske indsats i flere lande heriblandt Danmark²³, men dækker samtidig over variationer og et modstridende betydningsindhold. Det dækker både over anerkendte narkopolitiske principper og praksisser samt omstridte og oppositionelle principper og praksisser, der særligt knytter sig til stofbrugeraktivisters fortolkninger af begrebet. Tammi sonderer i den sammenhæng mellem 3 diskursive fraktioner indenfor skadesreduktion (Tammi 2004):

- En professionel sundhedspolitisk fraktion (new public health)

²³ Sprøjtetebytteordninger og metadon programmer var i 1998 ifølge Friedman et al. udbredt i 43 lande – hvoraf der i 11 af landene eksisterede brugerforeninger (Friedman et al. 2001:5). Skadesreduktion er mest udbredt i Europæiske lande.

- En gensidig hjælpe- og identitetsbevægelse
- En global retfærdighedsbevægelse

Den første fraktion kan forstås parallelt med den sundheds- og socialpolitiske indsats i Danmark, der bl.a. inkluderer substitutionsbehandlingsprogrammer, sprøjteudleveringsprogrammer og forsøg med lægeordineret heroin til hårdest belastede stofbrugere (Asmussen&Jöncke 2004, Bjerger et al. 2008). Fortalere er specielt etablerede ”professionelle” stemmer inden for de socialpolitiske og sundhedspolitiske institutioner, hvor tilgangen ses som en måde at styrke individets og befolkningens sundhed og forbygge sociale problemer (Ege 2004, Asmussen&Jöncke 2004, Tammi 2004). Den centrale argumentation for at styrke skadesreduktion er, at narkopolitikken bør være fokuseret på at afhjælpe problemer og ikke være bundet til idealer omkring stoffrihed, der ikke er i overensstemmelse med de realiteter, som stofbrugere lever under. Narkopolitikken skal derimod være fokuseret på effektivt at reducere skader.

De to øvrige typer, som er centrale her, indbefatter måden hvorpå skadesreduktion får betydning blandt brugerforeningsaktivister og i internationale netværk mellem aktivister. Disse fraktioner adskiller sig konkret fra den professionelle sundhedsfraktion ved at repræsentere stofbrugeres egne stemmer. Her får skadesreduktion en mere personlig betydning, der kobler sig til brugernes egne oplevelser og erfaringer (Tammi 2004:388). Skadesreduktion handler her ikke *kun* om at sikre brugernes sociale og sundhedsmæssige tilstand, men også at styrke gruppen af stofbrugeres civile rettigheder. Når brugerforeninger og stofbrugeraktivister italesætter skadesreduktion lægger de således vægt på, at skadesreduktion og behandling ikke blot er et domæne for ”professionelle” i form af læger, psykologer, socialarbejdere etc., men derimod er, noget stofbrugere selv kan definere og praktisere (Jürgens 2008). Wieloch fremhæver fx, at skadesreduktion i relation til stofbrugeraktivister (udover at omhandle det sociale og sundhedspolitiske) er knyttet til politiske budskaber om at give stofbrugere en stemme (voice) (Wieloch 2002). Der betyder i forlængelse, at stofbrugere skal tilkæmpe sig autoritet og myndighed til at definere egne behov og at stofbrug i højere grad skal ses som et legitimt valg. Skadesreduktion sidestilles således med at flytte autoritet fra behandlere og socialarbejdere til stofbrugerne selv, der defineres som mennesker med en ”ekspertviden” indenfor stofbrug (Ibid.:49-50). Stofbrugeraktivister udtrykker i forlængelse modstand mod umyndiggørende behandling i behandlingsinstitutioner og kontrolpolitiske foranstaltninger, der kriminaliserer gruppen.

Den interessepolitiske betydning heraf er bl.a. at brugerforeningsaktivister generelt opponerer imod den førte narkopolitik. Her ses bl.a. kontrolpolitiske foranstaltninger, som en barriere for at mennesker kan leve et værdigt liv med et stofbrug. De politiske budskaber handler derfor ofte om behovet for centrale ændringer af den førte narkopolitik til fordel for en ubegrænset skadesreduktion. Den praktiske betydning af skadesreduktion indenfor foreningerne kommer bl.a. til at handle om udbredelsen af viden om ”sikkert stofbrug” i form af konkrete vejledninger om at undgå overdoser og sygdomme. De medvirker ligeledes til at etablere forskellige former for skadesreducerende foranstaltninger i lokalområder (Jürgens 2008, Green et al. 2006, Wieloch 2002).

”Brugerforeningen for aktive stofbrugere”

Brugerforeningen for aktive stofbrugere adskiller sig konkret fra offentlige og private sociale hjælpeorganisationer ved at være brugerstyret på alle niveauer. Det vil sige, at det er medlemmerne der indgår i foreningens daglige drift og planlægning af foreningsaktiviteter. Foreningen er således afhængig af frivillige kræfter fra aktivister og medlemmer. Den modtager som nævnt sin primære økonomiske støtte fra staten og Københavns Kommune, og fungerer i dagtimerne (fra 10-15) som et offentligt værested for stofbrugere²⁴. Efter kl. 15 lukker værestedet og foreningen fungerer herefter som brugerforening for medlemmerne, hvor forskellige foreningsaktiviteter finder sted. Foreningen har derfor i princippet to funktioner, som dog overlapper på flere måder (værestedet er fx ikke ledet af socialarbejdere men af medlemmerne, og bygger i sin helhed på principper omkring skadesreduktion). Jeg tager som bekendt udgangspunkt i stedets funktion som brugerforening.

Grænser

Grænser definerer, hvordan foreningen igennem sociale konventioner konstruerer forskellighed til omverdenen, hvor der defineres et ”os” og et ”dem” eller en ”in-group” og en ”out-group”. Grænserne medvirker til bryde med omverdenens kategorisering af gruppen, og viser hvordan gruppen differentierer sig herfra. Jeg vil i den sammenhæng fremhæve hvordan der i foreningen konstrueres oppositionelle rammer, der muliggør konstruktionen af alternative stofbrugeridentiteter. Det er muligt at iagttage grænsekonstruktioner i forhold til flere empiriske eksempler, men jeg har valgt at fremhæve dels fysiske, organisatoriske og adfærdsmæssige grænsedragninger, da de

²⁴ Formanden Jørgen Kjær fremhæver, at Københavns kommune betaler foreningen for at drive værested.

aspekter knytter sig til en kollektiv definition af, hvad foreningen er for et sted. Der er i forlængelse tale om en dialektik mellem interne og eksterne grænsedragninger, hvor medlemmerne kan definere sig i kontrast til negative eksterne kategorier af stofbrugere og herved konstruere en alternativ intern identifikation som gruppe.

Fysiske grænser

Foreningens fysiske rammer består af en ca. 700 m² stor etage beliggende i det indre Nørrebro i København. Den rummer flere aktivitetslokaler såsom musiklokale, styrketræning, edb-lokale, køkken, opholdsstue, bibliotek omkring skadesreduktion og stofbrug generelt, opiummuseum, undervisningslokale samt cykelværksted. Foreningens prioritering af skadesreduktion viser sig ved, at der er mulighed for at hente gratis ”værktøj” i form af kanyler og færdigpakkede sprøjtesæt, som bl.a. inkluderer sterilt vand. Endvidere er det i foreningen ”tilladt” at indtage stoffer på to toiletter, der specifikt er indrettet til formålet²⁵. Foreningen udtrykker i sine fysiske rammer således en accept og tolerance overfor stofbrug. Herved konstrueres en fysisk grænse i forhold til sociale hjælpe- og behandlingsorganisationer hvor stofbrug ikke tolereres. Det kommer ligeledes til udtryk i kulturelle symboler såsom et opiummuseum, hvor foreningen udstiller forskellige former for historiske redskaber beregnet til stofbrug (jf. billede 1). Det fremhæver det medlemmerne har til fælles og sætter stofbrug ind i en betydningssammenhæng, der adskiller sig fra konventionelle budskaber omkring forebyggelse og behandlingsmuligheder for at komme ud af et stofbrug. Samtidig kan visningen af stofbrugsredskaber fortolkes som en måde at normalisere betydningen af stofbrug indenfor foreningskonteksten. Opiummuseet er et eksempel på, hvorledes stofbrug igennem udstilling indgår i foreningens fysiske selvpræsentation overfor medlemmerne og udefrakommende. Samtidig er der enkelte protestbilleder på væggene og artikler der knytter sig til foreningens kollektive budskaber. På den måde fremviser foreningen igennem sin fysiske fremtoning et kollektiv betydningsindhold, der er i opposition til ”antistofbudskaber” og en tabuisering af stofbrug ved at vise det i praksis.

²⁵ Det er ikke tilladt at tage stoffer i forenings øvrige lokaler



Billede 1. brugerforeningens opiummuseum (samtlige billeder er hentet på foreningens hjemmeside)

Kombineret med det fysiske udtryk omkring stofbrug som værende en anerkendt praksis, opretholder medlemmerne en grænse i forhold til omverdenens kategorisering af stofbrugere, ved at have en særlig opmærksomhed på at dens lokaler altid fremstår rene og pæne (Hansen et al 2005, Anker 2006). Herigennem viser gruppen indadtil og udadtil, hvorledes den adskiller sig fra omverdenens negative kategorisering. Det fremgår i formandens udtalelse omkring betydningen af rengøring:

”Altså, jeg har oplevet mange fagfolk, de kommer her også står de ude i køkkenet og siger de ”gud hvor er her rent”, også siger jeg som regel ”ja, hvorfor egentlig ikke”[...]Jeg ved jo godt, hvad de mener altså. De skal ud og besøge narkomanernes fagforening, så forventer de, at der er rullet tætte gardiner for. Der er brændemærker alle steder, tømte flasker og fyldte askebægre og det lugter lidt surt. Også kommer man ind ad døren også ligner det en hvilken som helst anden interesseorganisation.” (Formanden s. 68 i transskribering)

Han viser derved en opmærksomhed på omverdenens kategorisering af stofbrugere, som en gruppe der associeres med en uren og socialt uacceptabel livsstil, der adskiller sig fra ”normales” rene og ordentlige livsstil. Set fra et teoretisk perspektiv på grænser, kan gruppens fysiske rammer tolkes som en måde at konstruere en kollektiv identitet ved at differentiere sig fra negative kategoriseringer af stofbrugere igennem en tilslutning til socialt anerkendte normer omkring renhed. Den fysiske grænsedragning har derfor en dobbelt betydning ved dels at vise åbenhed omkring

stofbrug som en bærende fællesnævner for gruppen og dels at bryde med den negative fysiske associering med kategorien, ved at fremvise en ren og pæn forening der er indbydende at være.

Organisatoriske grænser

Foreningens målsætning er at være en forening for stofbrugere, som drives af stofbrugere. Der er derfor ikke ansat socialarbejdere eller andre former for betalte medarbejdere. Foreningens organisatoriske grænsedragning kan således også tolkes som en grænse i forhold til private og offentlige behandlingsinstitutioner, hvor der er ansat socialarbejdere. En mangeårig aktivist, der har været medlem siden foreningens start (Søren), fremhæver, at de som stofbrugere altid har været underlagt ”professionelle”, som har bestemt over dem (s. 30 transskribering). Foreningen kontrasteres her som et sted, hvor de i modsætning til behandlingssteder og væresteder, hvor der er ansat professionelle socialarbejdere, oplever en højere grad af autonomi, da de med tiden har fundet ud af, at de kan gøre tingene selv. Det er således i tråd med en identifikation som en gruppe, der i modsætning til dominerende forestillinger kan fungere på linje med andre og drive en selvkørende forening uden regelsæt, der positionerer stofbrugere som klienter eller personer der pr. definition er behandlingskrævende. Formanden fremhæver fx, at foreningen unikhed er forbundet med, at der ikke er nogle ”grænser”:

”[...]at det der gør det unikt her, det er, at vi ikke har nogen grænser. Altså, der er ikke nogle skranker, ligesom der er alle andre steder, hvor der er personale ansat. Det er os selv, der driver stedet og man kan sidde og være bruger det ene øjeblik og det næste øjeblik er man personale.”
(Formanden s. 66 i transskribering)

Vægten lægges her på, at det er medlemmerne selv, som tager ansvar for stedet og at det adskiller sig fra organisationer med skranker, som findes i kommuner og misbrugsbehandlingsorganisationer og symboliserer en opdeling mellem personale og klienter eller brugere. Samtidig viser formanden, at ansat personale betyder, at magtfordelingen mellem personale og brugere bliver ulige:

”Foreningen forsøgte med ansatte i forskellig form. – det fungerede ganske enkelt ikke: de fik for stor magt og indflydelse, fik egne positioner at forsvare og var lidt modtagelige for ændringsforslag. Nu gør vi alt selv, her er ingen som får betaling [...]” (oversat fra norsk, formanden cit, i Blindheim 1998 s. 29-30)

I tråd med Wielochs pointering af, hvorledes stofbrugeraktivister søger at skabe social transformation igennem alternative ikke-hierarkiske styreformere (Wieloch 2002:51), bærer brugerforeningens kollektive principper i forlængelse præg af en demokratisk styreform, hvor alle i princippet har ret til medbestemmelse (Hansen et al. 2005:6). Det viser sig bl.a. at foreningen har en demokratisk valgt bestyrelse og at dens drift er baseret på, at medlemmerne deltager og tager ansvar for foreningsaktiviteter. Det praktiseres bl.a. ved, at medlemmerne tildeles eller påtager sig en rolle som aktivist og herigennem får et ansvar for bestemte opgaver i foreningen. Der afholdes dagligt husmøder, hvor medlemmerne kan tage forskellige emner og forslag op og diskutere eventuelle problemer. Det er i tråd med tolkningen af stofbrugeraktivisters målsætning og interesser som en modstand mod umyndiggørelse igennem et budskab om selvbestemmelse og autonomi. De normative forventninger til medlemmerne er således forbundet med selv at kunne tage ansvar og vise initiativ, hvilket muliggør en alternativ identifikation som stofbruger, som en der ikke pr. definition alene er styret af sit stofbrug og derfor har behov for hjælp. Denne pointe uddybes i forhold til adfærdsmæssige grænsedragninger.

Den organisatoriske grænse der medvirker til at definere, hvem gruppen er og hvilke interesser gruppen har, opretholdes formelt igennem foreningens formålsparagraffer, der bestemmer, at kun aktive stofbrugere kan blive medlem af bestyrelsen (jf. formålsparagraf 3 bilag 2). Det vil sige mennesker, der aktivt er brugere af stoffer. Det forhindrer, at fx at ex-stofbrugere og professionelle socialarbejdere kommer til at definere gruppens målsætninger og interessepolitiske budskab. Denne organisatoriske grænse ekspliciterer således, at det at være stofbruger indenfor foreningskonteksten ikke udgør en diskvalificerende egenskab, men er derimod en kvalificerende egenskab, der giver mulighed for at opnå medlemskab af gruppen. Det understreger den teoretiske pointe, at stigma ikke er fast knyttet til bestemte personer, men til den givne sociale kontekst, der muliggør bestemte positioner.

Adfærdsmæssige grænser

Foreningen opererer med begrebet ”aktiv stofbruger”, som er en positiv betegnelse, der fungerer som et ideal for medlemskab. Det fremgår hos Anker, at betegnelsen for det første er en afstandtagen til stigmatiserende begreber som misbruger og narkoman og for det andet er et spørgsmål om at symbolisere, at stofbrugere kan indgå i andre aktiviteter end stofbrug (Anker

2006:47). Medlemmerne anvender derfor et ”forbruger” begreb, som henviser til, at stofbrugere ikke nødvendigvis er misbrugere, fordi de tager illegale stoffer og at denne egenskab ikke alene definerer deres personlighed. Denne skelnen tydeliggør Anker således:

”Whereas drug addicts or drug misusers are persons that are so troubled that they need help and support, consumers are persons who have their own resources and follow their own interests. Moreover consumers have rights and ultimately they also have a right to use the kind of drugs they want and physically need.” (Ibid.)

Betegnelsen stofbruger eller forbruger af stoffer kan tolkes som en central symbolsk grænsedragning i forhold til negative kategoriseringer af stofbrugere, der adskiller ”aktive stofbrugere” fra personer som pr. definition er svage, psykisk syge eller på anden måde afvigende. Det kan således forstås som en modstand mod at lade stofbrug være en altoverskyggende stigmatiserende ”egenskab”, der hindrer personen i være noget andet end stofbruger. Forbruger begrebet signalerer i forlængelse en værdineutralitet, hvor forbruget af stoffer sættes i en betydningssammenhæng på linje med andre typer forbrug. Her ligger også en forventning om, at medlemmerne identificerer sig selv i relation til denne dobbelte betydning af begrebet aktiv stofbruger:

”Vi kalder os jo også aktive stofbrugere og det er i dobbelt forstand. Vi laver dels aktiviteter og er aktive der, men vi tager også stoffer. Men det er ikke hele vores identitet, vi laver også en masse andet.” (Formanden s. 67 i Transskribering)

At identificere sig som aktiv stofbruger materialiserer sig bl.a. igennem foreningens sociale orden omkring deltagelse og medindflydelse. Det handler som nævnt både om den formelle demokratiske foreningsstruktur, der bygger på, at medlemmerne deltager i beslutninger og at de tildeles eller påtager sig rollen som ”aktivister”. Det forventes derfor ifølge Anker, at medlemmer, som kommer der jævnligt, deltager i de daglige opgaver og det er ikke velanset og ikke at deltage (Ibid.:48). Det henviser samtidig til uformelle forventninger om, at de tilstræber et bestemt adfærdsmønster. Formanden fremhæver således, som et princip i foreningen, at man skal være villig til en hvis egenaktivitet for at hjælpe sig selv:

”Jeg tror en selvhjælpsorganisation som vores må stille et krav til egenaktivitet, i det mindste en intention om at ville gøre en indsats, for at overleve. Ellers ligner man for meget en institution eller et værtshus. Du kan vel sige at vi er en selvhjælpsaktivist organisation; måske er det i aktiviteten, det at gøre noget sammen, at selvhjælpen ligger.” (oversat fra Norsk, formanden cit. i Blindheim 1998:30)

Konstruktionen af ”aktive stofbrugere” kan her tolkes som en grænse til konstruktionen af ”passive klienter”, der ofte associeres med ”institutioner”. Det indebærer, at der inden for brugerforeningens rammer værdsættes bestemte normer, som bl.a. er ikke at sidde og sove, rydde op efter sig, gå i bad og vaske sit tøj (Hansen et al 2005:44-5), men også, at medlemmerne selv tager initiativ og føler et ansvar over for fællesskabet. Det er med en aktivists ord ikke ligesom på behandlingsinstitutioner, hvor der altid er nogen, som træffer beslutningerne for en (Ibid.:65). De opfordres både formelt og uformelt til at acceptere præmissen om at identificere sig som aktiv, som skal ses i forhold til dialektikken mellem intern identifikation og ekstern genkendelse.

Intern identifikation

Den interne identifikation betyder specifikt en form for ”aflæring” en bestemt adfærd. Det vil bl.a. sige, at det i foreningen repræsenterer en værdi, at leve et værdigt liv som stofbruger (Ibid.:44). Det kommer bl.a. til udtryk i normer om, at man ikke må være så påvirket, at man ”kokser” eller har en udadreagerende adfærd (Ibid.). Samtidig accepteres vold eller dårlig opførsel overfor andre medlemmer ikke. En mangeårig aktivist (Søren) fremhæver i den sammenhæng, at de i foreningen altid prøver at holdningsbearbejde andre og specielt nye medlemmer. Det vil bl.a. sige, at forsøge at påvirke vedkommende til at komme ud af kriminalitet og vise ham eller hende, at der er en alternativ måde at være stofbruger på (transskribering s. 37). Det hænger imidlertid sammen med at få vedkommende til at ændre sit forbrugsmønster og fx gå i metadonbehandling. Han fremhæver således, at de tilstræber at bearbejde brugerne dels igennem adfærdsregler (jf. ovenfor) og dels igennem opfordring til at præsentere sig selv pænt (jf. gå i bad, gå til frisør, til tandlæge etc.). Denne interne identifikation kan således tolkes som en grænse til en stereotyp identifikation som stofbruger. Han fremhæver således:

”Vi accepterer ikke bare, at folk er hundene. Selvfølgelig accepterer vi det, men vi prøver hele tiden at forbedre folks livskvalitet og væremåde.” (Ibid.)

Betydningen af en negativ adfærd ses samtidig som en samfundsmæssig rolle, som stofbrugere er blevet tildelt. Formanden fremhæver i den sammenhæng, at flere af de nye medlemmer skal vænne sig af med en tillært adfærd:

”[...] de er blevet vænnet til at ude i verden, der skal de råbe op og skringe lidt på institutioner og sådan noget, for at gøre sig bemærket for at få lidt opmærksomhed. Det er ikke nødvendigt her. Det finder de ret hurtigt ud af[...].” (Formanden s.66 transskribering)

Denne adfærd ser han, som et resultat af, at stofbrugere ofte er nødsaget til at forhandle identitet på en ulige måde overfor omverdenen. Herved markerer han en central grænse til omverdenens syn på stofbrugere:

”[...] alle stofbrugere de er bevidste om, lige meget hvor de færdes, om andre ved, hvem de er om de skal have facade på, om de skal bruge historier og forklaringsmodeller[...]Her der ved folk, at der kan de smide facaden væk og gå ind og mingle og bare være. Uden at skal forklare sig, uden at skal forholde sig til at andre bedømmer dem eller omfatter dem med fordomme.” (Ibid.:66)

Han viser således en opmærksomhed på, hvorledes stigmahåndtering er en del af stofbrugeres hverdag og at det medvirker til, at de er i en konstant ulige forhandlingsposition. Brugerforeningen præsenteres i kontrast til et sted, der i modsætning til omverdenen baserer sig på en ligeværdighed og hvor stigmahåndtering er unødvendig: *”[...] man behøver ikke at lyve eller forstille sig, det er overhovedet ikke nødvendigt... fordi alle er jo i samme båd her.”* (Ibid.:67) Herved kan etableringen af adfærdsnormer tolkes som et spørgsmål om at ”aflære” nye medlemmer i at være i en forhandlingsposition, da de er mellem mennesker, som accepterer deres stofbrug og ser dem som ligeværdige.

Ekstern genkendelse

Begrebet aktiv stofbruger henviser til dialektikken mellem at identificere sig med alternativ gruppeidentifikation og blive genkendt som sådan af omverdenen. Ligesom den fysiske grænsedragning er foreningen særligt opmærksom på, at den ikke giver næring til fordomme udadtil

i forhold til adfærd. Formanden fremhæver fx, at det ikke er særlig smart, at der sidder personer inde i opholdsstuen og sover, da det vil forstærke negative fordomme om gruppen:

"[...]så vil man straks sige "ja det er en, der har fået for meget stof". Det er ikke en der er træt, det er ikke en der har været på natarbejde, men det kan det godt være.[...] Så derfor så siger vi; "arhh der er lige et andet sted du kan sætte dig ude, hvor det er knap så indlysende" hvor det ikke giver næring til fordomme." (Ibid.:68)

Herved er foreningens adfærdsmæssige grænser både baseret på at redefinere medlemmernes identifikation indadtil og omverdenens genkendelse af stofbrugere udadtil. Konstruktionen af aktiv stofbruger som et ideal synes således at være defineret på baggrund af en omvendt bekræftelse af de karakteristika som knyttes til kategorien stofbrugere, hvor pointen er, at selvom man er stofbruger, kan man godt være ansvarsbevidst og på flere måder velfungerende.

Eksempler på konstruktion af betingelser for kollektiv bevidsthed

Begrebet kollektiv bevidsthed referer til en fælles fortolkningsramme, hvor en gruppes interesser defineres i opposition til den dominerende orden. Det betyder på medlemsniveau, at det bliver muligt at rette sin utilfredshed mod en samfundsmæssig uretfærdighed frem for personlige mangler og som følge heraf stille forventninger og krav til omverdenen om en bedre behandling. Kollektiv bevidsthed konstrueres og vedligeholdes bl.a. ved hjælp af kollektive handlinger og tale (handling) i form af litteratur, taler, symboler etc.. Jeg vil derfor forholde mig til, hvordan foreningen definerer stofbrugeres samfundsmæssige position og fælles interesser igennem to typer kollektiv handling i form af "brugermindedagen" og "brugervenprisen". Jeg har valgt de to empiriske eksempler, da de sikrer en hvis grad af medlemsdeltagelse, som er relevant for mit fokus på individuel konstruktion af kollektiv identitet.

Mindedagen

Foreningen afholder årligt en mindedag for afdøde stofbrugere, hvor der ud over at blive afholdt taler og sunget holdes en offentlig ceremoni. Der er i den sammenhæng etableret en mindeplads i form af en gravsten for afdøde stofbrugere på Vesterbro (jf. billede 2).



Billede 2. fælles gravsten for døde stofbrugere.

For at symbolisere antallet af afdøde stofbrugere det pågældende år sætter medlemmerne et hvidt kors, for hver person der er gået bort (brugerforeningen.dk). Herudover lægges der krans og blomster af pårørende og venner (Hansen et al. 2005:94). Udover at være en mulighed for at sørge over afdøde venner og familiemedlemmer sætter protestformen stofbrugeres høje dødelighed ind i en oppositionel kontekst. Mindedagen symboliserer på flere måder, at stofbrugeres død er foranlediget af den måde, som samfundet behandler stofbrugere på. I formandens tale i 2010 bliver det slået fast, hvem der er foreningens og stofbrugeres centrale modstander (antagonist);

”Den Internationale mindedag er dedikeret til de mange mennesker, kendte og ukendte, der døde i krigen mod stoffer og som blev til krigen mod stofbrugere. Det er tidspunktet, hvor vi stofbrugere og vores familie og venner husker og hylder vores venner og kære, for de begravelser hvor vi ikke kunne eller måtte deltage, for de døde der ikke blev anerkendt, for øjeblikket som vi aldrig fik - til at sige farvel.” (Tale til mindedagen 2010, Jørgen Kjær, bilag 3)

For det første viser uddraget, at det ikke er stofferne, der er gruppens modstander men derimod ”krigen mod stoffer”, som er en metafor for den førte narkopolitik og et symbol på den kontrolpolitiske del af denne. Krigsmetaforen tydeliggør et forhold mellem en undertrykker og en undertrykt part hvor stofbrugere identificeres som ofre for krigen mod stoffer. Konstruktionen af solidaritet, forstået som genkendelse af individer der tilhører den samme gruppe, bygger derfor på en identifikation af stofbruges fælles lidelser og en identifikation af narkopolitikken som en årsag til

disse lidelser. Solidariteten viser sig bl.a. i nedenstående uddrag, hvor konsekvenserne af den uretmæssige krig ekspliciteres:

”Dagen er til at huske dem, som vi kender og dem som vi ikke kendte - fra landet, vores små og store byer, i Danmark og i hele verden. [...] Dem, der døde af uregulerede, forfalskede og forgiftede stoffer, som udbydes på dagens sorte marked; Dem, der blev kriminaliseret eller fængslet på grund af deres afhængighed, kun for at dø af en overdosis ved løsladelsen[...]” (Ibid.)

Det tolker jeg som en solidarisk talehandling, der viser at alle stofbrugere på tværs af diverse opdelinger, lever under identiske uretmæssige vilkår skabt af den politiske regulering af stofbrug. Antagonisten er som fremhævet metaforen for kontrolpolitiske tiltag, der hindrer stofbrugere i at leve et normalt liv og blive anerkendt på lige fod med andre mennesker. Talen virker ikke alene som en måde at identificere stofbrugeres fælles undertrykker og en identifikation af stofbrugere som ofre for forkert politik, men er samtidig en måde at vise modstand. Modstanden viser sig i talen i form af en dekonstruktion af den førte narkopolitikens legitimitet igennem ovenstående eksempler og ved at gøre krav på anerkendelse og værdighed:

”Den 21. juli er dagen, hvor alle stofbrugere i hele verden, bærer på vores fakkelt af værdighed og håb og hvor vi mindes vores venner.” (Ibid.)

Knyttet til mindedagen er som nævnt fælles protestsymboler og de mange kors for hver afdød stofbruger kan fortolkes som symbol på sorg og de mennesker der er blevet ofre i en krig (jf. billede 3). Herigennem kan stofbrugere identificere sig med og blive genkendt som værende en del af en modstandskamp mod ”krigen mod stoffer” overfor tilskuere, støtter og antagonister. Mindedagen gør derfor både opmærksomhed på budskabet udadtil i forhold til omverdenen og indadtil overfor gruppen og kan fortolkes som et symbol på behovet for forandring af den sociale orden.



Billede 3. protestsymbol: kors på række som symboliserer de mange døde fra brugerforeningens mindedag.

Brugervenprisen

Jeg beskrev i det ovenstående, hvordan foreningen konstruerer rammer for en kollektiv bevidsthed igennem en dekonstruktion af den førte narkopolitik's legitimitet og vil her belyse aktiviteten ”brugervenprisen” for at vise, hvordan gruppen gør krav på en bedre behandling. Brugervenprisen afholdes hvert år på foreningens årsdag, hvor en person udefra tildeles en hæderspris. Brugerforeningen overrækker prisen til en person, som har gjort en særlig uegennyttig indsats for brugernes velfærd (Hansen et al. 2005:95). Denne pris er bl.a. blevet givet til personer, som er stærke fortalere for at styrke prioriteringen af skadesreduktion og mindske skadevirkningerne ved kontrolpolitikken. Til disse åbent hus-arrangementer inviteres støtter, samarbejdspartnere, og potentielle støtter indenfor det narkopolitiske felt – heriblandt ministre og social ordførere indenfor områder som sundhed- og socialpolitik. Der holdes taler, spilles sange og tilbydes mad og drikke. Taler omhandlede i 2010 nære problematikker knyttet til foreningen (som en vens og aktivists død), den nyeste udvikling indenfor skadesreduktion og en kritik af tendenser i den førte narkopolitik. Formanden udtaler sig fx således i talen til brugervenprisen i 2010 omkring det nystartede heroinforsøg i Danmark:

”Naturligvis ser vi med kæmpe stor tilfredshed på at heroinbehandlingen endeligt langt om længe er realiseret. Men vi kritiserer stadig sundhedsstyrelsens vejledning om hvordan og hvornår heroinen skal indtages.” (Formanden cit. i Groos 2010 bilag 4)

Her er der opbakning til heroinforsøget, men samtidig implicit forventning om at det kan blive bedre. Herved bevarer foreningen sin oppositionelle position ved at stille forventninger om en bredere inklusion og en fleksibel ordning. Samtidig udfordres de tilstedeværende narkopolitiske aktørers autoritet ved at formanden stiller spørgsmålstejn ved fornuften i planlægningen af lægeordineret heroin. Talen viser igennem detaljeret og praksisnær viden omkring skadesreduktion, hvorledes der er områder, som kan forbedres. Her positioneres gruppen som centrale forkæmpere for skadesreduktion og som en forening der både har en politisk og praktisk betydning for at styrke stofbrugeres vilkår. Det fremgår bl.a. i forhold til indførelsen af naloxone²⁶, som kan redde stofbrugere fra at få en overdosis. Ved at invitere støtter og centrale aktører indenfor det narkopolitiske felt etablerer foreningen samtidig en privilegeret taleposition, hvor medlemmerne kan identificere sig selv og blive genkendt af andre (politiske aktører) som politiske aktører i den narkopolitiske debat og som eksperter i stofbrug og skadesreduktion – set fra et brugerperspektiv. Det er udfra et fokus på kollektiv identitet således centralt, at medlemmerne kan positionere sig i forhold til tilskuere såsom journalister og studerende og potentielle støtter såsom eksperter og fagfolk, der kan genkende gruppens betydning.

Rammer for forhandling af identitet

I modsætning til ovenstående afsnit, som omhandler eksempler på kollektive handlinger, normer, talehandling og symboler i konstruktionen af grænser og kollektiv bevidsthed, er forhandling af identitet centreret om konkret social interaktion mellem individer (samhandling). Der findes mange måder, hvorpå foreningen skaber rammer for social interaktion, hvor medlemmerne aktivt kan gøre modstand mod en negativ kategorisering og gøre krav på en bedre behandling, heriblandt de præsenterede foreningsaktiviteter. Men til forskel fra ovenstående begreber grænser og kollektiv bevidsthed der konstrueres og vedligeholdes på et kollektivs niveau, er forhandling af identitet kendetegnet ved at være på et individniveau. Jeg vil derfor primært fokusere på ”sprøjtepatruljen” som et empirisk eksempel på, hvordan foreningen muliggør forhandling af identitet i medlemmernes hverdagsliv og i det efterfølgende kapitel forholde mig nærmere til hvordan medlemmerne forhandler identitet på individniveau.

²⁶ **Naloxone** er et medikament der bruges til at modvirke effekterne af overdosis af fx heroin eller morfin.

Sprøjtepatrulje

Selvom flere af foreningens aktiviteter skaber identiske muligheder eller rammer for forhandling af identitet med omverdenen, er det centralt at nævne sprøjtepatruljen som et eksempel på medlemmernes daglige interaktion med tilskuere, støtter og antagonister. Der har længe forgået en debat om stofbrugeres brugte efterladte kanyler i lokalområde på Vesterbro i København, som værende til skade for lokalområdet, som har bidraget til en konstruktion af stofbrugere som ”problemskabere” (jf. Jepsen 2008:151). I den sammenhæng defineres de primært som personer, der repræsenterer et problem i gadebilledet. Brugerforeningens sprøjtepatrulje kan i den sammenhæng ses som et aktivt og eksplicit forsøg på at redefinere opfattelsen af stofbrugere som problemskabere i lokalområdet. Sprøjtepatruljen som består af 2-3 medlemmer af foreningen primært aktivister, fjerner dagligt brugte sprøjter på særligt udsatte områder på Vesterbro (Hansen et al. 2005:94). Aktivisterne er udsyret med synlige gule synlige jakker (Jf. billede 4), og har siden 1997 hvor ordningen har eksisteret fået positive tilkendegivelser fra beboere i området og Københavns kommune som indtil 2009 ydede støtte til foreningens service (Projektbeskrivelse af sprøjtepatrulje bilag 5).



Billede 4. af et medlem på sprøjtepatrulje, med en genkendelig gul jakke med foreningens navn på

Formålet med sprøjtepatruljen er udover den konkrete service, at få fjernet brugte kanyler fra gaden, at:

”involvare og motivare stof- og metadonbrugere i et erhvervslignende og samfundsnyttigt beskæftigelsesprojekt, hvor deres særlige erfaringer i omgangen med brugt ”Værktøj” og deres viden om stofbrugeres skjulesteder kan anvendes nyttigt.” (Ibid.)

Herigennem viser medlemmerne, at stofbrugere med formandens ord *”[...]også kan være til nytte for samfundet[...]* (Formanden cit. i Blindheim 1998:30). Formålet med projektet er samtidig at nedbryde fordomme:

”Projektet medvirker positivt til at nedbryde fordommene og illustrerer på udmærket vis, at aktivisterne tydeligvis kan fungere, både som aktive stofbrugere og samtidig udnytte sine evner og færdigheder[...]” (Ibid.)

Formålet er derfor både at forbedre stofbrugeres image udadtil og styrke identiteten som aktiv stofbruger indadtil og er igen et eksempel på den dialektiske proces mellem intern identifikation og ekstern genkendelse som aktiv stofbruger. Herigennem kan medlemmerne vise omverden i handling, at de som stofbrugere kan være ansvarlige borgere, som også kan gøre en indsats for at skabe et bedre og mere sikkert lokalområde. Det er således et eksempel på, hvordan der på organisatorisk niveau kan skabes rammer for forhandling af identitet på en meget direkte måde, idet foreningsmedlemmerne i handling og indenfor den sociale kontekst viser sig som problemløbere frem for problemskabere. Jeg vil i analysen af medlemsniveau i forlængelse belyse, hvordan et af medlemmerne benytter denne lejlighed til at forhandle identitet. Samtidig gør foreningen ved sin tilstedeværelse opmærksom på problematikken omkring fritliggende brugte sprøjter og det den ser som en løsningsmulighed, et fixerum for injektionsbrugere.

Af flere aktiviteter som skaber rammer for forhandling af identitet og dekonstruktion af stigmatisering, kan nævnes foreningens undervisning af skoleklasser, studerende og frontlinjepersonale såsom socialarbejdere og politi²⁷.

²⁷ Undervisning synes i særlig grad at være en af foreningens hovedaktiviteter, da formanden fremhæver, at der næsten er studerende og andre gæster hver uge. Der blev i forlængelse ifølge Hansen et al. afholdt 42 foredrag fra starten af 2004 til midt i 2005 for ca. 735 personer (Hansen et al. 2005:86).

Delkonklusion

Jeg har i nærværende kapitel forholdt mig til spørgsmålet om, hvordan foreningen konstruerer rammer for kollektiv identitet og har i den sammenhæng beskrevet skadesreduktion som en fælles referenceramme for brugerforeninger. For brugerforeninger referer begrebet, udover til et sundhedsmæssigt og socialt perspektiv også til at styrke stofbrugeres selvbestemmelse og rettigheder som borgere. Herved dekonstrueres hierarkier mellem stofbrugere og ikke-brugere, hvor stofbrugere tildeles en rolle som eksperter med en speciel erfaring med stofbrug og skadesreduktion. Årsagen til stofbrugeres udsatte tilværelse skal ifølge stofbrugeraktivister i særlig grad tildeles den førte narkopolitik, herunder de kontrolpolitiske foranstaltninger som medvirker til at stigmatisere og diskriminere stofbrugere.

Brugerforeningen for aktive stofbrugere er i den sammenhæng defineret som en politisk interesseorganisation, der kæmper for at styrke stofbrugeres kollektive interesser på et kollektivt politisk og et individuelt niveau. Foreningen konstruerer både fysiske og organisatoriske grænser igennem et åbent miljø omkring stofbrug, hvor det er muligt at hente rene sprøjter og indtage stoffer på to dertil indrettede rum. Samtidig markerer foreningen igennem kulturelle symboler som et opiummuseum og enkelte protestbilleder en afstand til forebyggelseskampagner og antistofbudskaber, som fx kan findes indenfor misbrugsbehandlingsinstitutioner. De fysiske grænser bærer derfor præg af en åbenhed og en markering af stofbrug som en fællesnævner for medlemmerne. Gruppen definerer samtidig rammerne for kollektiv identitet igennem en organisatorisk grænse ved ikke at have ansat eller ønske om at ansætte ”professionelle” socialarbejdere og adskiller sig herved fra offentlige som private behandlingssteder, som flere stofbrugere har erfaring med, ”hvor andre bestemmer for en”. Dertil definerer foreningen en intern grænse, forstået som en beskyttelse af foreningens ”in-group”, ved kun at tillade aktive stofbrugere at være medlem af bestyrelsen. Betydningen af stofbrug redefineres herved indenfor foreningskonteksten fra at være en begrænsende diskrediterende egenskab til en muliggørende egenskab, der tilbyder medlemskab og gruppeidentifikation.

Begrebet ”aktiv stofbruger” redefinerer, hvad en stofbruger er eller kan være. En aktiv stofbruger er først og fremmest defineret ved en person, der både har et aktivt ”forbrug” af stoffer og har et aktivt liv, hvor han eller hun foretager sig andre ting. Begrebet aktiv er gennemgående for foreningens organisatoriske opbygning, og viser sig bl.a. i forhold til en demokratisk styring af foreningens

drift, hvor deltagelse er et hovedprincip. De såkaldte aktivister er i den sammenhæng personer, som påtager sig, og tildeles en bestemt ansvarsopgave i den daglige drift og i forhold til foreningsaktiviteter. Begrebet aktiv er samtidig et spørgsmål om at bryde med en stigmatiserende opfattelse af stofbrugere, som mennesker, hvis liv alene handler om stofbrug i form af symptomer på afhængighed. Det materialiserer sig bl.a. i formelle og uformelle forventninger om deltagelse i foreningslivet, at hjælpe sig selv, at rydde op efter sig, gå i bad og skifte tøj. Det synliggør dialektikken mellem intern identifikation mellem medlemmerne som gruppe og ekstern genkendelse af andre som en gruppe af velfungerende stofbrugere. Foreningen skal i den sammenhæng være ren og pæn og brugerne/medlemmernes skal helst ikke side og sove i opholdsstuen, hvor der ofte kommer gæster, da det vil give næring til fordomme.

Jeg har analyseret foreningens konstruktion af betingelserne for en kollektiv bevidsthed igennem dens oppositionelle budskaber og dens identifikation af fælles vilkår for stofbrugere igennem den kollektive aktivitet "mindedagen". Her defineres et tydeligt forhold mellem en undertrykker og en undertrykt part, hvor stofbrugere ses som ofre for krig mod stofbrugere. Det definerer dem som gruppe er samfundets måde at behandle dem på som stofbrugere og en fælles antagonist i form af "krigen mod stoffer". Mindedagen virker samtidig som en måde at dekonstruere den førte narkopolitiks legitimitet, hvor foreningen viser de mange dødsfald som en konsekvens og repræsenterer stofbrugere som en kollektiv politisk aktør, der har krav på en bedre behandling. Ved at tage udgangspunkt i gruppen fælles position, kan den stille nye forventninger til dens omverden, hvilket jeg har eksemplificeret igennem aktiviteten "brugervenprisen". Foreningen viser sig i denne sammenhæng, som en organisation der har viden og indsigt i det narkopolitiske felt og kommenterer og forholder sig kritisk til den narkopolitiske udvikling. Herved kan medlemmerne identificere sig som og blive genkendt som politiske aktører i den narkopolitiske debat. Da bliver rollen som aktiv stofbruger også et spørgsmål om at blive genkendt som politisk aktivist.

Derfor kan foreningsaktiviteterne ses som en potentiel platform, hvor det enkelte medlem kan forhandle identitet i den sociale interaktion mellem andre medlemmer, potentielle støtter, tilskuere og antagonister. Det har jeg eksemplificeret igennem foreningsaktiviteten "sprøjtepatruljen", hvor foreningen aktivt modvirker konstruktionen af stofbrugere som "problemskabere" ved at vise, at stofbrugere også kan fungere som problemløbere. Dette udgør en måde at opstille rammer for

konstruktionen af en positiv identitet som stofbruger på medlemsniveau, som en person der spiller en rolle i forhold til at løse et konkret samfundsproblem.

Analyse af medlemsfortællinger

Jeg vil i nærværende kapitel fokusere på besvarelsen af underspørgsmål 2 og 3:

- *Hvordan konstruerer det enkelte medlem kollektiv identitet?*
- *Og hvordan influerer den kollektive identitet på det enkelte medlems strategier overfor stigmatisering?*

Jeg tager afsæt i den præsenterede analysestrategi og forholder mig til det enkelte medlems fortælling, hvorefter jeg opsummerer analytiske fællestræk og forskelligheder i en delkonklusion. Hver analyse indledes med en kort overvejelse om aspekter af interviewproduktionen, der relaterer sig til i hvilken grad der i interviewsamtalen blev etableret en narrativ sammenhæng. Det har betydning for analysens grad af narrativ sammenhæng og i hvor høj grad jeg har fungeret som fortællingsfinder eller fortællingsskaber (Kvale 1997:1998-99). Der er imidlertid tale om en kombination, da analyserne i varierende grad både er funderet på en etableret narrativ struktur og en strukturering af mulige sammenhænge mellem enkeltbeskrivelser. Herefter præsenteres det enkelte medlem kort med sigte på at synliggøre ligheder og forskelle i forhold til foreningsposition, holdninger og socialt konstruerede karakteristika. Derefter analyseres fortællingens plot, hvor jeg forholder mig til sammenhængen mellem fortællingens konflikt, løsning og identifikationsmønster i forhold til foreningen. Herefter inddeler jeg hver medlemsanalyse ud fra underbegreberne grænser, kollektiv bevidsthed og forhandling af identitet. Jeg har som nævnt udvalgt fire interview, hvor medlemmerne adskiller sig i forhold til måden de bruger foreningen, identificerer sig kollektivt og udøver stigmastrategi.

Poul

Interviewet med Poul inkluderer en narrativ sammenhæng, som betyder, at analysen primært er bygget op omkring en eksisterende fortælling. Det er særligt forbundet med interviewpersonens beskrivelse af sin fortid og hans kontrastering af sit nutidige liv i foreningen. Samtidig er der flere synkrone beskrivelser af hans rolle i foreningen, som jeg rekonstruerer til en narrativ sammenhæng.

Poul er aktivist og har en daglig åbningsdag i foreningen. Derudover deltager han i madlavning og tager dagligt ud på sprøjtepatrulje sammen med andre medlemmer. Han kommer i foreningen hver

dag og giver udtryk for, at det er en glæde at have noget at stå op til, da han er på kontanthjælp. Han er 51 år og begyndte at bruge heroin som 37 årig. Nu er han på metadon, men tager dog heroin af og til. Denne ændring i forbrugsmønster betyder, at hans liv er blevet mindre kaotisk og at han ikke konstant skal ud og skaffe penge til heroin. Han har været medlem i ca. 4 år. Hans fortid bærer præg af, at han i længere tid har røget ind og ud af fængsler og har levet et psykisk og fysisk hårdt liv, indtil han møder formanden for brugerforeningen, som opfordrer ham til at gå i metadonbehandling.

Fortællingens plot

Pouls første betoning er, at han er aktivist og at han udfører bestemte arbejdsopgaver i foreningen. Arbejdsopgaverne fylder meget i fortællingen og har et positiv betydningsindhold herunder at gå på sprøjtepatrulje. Han foretager en central sondring, mellem tiden før han begyndte at komme i foreningen og sit liv nutidige liv som aktivist i foreningen. Hans ”karriere” som stofbruger starter som 37 år, hvor han begynder at tage heroin pga. noget kærlighed, som han ikke ønsker at komme ind på. Fortællingen er således forbundet med en konflikt, der foranlediger et stofbrug. Han præsenterer sit fortidige selv, som en der ikke bryder sig om stoffer. Differentieringen mellem hans fortid og nutid viser sig, da han fremhæver, at han var ”[...]en af dem, der stod i forreste linje, når der var en eller anden ballade ikke og jeg hadede narko.”(s. 2) Igennem det tilbageskuende blik og sin nuværende position som stofbruger viser han, hvorledes det repræsenterer en adfærd og en tilværelse han har lagt bag sig. Herefter følger et tragisk plot, hvor han får et større behov for stoffer og begår flere indbrud for at få råd til dem. Derfor repræsenterer fortiden som stofbruger en fysisk og psykisk hård tid. Han ville ikke fortælle myndighederne om sit stofbrug:

”Jeg sagde bare, at jeg manglede penge. Så tog jeg bare en nedtur inde i spjældet de første 10 gange og det er sgu hårdt og det blev hårdere og hårdere til sidst ikke.” (s. 3)

Han kommer hurtigt frem til, at denne del af hans liv er noget, han har lagt bag sig, og kontrasterer sin problematiske fortid med en langt mere positiv nutid. Denne overgang fra en situation til en anden foranlediges af hans møde med foreningen, eller mere specifikt med formanden som finder sted under et af hans fængselsbesøg. Formanden udgør således fortællingens forkæmper, der støtter ham i at komme ud af den onde cirkel:

”Så fortalte han mig jo om foreningen i sin helhed og jeg syntes det lød interessant, også ville jeg op og prøve det ikke. Også siden har jeg kommet heroppe og han sørgede jo for, at jeg gik op og fik metadon også ikke. Han sagde ”det skal du bare ha, fordi du undgår og skulle ud og” og det er jo rigtig nok, du undgår og skulle ud skaffe penge til dem.” (s. 3)

Mødet med formanden og metadonbehandlingen er derfor vendepunktet i Pouls liv og det der ændrer forløbet fra en negativ til en positiv udvikling. Formanden kan således tolkes som en af Pouls signifikante andre, idet han repræsenterer en karakter, der har styrket ham i at ændre hans liv til det bedre. Herved repræsenterer formanden en figur, der muliggør en identifikation med en type stofbrug, der i modsætning til tidligere tillægges et mindre destruktivt betydningsindhold. Fortidens stofbrug repræsenterer således et negativt stofbrug, hvorimod hans ændring i stofbrugsmønster tillægges en positiv betydning i forhold til, at han nu kan leve en tilværelse uden risikoen for at få noget dårligt stof og konstant skal ud skaffe penge ved at begå kriminalitet.

Han forsøger nu at holde sig til metadon, men tager lidt engang imellem. Forandringen i hans liv er forbundet med en ny form for åbenhed, da han i modsætning til tidligere ikke skjuler sit stofbrug overfor andre og har erkendt, at han har haft et problem:

”[...] men det var jo først, da jeg erkendte, at jeg også kunne hjælpe mig selv ikke. Før jeg erkendte, der synes jeg jo ikke, at jeg havde noget problem vel. Selvom... når man ryger spjældet i tide og utide, selvom man siger, at man er ikke narkoman ikke, så er det jo klart, så lyver man mest overfor sig selv ikke og ikke kun overfor det offentlige ikke.[...] Det var også der, jeg gik op og fik metadon og sked på om jeg blev registreret ikke. Det har måske redet mit liv ikke.” (s. 9)

Hans vej ud af problemerne knyttes derfor også til en personlig løsning om at erkende sine problemer. Det kan tolkes som en intern konstruktion af forskellighedsidentitet, hvor han ikke alene konstruerer identitet ved at vise forskellighed til andre, men også til sig selv, eller den person han tidligere har været. Det vil sige, en der ikke har været ærlig overfor sig selv og andre. Erkendelsen ser jeg som en del af plotudviklingen, der betyder, at han nu identificerer sig som en person, der tager ansvar og er ærlig overfor sig selv og andre. Det indebærer bl.a. at være åben omkring sit stofbrug overfor andre heriblandt myndighederne. Denne identitetsproces tolker jeg som udtryk for en ”identitetstransformation”, hvor han viser igennem en rekonstruktion af fortiden, at han nu har

mere styr på sit liv. Imens den individuelle erkendelse adskiller sig fra en kollektiv bevidst fortolkning, hvor ens problemer ses som et resultat af en kollektiv uretfærdighed, er den omvendt i overensstemmelse med foreningens interne normer om at lære at hjælpe sig selv og tilstræbe et værdigt liv som stofbruger.

Grænser: "At være stofbruger det er ikke ensbetydende med at man er en taber vel"

Der er i Pouls fortælling paralleller til misbrugsfortællinger om mennesker, der udvikler et misbrug, og kommer ud af det ved at erkende sit problem (jf. McIntosh&McKeganey 2000). Det kan derfor ses som et eksempel på, hvordan interviewpersoner trækker på forskellige former for identifikation og narrative ressourcer. I modsætning til misbrugsfortællinger om at blive stoffri centrerer hans sig imidlertid ikke om at opnå en bedre tilværelse efter livet som stofbruger, men om at leve et værdigt og meningsfuldt liv som stofbruger. Han differentierer sig derfor ikke fra en identitet som stofbruger, men søger at redefinere, hvad en stofbruger *også* kan være. Han konstruerer således ikke alene identitet ved at differentiere sig fra sin kaotiske fortid, men også ved hjælp af grænser til negative kategoriseringer. I hans tale om hans tid i foreningen bevæger plottet sig fra at være tragisk til et liv præget af meningsfulde og socialt accepterede aktiviteter. Det fremgår i hans vurdering af, hvad der er godt ved at komme i foreningen, hvor han fokuserer på det positive i, at de selv holder alting pænt:

"Det synes jeg også er en af fordelene ved at være heroppe ikke, det er narkobrugere alle sammen, men vi holder det hele selv rent ikke og det studser folk over. De tror, vi har rengøringspersonale på jo ikke, "hvor er rengøringspersonalet", hvad for noget "det gør vi sgu selv". Det er vi jo stolte over[...]" (s. 3)

Herved viser han, hvorledes opgaver som rengøring muliggør en identifikation og genkendelse, der ellers ikke associeres med kategorien stofbrugere. Han lægger vægt på, at selvom de er stofbrugere, kan de godt leve op til sociale normer omkring rengøring og fungere selvstændigt. Betydningen af disse opgaver er som fremhævet i forrige kapitel ikke er alene forbundet med praktiske nødvendigheder, men er også en del af en grænsekonstruktion til negative kategoriseringer af stofbrugere, som personer der er passive og alene er styret af deres behov for stoffer. Pouls identifikationsmønster viser således, hvordan foreningens fysiske rammer har

betydning for hans individuelle identifikationsmuligheder som medlem. Det fremgår idet han ofte fremhæver, hvordan de som medlemmer sætter en ære i at præsentere foreningen for besøgende som et velholdt sted. Det definerer han som et spørgsmål om at omvende andre menneskers holdning:

"[...]de ændrer fuldstændig mening, når de har været heroppe og det er jo dejligt ikke. Det er jo også det, vi prøver hele tiden at omvende folk ikke, fordi det er et tabu, som vi snakkede om før også ikke. Det er jo et tabu ikke. At være stofbruger, det er ikke ensbetydende med, at man er en taber vel." (S. 7)

Grænsekonstruktionen handler derfor ikke om at vise, at han som stofbruger adskiller sig fra andre, men snarere at han adskiller sig fra negative kategoriseringer af stofbrugere. Det viser han ved at fremhæve aktiviteter, der muliggør en identifikation som velfungerende. Det er forhold til den dialektiske proces mellem indre identifikation og ydre genkendelse i forlængelse relevant, hvorledes han betoner det positive i at blive genkendt, som en del af en selvkørende forening, da det forstærker en identitet som velfungerende stofbruger.

Det ser han ikke som en individuel fortjeneste, men om at kunne noget når man er en del af fællesskab: *"Hvis vi holder sammen ikke og har skidegodt sammen ikke, kan udføre det hele sammen."* (s. 7). Fællesskabet med de øvrige medlemmer muliggør derfor en identifikation med en gruppe af velfungerende mennesker. Denne selvopfattelse opretholdes igennem symbolske grænsedragninger til negative kategoriseringer af stofbrugere, hvor han fremhæver positive egenskaber ved fællesskabet i foreningen. Han fremhæver bl.a., at de laver sund mad hver dag, at de fleste har egen lejlighed, at de har det har det godt sammen og hjælper hinanden. Igennem identifikation med en velfungerende gruppe kan han i forlængelse vise sig forskellig fra negative stereotyper. De øvrige medlemmer kan derfor tolkes som fortællerens signifikante andre, der muliggør en bestemt intern gruppeidentifikation og ekstern genkendelse. Til spørgsmålet om betydningen af begrebet "aktiv stofbruger" lægger han særligt vægt på fysisk aktivitet:

"Aktive stofbrugere, jamen det er, hvis du er ligesom os. Det er aktive altså, det er også ligesom, hvis du er aktiv og bruger din krop, ligesom vi gør, så har du det jo meget bedre med dig selv ikke. Altså, der er jo ikke noget ved at sidde på en trappesten og sidde og kokske hele dagen vel." (s. 7)

Denne differentiering tydeliggør en form afgrænsning af gruppen fra andre stofbrugere, der udfylder en negativ stereotyp rolle som stofbrugere, som mennesker der ikke bruger sig selv til noget positivt. Det at være aktiv stofbruger har derfor en mere konkret betydning, hvor han i identifikationen med et velfungerende fællesskab differentierer sig fra mindre velfungerende stofbrugere. Han fremhæver således en forskel mellem dem som kommer i foreningen og dem som går inde på Istedgade og portrætteres i skrækkampagner:

”Jamen jeg føler det som om, at folk de stadigvæk tror på de skrækkampagner, der er om stofbrugere ikke. Men selvfølgelig, det er jo et fåtal, hvis du ser på det, altså der laver problemerne, men alle får skyld for det ikke [senere] Vi får god mad hverdag ikke, det gør også at vi er sunde og raske ikke. Det er jo lidt svært inde i Istedgade ikke [...] Fordi dem inde i Istedgade altså, de tager jo coke ikke og de er helt ude og svømme.” (s. 4,7)

Uddraget kan tolkes som en intern grænse, der adskiller gruppen af aktive stofbrugere fra stofbrugere, der er mindre velfungerende. For at opretholde denne identifikation kan tilknytningen til de fremhævede socialt accepterede aktiviteter tolkes som et værn imod stigmatiserende kategorier og den konkrete afgrænsning af gruppen fra andre stofbrugere, som en forstærkning af en positiv identifikation som aktiv stofbruger. Identifikationsprocesser blandt stofbrugere igennem differentiering til andre i samme socialt konstruerede kategori, er i den sammenhæng blevet analyseret som en måde at minimere risikoen for at blive udsat for en negativ kategorisering og blive placeret nederst i et socialt hierarki (Copes et al. 2008).

Kollektiv bevidsthed: ”Accept som gruppe”

Der materialiserer sig i Pouls fortælling sjældent en oppositionel kollektiv bevidst fortolkning, hvor der defineres en antagonist som er årsag til gruppens fælles problemer. Han bruger dog centrale rationaler, der knytter sig til foreningens kollektive betydningsdannelse og fremhæver, hvordan de som gruppe er med til at forbedre forholdene for stofbrugere. Da jeg spørger til, hvad han mener, er det største problem ved at være stofbruger, siger han:

”Det største problem, det er nok at blive accepteret som gruppe ikke. Altså, fordi, som sagt jeg er på overførselsindkomst og man kan mærke det altså, også når jeg kommer på hospitalet eller nogle

andre steder, hvis de får at vide, at du er afhængig af stoffer, nu er jeg på metadon ikke, men så bliver der kigget lidt skævt til en[...]" (s. 4)

Herved fokuserer han på stofbrugeres kollektive interesser frem for individuelle problematikker, men knytter det til hans individuelle erfaringer med at blive diskrediteret i offentlige institutioner. Denne fortolkning af gruppens problemer er bemærkelsesværdig, da det ikke er i overensstemmelse med hans tidligere fokus på stofbruget som et individuelt problem. Det tolker jeg imidlertid som en ændring i forhold til identifikationsmarkør, hvor han her i højere grad identificerer sig med en rolle som kollektiv politisk aktør i foreningen. Problematikeringen af omverdenens stigmatisering er dog i overensstemmelse med hans aktive forsøg på at modvirke en negativ kategorisering og blive respekteret som ligeværdig.

I tråd med en kollektiv bevidst fortolkning viser han, hvorledes de som gruppe er i stand til at forandre og påvirke deres omverden. Det gør han bl.a. ved at betone, hvordan foreningen spiller en rolle i forhold til at styrke stofbrugeres sociale interesser. Det fremgår i hans pointering af gruppens indflydelse på indførelsen af lægeordineret heroin:

"[...] så hele tiden så bygger vi barrieren højere ikke og det havde man jo ikke troet for et par år siden, at man fik gratis heroin herhjemme, det sagde folk "det kan i godt glemme alt om". Det vi har arbejdet hårdt for, det er lykkedes ikke." (s. 8)

Igennem identifikationen med det politiske budskab er det muligt at se sig selv, som en kollektiv aktør der spiller en rolle i forhold til at forbedre forholdene for gruppen. Hans tilslutning til foreningens politiske budskaber præger dog ikke fortællings plotudvikling, da det ofte fremtræder som fragmenterede generelle tilkendegivelser, uden at de for alvor bliver en del af en narrativ sammenhæng. Det kan således ses som et eksempel på, at der ikke nødvendigvis er en konvergens mellem de kollektive oppositionelle budskaber og det enkelte medlems individuelle hverdagslivsfortolkninger, som ifølge Taylor & Whittier er central for en succesfuld kollektiv identitet. Omvendt er en central del af fortællingens plotudvikling forbundet med hans identifikation med fællesskabets interne normer og grænsedragning (jf. at være aktiv stofbruger), hvilket imidlertid kan tolkes som, at han kombinerer forskellige muligheder for identifikation med fællesskabet.

Forhandling af identitet: ”Jeg er på sprøjtepatruljen”

Jeg vil her fokusere på, hvordan de organisatoriske rammer muliggør et alternativt identifikationsmønster som stofbruger. Det interessepolitiske arbejde er som fremhævet ikke en dominerende del af Pouls personlige udviklingshistorie, men det er derimod, hvordan han igennem foreningsaktiviteterne har formået at forbedre sit selvværd og opnå en respekt fra sine omgivelser, der adskiller sig fra hans fortid. Han fremhæver, at han går på sprøjtepatrulje og har gjort det i 3 år hver dag (s. 5). Det er i tråd med hans betoning af det positive ved at være aktiv i foreningen generelt. Vi kommer i samtalen ind på, at hans deltagelse i sprøjtepatruljen har haft en særligt positiv effekt i forhold til hans selvtillid og det at holde sig i gang fysisk:

”[...]at vi får et skulderklap af folk ikke, der bor i kvarteret, man lærer dem at kende og sådan noget ikke. Der er mange af de der cafeer [nævner navne], der kan jeg bare kigge ind og få en gratis kop kaffe, når jeg har lyst. De synes, at jeg laver et skide godt stykke arbejde ikke og dem der arbejder derinde, man lærer folk og kende og hilser på dem og sådan noget.[...] det synes jeg, er det fedeste ikke, at den respekt man får fra dem ikke[...]” (s. 5)

Det at gå på sprøjtepatrulje muliggør således en positiv forhandling af identitet, hvor han som stofbruger i en offentlig sammenhæng kan genkendes af tilskuere, støtter og potentielle antagonister, som en der gør et nyttigt stykke arbejde. Her repræsenterer forholdet til omverdenen i form af naboer og cafeer en positiv identifikationsmulighed, som adskiller sig fra hans fortolkning af at blive stigmatiseret i andre sammenhænge (indenfor det offentlige, hospitaler mv.). Der er som tidligere fremhævet ikke tale om en konfronterende forhandling, men en måde at udfordre andres forestillinger om stofbrugere igennem en socialt accepteret handling. Denne interaktion indebærer ligeledes en forhandling i forhold til andre stofbrugere, der tager deres stof på gaden:

””jamen jeg rydder altid op efter mig” siger alle sammen, selvfølgelig gør de det, når det står og snakker med den person [der rydder op], men det gør de bare ikke alligevel, jo vel. Så smider de bare og går man, når de er på coke [kokain] ikke.” (s. 5)

Det kan som nævnt forstås som en måde at konstruere identitet ved at differentiere sig fra mindre velfungerende stofbrugere. Sprøjteopsamling tilbyder derfor en mulighed for at forhandle identitet i den daglige sociale interaktion med andre både stofbrugere og ikke-stofbrugere og styrker i Pouls

tilfælde en identifikation og genkendelse som en velfungerende stofbruger og adskiller ham specifikt fra rollen som problemskaber.

Anders

Interviewet med Anders inkluderer en relevant narrativ struktur, hvor han identisk med Poul konstruerer identitet ved retrospektiv at adskille sin tilværelse før og efter at han blev aktivt medlem af foreningen. Analysen er derfor primært funderet på en eksisterende narrativ sammenhæng, kombineret med tolkninger af mulige sammenhænge mellem enkeltbeskrivelser. Fortællingen er i højere grad end samtalen med Poul resultatet af et samarbejde mellem interviewer og interviewperson, hvor jeg i hyppigere grad stiller spørgsmål. Anders havde forud for samtalen givet mig en detaljeret rundvisning, hvor han giver særligt udtryk for, at hans holdning er i overensstemmelse med foreningens interessepolitiske engagement. Det betyder, at samtalen hurtigt bliver sporet ind på hans politiske engagement og hans fortolkning af hvilken rolle foreningen spillede i hans liv.

Anders er 48 år og er påbegyndt sit stofbrug sent i sit liv. Han har været medlem af foreningen i ca. 5 år og har ligeledes aktivistrolle. Han får pension og har en voksen datter. Han fremhæver, at han har været i fængsel i 3 år og har levet som hjemløs i en lang periode på ca. 10 år. Han ser i den forbindelse brugerforeningen som en redningsplanke, da den har givet ham et sted at være. Nu bor han på plejehjem, som betyder, at han kan være aktiv i foreningen. Omvendt er plejehjemmet ikke et sted, han associerer med noget positivt, da det er et sted, hvor folk ikke bliver så længe. Hans fortid bærer præg af, at han i perioder har været i minnesotabehandling, men tager i dag markant afstand fra det.

Fortællingens plot

Anders's fortælling adskiller sig fra Pouls ved, at han i højere grad sætter problematikkerne ved at være stofbruger ind i en politisk fortolkningsramme, hvor han som oplever sig dårligt behandlet i samfundet. Vi indleder samtalen med at tale om, hvorfor han begår et røveri, som er fordi han skal bruge penge til stoffer og ubetalte regninger. Røveriet betyder, at han kommer tre år i fængsel, hvilket er et symptom på fortællingens konflikt. Røveriet er dog ikke noget han differentierer sig fra, men fremhæver, at det var et spørgsmål om at skaffe pengene på ”[...]en nogenlunde anstændig måde. For min egen samvittighed.” (s. 42) Han tager derved ikke afstand fra sin fortid, men skaber kontinuitet, mellem den person han var og den han er – en samvittighedsfuld person. Det kan tolkes

som en måde at opretholde en moralsk værdig identitet som stofbruger. Det har en gennemgående betydning for fortællingens plot, hvor han ikke fortolker problemerne vedrørende hans stofbrug som et individuelt problem, men som et resultat af de samfundsmæssige betingelser han har været stofbruger under. Fortiden associeres med at leve et hårdt liv, hvor han har pådraget sig fysiske skader, med den konsekvens, at han i dag er beboer på et plejehjem. Han flytter i fortællingen fokus fra at være en person, der har levet et liv bestående af stoffri perioder, behandlingsforløb, at være hjemløs og have et kaotisk stofbrug, til en der igennem sin identifikation med fællesskabet i brugerforeningen har fundet en ny værdig og meningsfuld tilværelse. Hans møde med foreningen er forbundet med en erkendelse af, at han godt kan have et stofbrug og samtidig leve et socialt velfungerende liv. Herved er hans personlige identitet tæt forbundet med en kollektiv oppositionel identitet, hvor han ofte konstruerer kollektiv identitet ved at skabe grænser til kulturelle værdier omkring stoffrihed.

Grænser: ”Jeg er selvmedicineret aktiv stofbruger”

Jeg har fundet forskellige former for grænsedragninger i interviewet, hvor han konstruerer identitet ved at differentiere sig fra negative kategoriseringer. En central grænsedragning som medvirker til at bevæge plottet fra en tilstand til en anden, er hans afstandtagen til værdier omkring stoffrihed, som han formidler via sin personlige erfaring med at være i minnesotabehandling. Han tager ikke alene afstand til behandlingsformen, men også til de tilknyttede fællesskaber der retrospektivt ikke har repræsenteret en positiv værdi i hans liv. Det fremgår bl.a. i hans kritik af behandlingsstederne for Anonyme Narkomaner (AN):

”Det er det der AA...AN. Anonyme Narkomaner... Anonyme Alkoholikere. Sektororienteret. Synes jeg. Jeg har været passioneret deltager i sådan noget i flere år, men fandt ingen glæde ved det altså eller nogen identitet eller noget... Jeg kunne bruge til noget.” (s. 46)

Herved redefinerer han sine erfaringer, og viser hvordan hans syn på det at være stofbruger har ændret sig. Det er samtidig en måde at tage afstand fra de værdier, der er forbundet med behandlingsstederne. Da jeg spørger hvad der ikke tiltalte ham ved AN, siger han: *”Jamen det var, at jeg synes ikke, at det var sandheden der kom på bordet [...]”* (s. 46). Han rekonstruerer derved fortiden set i lyset af hans nutidige perspektiv, der handler om at vedkende sig, at han er stofbruger. Denne sandhed baserer sig på en dekonstruktion af en anden sandhed:

”I mange år har jeg haft det sådan med, at alle fortalte mig, hvis jeg bare holdt op med at tage stoffer så ville verden blive fantastisk. [...] Og det passer jo ikke altså. Jeg er blevet dybt skuffet. Jeg har været stoffri i flere år af gangen og jeg har ikke oplevet den der fantastiske verden, som jeg var blevet lovet.” (s. 42)

Igennem plottet flytter han fokus fra det negative i at være stofbruger på nogle falske præmisser, som bl.a. betyder, at man skal lyve overfor andre for at opnå accept, til det positive i at vedkende sig sit stofbrug overfor sig selv og andre. Det gøres igennem en grænsedragning til de fællesskaber han tidligere har været en del af, men hvis værdier omkring stoffrihed ikke har bidraget til at forbedre hans liv eller har repræsenteret en positiv identifikationsmulighed. På et mere generelt niveau kan ovenstående udsagn tolkes som en dekonstruktion af etablerede sandheder omkring stofbrug, hvor det pr. definition er associeret med at med at leve et dårligt liv. Han fremhæver i modsætning hertil, at han finder en ”fantastisk verden”, da han tager en beslutning om at være stofbruger:

”Det har jeg til gengæld, da jeg egentlig tog den beslutning med mig selv, at jeg er stofbruger og jeg er selvmedicineret aktiv stofbruger, og det forhindrer mig ikke i at deltage i samfundet på en engageret måde.” (s. 42)

Herved er hans identifikation forbundet med at afvise værdier omkring stoffrihed og internalisere en identitet som aktiv stofbruger. Løsningen på konflikten omkring hans stofbrug er således ikke at holde op eller skjule det, men at være åben omkring det overfor andre. Identifikationen som aktiv stofbruger inkluderer på linje med Pouls fortælling en konstruktion af symbolske grænser til negative kategoriseringer af stofbrugere i form af en omvendt bekræftelse af socialt ankerkendte værdier og aktiviteter, som styrker en identitet som en velfungerende stofbruger:

”Jeg kan svare enhver, at jeg betaler min husleje, at jeg får noget at spise og at jeg behandler min datter ordentligt og taler pænt til min ekskone... og har ikke haft en nogen straffeattest siden 94.” (s. 47)

Fortællingen kan dog i modsætning til Pouls fortolkes som en identitetstransformation, der ikke inkluderer en erkendelse af stofbruget som et individuelt problem, men en erkendelse af ikke at ville lade hans liv definere af dominerende værdier omkring stoffrihed. Det viser han ved, at ekspliciterer sin løsning:

"[...] jeg kunne gemme mig eller blive stoffri eller jeg kunne også gøre det på den her måde. At gå ud og vise, at jeg er stofbruger, men jeg svarer enhver sit." (s. 47)

Fortællingens plot kan således tolkes som en antitese til en klassisk misbrugsfortælling, hvor stofbruget ses som en påtvunget tilstand, hvor han fremhæver, at der er tale om en beslutning og ikke noget han bekæmper eller forsøger at komme ud af. Det kan i relation til Pouls stigmastrategi tolkes som en mere direkte modstand mod at lade sig diskvalificere pga. hans stofbrug. Det inkluderer et brud med værdier omkring stoffrihed, som betyder, at han både konstruerer identitet ved at adskille sig fra stoffri fællesskaber og ved at vise, at han ikke er afvigende af den grund. Anders er i forlængelse en af de interviewpersoner, hvor den kollektive identitet er mest manifest i forhold hans grænseskabelse til værdier om stoffrihed, som han har erfaringer med.

Kollektiv bevidsthed: "Ikke særligt fede regler og normer"

I hans fremstilling fokuserer han i forlængelse på problemer i forhold til samfundsmæssige regler og normer, der betyder, at han ofte har følt sig stigmatiseret og dårligt behandlet. Årsagen til hans hårde fysiske tilværelse tildeles primært den måde samfundet har behandlet ham på. Det fremgår bl.a. da jeg spørger, om han ser det at være beboer på et plejehjem som en form for skadesreduktion:

"Det ser jeg som en form for... Det er tilbagebetaling på de betingelser, jeg har været stofbruger under. De betingelser som samfundet har stillet op for mig." (s. 42)

Herved forhandles præmissen og spørgsmålets relevans afvises for at pointere, at det er de samfundsmæssige betingelser, der er årsag til hans nuværende situation. Det ser jeg som et eksempel på en kollektiv bevidst fortolkning, hvor han definerer en undertrykker og en undertrykt part. Herigennem positionerer han sig kritisk overfor den sociale orden og viser at han har krav på en bedre behandling. I relation til Poul kan Anders' tilslutning til foreningens politiske

oppositionelle budskaber derfor tolkes som at være internaliseret i hans individuelle identifikation og kan ifølge Taylor og Whittier derfor tolkes som en mere succesfuld oppositionel kollektiv identitet.

I modsætning til samfundets regler og normer, der har medvirket til at ekskludere og stigmatisere ham, repræsenterer brugerforeningen en positiv karakter, der betyder, at han har kunnet opretholde en tilværelse som hjemløs og føle sig inkluderet og respekteret. Det er derfor ikke alene et spørgsmål om at vælge at være stofbruger, men som antydning også et spørgsmål om at identificere sig med en type fællesskab, hvor denne disposition er mulig. Den større betydning af fællesskabet i foreningen repræsenterer et sted, hvor stofbruget kan kombineres med at leve et velfungerende liv:

”Lige pludselig fandt jeg en helt masse mennesker som... som tilsyneladende fungerede med deres stoffer.” (s. 46)

Foreningen tilbyder således en anden type værdifællesskab og en anden form for identifikation og genkendelse som stofbruger. Hans identifikation med fællesskabet fremgår bl.a. da han viser, hvorledes hans oplevelse med foreningen tilbyder ham noget, der adskiller sig fra hans erfaringer med behandlingsstederne:

”Og den oplevelse [eksklusion] oplevede jeg ikke her. Der var sku ikke nogle, der ekskluderede mig fordi jeg tog et tilbagefald eller... vi behøver ikke at side og lyve... jeg følte mig mere tryk blandt de mennesker.” (s. 46)

Herved kan det fællesskab, han finder indenfor foreningen tolkes som et fællesskab af generaliserede og signifikante andre, der muliggør en identifikation som stofbruger, der ikke indebærer en potentiel diskvalificering fra fællesskabet. Da jeg spørger, hvad han mener med tryghed, fremhæver han: *”Bl.a. at man kan have træningsrummet derinde og træne med blå ben uden at der er nogle der kigger skævt til dig. [...] Det giver mig en tryghed.”* (s. 46) Det at være en del af gruppe af andre stofbrugere, der accepterer hans stofbrug fortolkes således som en beskyttelse mod en negativ kategorisering og diskvalificering i den sociale interaktion pga. ydre stigmaten.

Forhandling af identitet: "Det er os der sidder med ekspertviden"

Han fortolker foreningsaktiviteterne som et politisk arbejde, der handler om; "[...]at skaffe bedre forhold for stofbrugere." (s. 44). Det fremgår ikke alene af generelle tilkendegivelser, men som en personlig identifikation med det interessepolitiske arbejde. Han beskriver således hverdagen i foreningen med fokus på, hvordan de ofte deltager i aktiviteter, der knytter sig til at styrke skadesreduktion og stofbrugeres interesser ved at deltage i politiske høringer, medvirker til at udvikle skadesreducerende værktøjer og holder arrangementer, hvor han selv fortæller om sine erfaringer overfor socialpædagoger og andre fagfolk. Herved muliggør foreningsaktiviteterne en alternativ identifikation stofbruger:

"Jeg kan skidegodt li' at være aktive og ha' gang i den. Og synes, at jeg har meget gode muligheder for at lave lobbyist arbejde her fra den her platform." (s. 44)

Da jeg beder ham om at uddybe lobbyistarbejde, siger han:

"Det er en politisk sag at skaffe bedre forhold for stofbrugere. Det er en meget vigtig ting. Og det er os, der sidder med ekspertviden, langt hen ad vejen."

Han gør således brug af de organisatoriske fortolkningsmuligheder og italesætter stofbrugere som eksperter og udfordrer herved etablerede hierarkier mellem eksperter og stofbrugere. Wieloch viser i forlængelse, hvorledes slogans og alternative ordvalg kan forstås som en semiotisk modstand mod stigmatisering, hvor det at være stofbruger ophøjes til status (Wieloch 2002:56). Via et alternativt sprog og en politisk fortolkning af foreningsaktiviteterne kan han identificere sig med en identitet som politisk aktør, der medvirker til at forbedre forholdene for gruppen. Til spørgsmålet om hvilken betydning det har for ham at deltage, lyder det:

"Jeg synes det giver meget. Jeg har valgt også, at ikke være anonym ikke. Så jeg ligesom valgt at stå frem ikke og det giver meget, hvis jeg kan ændre én mening ud af ti – så har jeg vundet stort." (s. 45)

Herved muliggør identifikationen med sin position i foreningen, at han kan betragte sin åbenhed som et politisk bevidst valg, hvorigennem han kan søge at ændre andres holdninger til stofbrug.

Åbenhed kan således tolkes som en måde at udfordre den sociale orden, hvor han søger at influere potentielle støtter, tilskuere og antagonister heriblandt politikere, socialarbejdere og studerende. Der er således en overensstemmelse mellem foreningens kollektive politiske målsætning og hans individuelle opfattelse af betydningen af de fælles aktiviteter.

Nanna

Nannas fortælling er i højere grad end de to foregående resultatet af et samarbejde mellem interviewer og interviewperson. Det betyder, at jeg hyppigere stillede spørgsmål og at interviewpersonen ofte gav relativt korte svar. Interviewets meningsindhold har imidlertid en høj grad af narrativ sammenhæng, da hun ofte ser sine i erfaringer i et retrospektivt perspektiv.

Nanna er 30 år og er den yngste af de interviewede. Hun har været medlem af foreningen i ca. et halvt år og er således relativt ny i forhold til de andre interviewpersoner. Hun kommer i foreningen næsten hver dag, men har ikke opnået status som aktivist. Det ser hun imidlertid som ønskværdigt, da hun gerne vil hjælpe andre. Fortællingen bærer præg af hendes fortolkning af at være immigreret til Danmark i starten af 90'erne, hvor hun begynder at tage stoffer som 16 årig. Hun begrundet det med, at hun føler sig ensom, og at det er svært at få kontakt med danskere. Hun er glad for at komme i foreningen, som betyder, at hun er blevet mindre ensom. Hun tager heroin men ønsker ikke at komme i metadonbehandling, da hun får det fysisk dårligt af metadon.

Fortællingens plot

Samtalen med Nanna adskiller fra de to forrige ved, at hun ikke konstruerer en markant forskel mellem fortid og nutid og at problematikkerne omkring hendes stofbrug stadig repræsenterer en uløst konflikt i hendes liv. Hun fortæller, at hun starter med at tage stoffer, fordi hun føler sig ensom og at hun ikke kan blive integreret i det danske samfund:

”Der er ikke nogle danskere, der vil være venner med mig eller have noget med mig at gøre. Så jeg fik en stor depression og jeg begyndte at tage stoffer, bare for at komme væk fra det hele... og det er et meget ensomt og hårdt liv jeg lever. Fordi det hele det handlede om at skaffe penge til stoffer, fordi det er så dyrt. Jeg vil helst undgå at lave kriminalitet, men det bliver man nød til nogle gange for at finansiere ens forbrug. Hver morgen når jeg vågner, er jeg meget syg, så hvis jeg ikke har nogle stoffer og jeg ikke har penge til at skaffe det så, så jeg føler det lidt som jeg er ved og dø faktisk.” (s. 22)

Uddraget viser, hvorledes problematikkerne omkring stofbruget i form af abstinenssyge og kriminalitet både er en del af hendes fortid og nutidige identifikation som stofbruger. Imens der i forhold til hendes ensomhed og sociale integration sker en form for plotudvikling ændrer problematikkerne omkring hendes stofbrug sig ikke. Det hårde liv som stofbruger og livet som medlem er dog en del af det samme plot, hvor fællesskabet i foreningen repræsenterer en mulighed for at forbedre forskellige aspekter af hendes tilværelse. Hun er ambivalent omkring hendes stofbrug, da hun på den ene side ser det som et hårdt liv og på den anden viser modstand i forhold til sin antagelse om, at stofbruget skulle have en negativ betydning i hendes liv (s. 26). Denne dobbelthed er forbundet med, at hun tidligere har prøvet at holde op med at tage stoffer, men siger, at *”Jeg har faktisk opgivet det nu, at stoppe.”* (s. 21). Herved bevæger hun sig væk fra at se hendes stofbrug som et problem, til at være en tilstand hun accepterer og lever med:

”Selvfølgelig, hvis jeg skulle vælge, hvis jeg vidste, hvad det var for noget, så ville jeg ikke tage det første fix. Det ville jeg ikke.[...]På grund af alle de problemer jeg får, men nu hvor jeg er blevet afhængig, er der ikke nogen vej tilbage, føler jeg. Så jeg kan ligeså godt få det bedste ud af mit liv, sådan som det er nu.” (s. 27)

Hendes identifikation som stofbruger adskiller sig fx fra Anders, der definerer sit stofbrug som en beslutning efter at have levet en tilværelse baseret på fejlagtige præmisser omkring stoffrihed. Nanna fremhæver i modsætning hertil, at stofbruget er noget, hun er nødsaget til at leve med og ser det ikke som en beslutning men en kronisk og ufrivillig tilstand. Foreningen repræsenterer ligesom de forrige fortællinger en positiv karakter, der muliggør et bedre liv ved at fungere som et værn imod ensomhed og et hårdt fysisk liv. Det fremgår bl.a. da hun beskriver sit møde med foreningen som en åbenbaring:

”Jeg har faktisk ikke hørt om foreningen, jeg vidste slet ikke, sådan et dejligt sted eksisterede. Jeg blev helt chokeret.” (s. 25)

Herved knyttes en særlig positiv værdi til foreningen, der udgør en kontrast til hendes betoning af det hårde liv, hendes ensomhed og ikke at kunne blive integreret i det danske samfund. Hun differentierer samtidig de øvrige medlemmer i foreningen med stofbrugere udenfor foreningen, som

”ikke er rigtige venner”, da de kan finde på at snyde, hvis de er syge (s. 22). Herved er karaktererne udenfor foreningen personer eller fællesskaber, som det ”danske system”, ikke noget der skaber positive identifikationsmuligheder. Omvendt udfylder foreningen og dens medlemmer et tomrum i forhold til familie og venner. Det kommer bl.a. til udtryk således:

”Men jeg snakker meget godt, med dem som kommer her. Ja jeg føler lidt af en stor familie, som jeg ikke har haft før.” (s. 27)

Herved kan foreningen og dens medlemmer tolkes som mulige signifikante og generaliserede andre, der repræsenterer en kontrast til de fællesskaber (det danske system/familie) hun ikke har eller føler sig ekskluderet fra, som ikke udgør en positiv identifikationsmarkør.

Grænser: ”Det er bestemt ikke onde mennesker”

Nanna definerer grænser til en negativ kategorisering af stofbrugere, men konstruerer i modsætning til aktivisterne ikke forskelsidentitet til mindre velfungerende stofbrugere. Det viser sig ved, at hun generelt søger at redefinere betydningen af, hvad det vil sige at være stofbruger. Hun fremhæver, at andre ser meget dårligt på hende, når hun siger, at hun er afhængig af heroin:

”De snakker meget nedladende til mig og de tror straks at jeg er enten kriminel eller luder eller noget i den retning.” (s. 23)

Det er ikke en opfattelse hun deler og gør en indsats igennem hele interviewet for at redefinere opfattelsen af stofbrugere som mindreværdige. Hun taler i den sammenhæng fra en position, hvor problematikkerne omkring stofbrug i form af afhængighed og kriminalitet repræsenterer en del af hendes identifikation som stofbruger. Det fremgår bl.a. da hun fremhæver, at stofbrugere ikke er onde mennesker:

”De er bestemt ikke onde mennesker og hvis der er nogle, der laver kriminalitet, fordi når man bliver syg vil man gøre alt for at være rask, man får så forfærdelige abstinenser så. Det er ikke fordi man vil gøre nogen ondt.” (s. 23)

Uddraget kan tolkes som en afvisning af en stigmatiserende position, hvor hun viser, at kriminalitet ikke skyldes ond vilje eller knytter sig til personens moral, men noget der er forårsaget af en sygdom pga. abstinenser. I modsætning til nogle af interviewpersonerne, som tidligere har, eller i et tilfælde stadig skjuler deres stofbrug overfor omverdenen, fremhæver hun, at hun altid har været åben omkring det. Hun forhandler specifikt identitet i interviewkonteksten ved at stille spørgsmålstejn ved præmissen i mit spørgsmål om, hvorfor hun er åben omkring det:

”Fordi jeg føler det ikke, som at det er noget jeg skal skjule. Jeg føler ikke ligesom jer, at jeg er et dårligere menneske end de andre.” (s. 23)

Herved positionerer hun sig både overfor interviewer og en omverden hun differentierer sig fra i form af et ”jer”, som en der har krav på samme respekt som andre mennesker på trods af hendes stofbrug. Det er et eksempel på hvordan der i interviewene forgår en forhandling, hvor interviewpersonerne indirekte eller direkte ”svarer igen” ved at præsentere en forskel mellem den måde de opfatter dem selv på og den måde andre (inkl. interviewer) kategoriserer dem på (jf. Juhila 2004). Hun identificerer sig på linje med de øvrige interviewede som ”bruger” og fremhæver, at hun ikke ønsker at kalde sig stofmisbruger (s. 25), der kan tolkes som en bevidst modstand mod den diskvalificerende betydning af ordet misbruger. I forlængelse redefinerer hun sit forbrug fra at være destruktivt og farligt til et legitimt behov for medicin. Denne forskel ekspliciteres, da jeg spørger til, hvad hun siger til andre, når de dømmes pga. hendes stofbrug:

”Jeg siger, at jeg får det godt, når jeg tager stoffer, jeg døjer meget med angst og det forsvinder så når jeg tager heroin. Jeg kan bedre slappe af, jeg kan bedre sove, altså jeg har det faktisk godt, når jeg tager heroin.” (s. 24)

Herved redefinerer hun betydningen af stofbrug til noget positivt, som betyder, at hun kan dæmpe sin angst og få det bedre. I modsætning til Anders og Poul er hendes grænsedragninger ikke forbundet med en stærk identifikation med at være aktiv stofbruger, ved fx ved at vise, at hun er stofbruger og samtidig har styr på sin tilværelse.

Kollektiv bevidsthed: ”Det er et meget nedværdigende og hårdt liv”

Hun fortolker sin oplevelse af at leve et hårdt liv og føle sig diskvalificeret i den sociale interaktion med andre ind i en kollektiv bevidst forståelsesramme, hvor hun påpeger, at ”alle dem” som kommer i foreningen ønsker at frigøre heroin:

”Altså alle dem, der kommer her, de vil gerne frigøre heroin faktisk. Fordi selve stoffet, det er ikke farligt, det er et morfinpræparat, men det liv som misbrugere, bliver tvunget til at leve, det er meget nedværdigende og meget hårdt liv. Så vi vil gerne have, ligesom det sted Valmuen [statsstøttet herointilbud til stofbrugere] som er åbnet, ligesom man kan få det på recept, fordi det er mennesker, som slet ikke kan leve uden det. Ligesom alt det andet medicin.” (s. 24)

Det fremgår af uddraget, hvordan hun identificerer sig som en del af et fællesskab, et ”vi”, som er i opposition til den måde, som samfundsmæssige normer og regler tvinger stofbrugere til at leve på. Det er et eksempel på en kollektiv bevidst fortolkning, hvor hun fokuserer på en fælles nedværdigende position der skyldes samfundet frem for individuelle mangler. Samtidig er uddraget et eksempel på, hvorledes flere af interviewpersonerne sidestiller deres stofbrug med et behov for medicin på linje med andre mennesker, der har sygdomme. Det kan tolkes som en søgen efter respekt, hvor hun indirekte pointerer, at hun ikke er anderledes end andre personer, der har et behov for medicin (jf. Sandberg 2009).

Identifikationen med gruppens kollektive interesser viser sig samtidig i forhold til en fremtidig løsning på fortællingens konflikt, om at leve et uværdigt liv som stofbruger. Hun fremhæver, at hun gerne selv vil indstilles til lægeordineret heroin og ser det som en mulighed for at leve et bedre liv:

”Jeg vil også gerne selv komme på det sted, der hedder valmuen. Jeg er altså ikke blevet indstillet endnu, så jeg bliver nød til at betale et kæmpe beløb hver dag, for at få råd til heroin, som jeg ikke kan leve uden.” (s. 24)

Selvom hendes løsning ikke knytter sig til foreningen, kan hendes identifikation med gruppens politiske oppositionelle budskaber imidlertid tolkes som en måde at styrke en identifikation som en stofbruger der har et legitimt behov for ”medicin”. Samtidig kan identifikationen med fællesskabet

betyde, at hendes identifikation som stofbruger forstærkes og at hun i mindre grad anser en identitet som ikke-stofbruger som en potentiel mulighed.

Forhandling af identitet: ”Jeg kan godt lide at hjælpe andre mennesker”

Nanna vil gerne ville være aktivist og forbinder dette med at lave et ”seriøst arbejde”. Til spørgsmålet om, hvad det vil betyde for hende blive aktivist fremhæver hun:

”Altså jeg kan godt lide, at hjælpe andre mennesker, hvis jeg har mulighed for det og hjælpe andre brugere også til at få et mere værdigt liv.” (s. 26)

Herved ser hun en fremtidig mulighed i at ændre sin position i foreningen og herigennem identificere sig som en, der kan hjælpe andre mennesker. At være medlem relateres samtidig til en fremtidig målsætning om at få et værdigt liv, som indebærer at have overskud til lave andre ting såsom at have en hobby (at spille musik og synge i foreningens musiklokaler). Selvom hun er på linje med den kollektive betydning af, hvad det vil sige at være aktiv stofbruger, er det som nævnt ikke en identifikation, der er fremtrædende i fortællingens plot. I modsætning til de ovenstående aktivisters fortællinger repræsenterer livet som stofbruger stadig et uværdigt liv forbundet med at lave kriminalitet og at være syg. Derfor synes identifikationen som aktiv stofbruger ikke at repræsentere en nutidig løsning på fortællingens konflikt, men er en del af potentiel identitet som velfungerende stofbruger. Denne tolkning er bl.a. foranlediget af hendes positive tilkendegivelse overfor at være medlem, hvor hun fremhæver nye muligheder for at indgå i aktiviteter, at hun er blevet mindre ensom og at hun kan styrke sin sundhedsmæssige tilstand. Omvendt er hendes løsning ikke alene forbundet med fællesskabet i foreningen, men som nævnt også at komme i lægeordineret heroinbehandling. I modsætning til Anders og Poul kan hendes fortælling således ikke tolkes som en identitetstransformation, hvor hun rekonstruerer sin fortid i overensstemmelse med ny kollektiv identitet, men kan derimod tolkes som en fortælling om at *styrke* en identitet, uden at der er tale om en radikal forandring af denne.

Forhandling af identitet igennem foreningsaktiviteter er således ikke særlig fremtrædende i fortællingen, hvilket også skal ses i lyset af, at hun ikke fungerer som aktivist. Det sidste betyder, at hun ikke har ansvar for forskellige arbejdsopgaver og aktiviteter i foreningen, der muliggør forhandling af en positiv identitet som stofbruger, som en der sørger for rundvisninger, holder

foredrag for studerende og fagfolk, er en del af sprøjteopsamlingen mv. Mulighederne som ikke-aktivist for forhandling af identitet i forhold til tilskuere, støtter og antagonister, kan derfor ses som værende mere begrænsede.

Stine og Henrik

Samtalen med Stine og Henrik centrerer sig i sjælden grad om fortiden, men derimod om forskellen mellem deres relationer udenfor og indenfor foreningen. Interviewet bærer præg af et samarbejde, hvor de ofte hjælpes ad med at udbygge deres svar til en fortælling om deres tilværelse. De taler ofte med *en* stemme og viser enighed med hinandens synspunkter. Fortællingen adskiller sig imidlertid ved at indeholde få retrospektive elementer og flere synkrone beskrivelser, hvorfor jeg i analysen ofte tolker brudstykker til en delvis sammenhængende fortælling.

Stine i 40'erne og Henrik i 50'erne udgør et par, som kommer i foreningen en dag om ugen. Henrik har været medlem af foreningen i 6 år og Stine i 7-8 år. De er begge tilknyttet arbejdsmarkedet og Henrik er på jobsøgningskursus. De præsenterer sig selv som halv-aktivister, der betyder, at de fx ikke har en daglig åbningsdag eller går på sprøjtepatrulje, men er aktive, når de er i foreningen og deltager bl.a. ved mindedagen, den årlige brugervenpris/fødselsdag og teambuildings udflugter. De er begge brugere af heroin og køber metadon på det sorte marked. Deres fortælling adskiller sig fra de øvrige, ved at de ikke ønsker, at andre (venner, bekendte, myndigheder) skal være bekendt med deres stofbrug. De er derfor kun åbne overfor de øvrige medlemmer om deres stofbrug. Det overordnede tema for interviewet er derfor skismaet mellem at fortælle kontra at hemmeligholde et stofbrug overfor andre. Deres fortælling er relevant, fordi den adskiller sig særligt fra de ovenstående og belyser en alternativ stigmastrategi og mulighed for at identificere sig med en kollektiv identitet.

Fortællingens plot

Fortællingen baserer sig i modsætning til Anders og Pouls' ikke på central sondring mellem fortid og nutid og rummer som nævnt få retrospektive elementer. Interviewet kan imidlertid analyseres som en ambivalent historie, hvor de både identificerer sig med fællesskabet indenfor foreningen og med et fællesskab udenfor foreningen, hvor de ikke vil genkendes som stofbrugere. Fortællingens plot er derfor flertydigt, da der både er eksempler på, at de identificerer sig med gruppen og at de differentierer sig herfra. Jeg tolker fortællingens konflikt som deres opmærksomhed på betydningen af de socialt diskrediterende egenskaber ved at have et stofbrug. På linje med de øvrige medlemmer

associerer de omverdenens reaktion på deres stofbrug med at blive kategoriseret som personer med en dårligere moral (s.14). Denne opfattelse er igennem fortællingen konstant og betyder i modsætning til de øvrige interviewede, at de ikke ser det som eftertragtelssværdigt at være åbne om deres stofbrug overfor andre.

Mødet med foreningen er ikke kendetegnet ved en åbenbaring, hvor de med det samme ser en mulighed for at være åbne omkring det. Åbenheden er en proces, da de i starten ikke ønsker, at de øvrige medlemmer skal vide det:

”[Henrik:]*Det var selvfølgelig svært i starten, der var jeg ikke glad for, at alle ligesom lærte mig at kende og vidste hvad. Det tog også en periode og køre ind [...] med utryghedsfølelser i forhold til folk.*” (s. 18)

At fortælle det til andre er således forbundet med utryghed, der er i overensstemmelse med ambivalensen i forhold til at identificere sig og blive genkendt af andre som stofbrugere. Anonymitet er således en central del af deres fortælling, hvor Stine fremhæver, at anonymitet er en betingelse for, at hun begyndt at komme i foreningen (s. 13). Denne position ændres som nævnt ikke, men der sker imidlertid en bevægelse i plottet, som er foranlediget af, at de gradvist finder en mulighed for identifikation som stofbrugere i foreningen:

”[Henrik:] *Vi kom selvfølgelig igennem forbrug ikke, vi udvekslede oplysninger med andre. Også bare at være i miljøet ikke, fordi det var nemmere altså du ved, man fandt hurtigt ud af, at det var nemt her, det var accepteret og det var faktisk et rart sted at være, fordi man blev accepteret som stofbruger.*” (s. 12)

Denne accept og identifikationsmulighed er imidlertid noget, der er forbundet med en stor ambivalens. Utrygheden kan tolkes som et behov for at opretholde en identifikation som ikke-stofbrugere udenfor foreningen i forhold til venner og andre. Det er i forlængelse relevant at fremhæve, hvorledes fortællingen rummer andre karakterer, for hvem identifikationen som stofbruger ikke repræsenterer en mulighed:

”[Henrik:] Altså i vores hverdag derhjemme, der reklamerer vi ikke med, at vi bruger stoffer vel. Altså, vi har ikke nogen stof-venner på den måde vel og vi lever ikke en stoftilværelse, så derfor kan man sige, at det her [livet i foreningen] er lidt vores anden tilværelse ikke [...]” (s. 12)

Herved er plottet flertydigt, da de både viser, at fællesskabet er blevet et sted, hvor de kan føle sig hjemme og har et samhørighedsforhold til og samtidig opretholder en identifikation med andre fællesskaber. Denne adskillelse af fællesskaber kan i modsætning til fx Nannas fortælling tolkes som, at de i højere grad associerer deres relation til verden udenfor foreningen, som en der rummer potentielle positive identifikationsmuligheder. Derved kan fortællingens karakterer udenfor foreningen tolkes som fællesskaber, der har betydning for, hvordan de kan fortælle om dem selv.

Ambivalensen viser sig i forhold til deres fortolkning af, hvad det vil betyde at fortælle om deres stofbrug til andre. Henrik fremhæver således, at åbenhed vil føre flere problemer med sig, end det vil løse. Det fremgår både i forhold til de nære relationer og hans relation til det kommunale system:

”Så vil de [venner] lige pludselig bare bruge det som grund hele tiden ikke ”hvorfør kom de ikke i går, nå ja det er derfor” ”hvorfør ditten datten”. Så vil det hele lige pludselig være på grund af ens stofmisbrug, selvom der måske er 20 andre grunde ikke [...] Nu går jeg på det der jobsøgning. Der har jeg jo heller ikke fortalt det til det system, at jeg er narkoman. Det kunne jeg selvfølgelig gøre, men det ville jo så også åbne op for en helt masse andre problemer.” (s. 19)

Herved tolkes betydningen af at være åben omkring sit stofbrug som en risiko for at skulle udsættes for en diskvalificering i den sociale interaktion med andre. De negative kategorier omkring stofbrug, ses således som så begrænsende, at de vil komme til at præge deres relationer til andre og deres identifikationsmuligheder. En synlig forskel er i forlængelse, at de i modsætning til flere af de interviewede ikke er i forvejen er i en diskvalificeret position i deres hverdagsliv, men i en potentielt diskvalificeret position hvor de tilbageholder risikofyldt information overfor andre (Jf. Goffman 2009).

Grænser: ”Man kan jo godt passe et arbejde og have et velfungerende liv”

Forskellen til øvrige interviewede medlemmer viser sig ikke alene ved, at de skjuler deres stofbrug overfor andre, men også en modstand mod at lade deres stofbrug blive deres primære identitet.

Denne position opretholdes konkret ved at undgå at blive registreret af myndighederne som stofbrugere og symbolsk ved at opretholde en grænse i forhold til en identifikation med en stereotyp stofbrugertilværelse. Det viser sig ved, at de ofte fremhæver, at de har et liv udenfor foreningen, som bl.a. inkluderer en social omgangskreds og arbejde:

”[Stine:] *jeg, har da haft arbejde i mange år og man kan jo godt passe arbejde og have et velfungerende liv, selvom man har det problem der.*” (s. 16)

Selvom uddraget kan ses som identisk med de øvrige medlemmers aktive modstand mod en negativ kategorisering, adskiller plottet sig ved, at de ikke søger omverdenens accept som stofbrugere. Det betyder, at de ikke udadtil søger at dekonstruere eller at udfordre negative kategoriseringer af stofbrugere. Denne forskel fremgår fx i deres fortolkning af at være aktiv stofbruger, hvor de alene lægger vægt på, at det er en, der tager stoffer hver dag (s. 14). Da jeg spørger ind til den bredere kontekstafhængige betydning af begrebet, fremhæver Henrik:

”*Vi har ikke behov for at vise ligesom, at manifestere at vi er stofbrugere. Vi er jo ude i samfundet, vi har arbejde... [...] så jeg ved altså, at jeg kan gøre det.*” (s. 17)

Han tager herved afstand fra, at hans stofbrug skal et være et offentligt anliggende og forhandler specifikt identitet ved at fremhæve, at hans stofbrug ikke er en begrænsning i forhold til at være på arbejdsmarkedet. Herved adskiller deres fortolkning og identitetsforhandling sig særligt fra de interviewede aktivisters, hvis løsning på stigmatproblemet er en kombination af vise åbenhed om deres stofbrug og at det ikke definerer dem negativt. Stine og Henrik viser derimod, at de ikke ser en positiv konstruktion af en stofbrugeridentitet udenfor foreningen som en mulighed. Det betyder i praksis, at de undgår udadvendte aktiviteter, såsom at gå på sprøjtepatrulje, der indebærer en risiko for at blive opdaget af deres omgangskreds (s. 15).

Selvom der er klare paralleller til Goffmans stigmastrategi *passering*, der indebærer, at personen internaliserer *de normales synspunkt* og søger at skjule en diskrediterende egenskab for at opnå andres accept (Jacobsen&Kristiansen 2002:138), er der eksempler på, at de identificerer sig med en oppositionel fortolkning af dominerende værdier omkring stofbrug. De konstruerer i forlængelse

grænser til negative kategoriseringer ved at tage afstand fra stereotype fremstillinger og ”antistofbudskaber”:

”[Henrik:] *Også fordi du ved der er så meget forbundet med stofbrug, netop på grund af alt den der propaganda mod stofmisbrug i 80’erne 90’erne ikke, hvor man så beskudte blodige kanyler og du stjæler fra din mormor[...]*” (s. 14)

Derved tager de ikke afstand til deres stofbrug, men derimod til omverdenens syn på stofbrug. Det fremgår endvidere i forhold til kulturelt dominerende fortællinger om at blive stoffri:

”[Henrik] *Jeg har da set dem, som er blevet clean. De går ud og [...] siger ”ja, jeg er færdig nu og jeg fortryder mit tidligere liv” og ” det er slut nu og jeg vil aldrig gøre det mere”. Du ved sådan helt offentlig bodsgang, du forstår hvad jeg mener ikke [...] Det kunne jeg aldrig forestille mig at gøre [...]*” (s. 14)

Han knytter således, det at stå frem og fortælle om sit stofbrug med en bestemt (nedværdigende) fortælling og en rekonstruktion af sin fortid, der indebærer, at man skal fortryde og tage afstand til sig selv som stofbruger. Herved gør han eksplicit modstand mod at identificere sig med dominerende fortællinger og implicit modstand mod en forestilling om, at stofbrugere pr. definition har lig i lasten og er dårligere mennesker end andre. Jeg tolker derfor ikke deres ambivalente positionering som en internalisering af den sociale ordens værdier omkring stofbrug, men en mere indirekte kritik og opposition, der er i overensstemmelse med foreningens politiske budskaber. Det er dog tydeligt, at deres ”løsning” på at være i en potentielt stigmatiseret position adskiller sig fra de ovenstående.

Kollektiv bevidsthed: ”Det er meget befriende at være heroppe”

Deres løsning er, at inddele deres liv og deres identitet i to adskilte sociale verdner, hvor de håndterer situationen ved at tilbageholde information overfor bestemte grupper i deres omgangskreds, imens de er åbne om det indenfor foreningen. Foreningen ses identisk med Anders som et sted, hvor de ikke risikerer at blive stigmatiseret:

”[Stine:]*det er meget befriende at være heroppe, fordi altså i vores omgangskreds, vi har et rimeligt stort netværk og det er da lidt, ikke at altså, det er jo blevet en del af ens identitet og hverdag, men at man skal lige... altså man skal jo passe på [...]her kan vi slappe 100 procent af og være sig selv.*” (s. 15).

Hun viser således, at de identificere sig med rolle udenfor foreningen som ikke stofbrugere, men at den samtidig er en potentielt usikker identitet, hvor relationen til fællesskabet i foreningen derimod fungerer som et helle, der ikke indebærer en potentiel diskvalificering. Relationen til fællesskabet i foreningen uddybes af Henrik som en ligeværdig relation:

”[Henrik] *man bliver ligeværdige, blandt ligemænd vil jeg sige ikke. Og der bliver ikke set ned på det vel og folk har de samme ting som os.*” (s. 12)

Denne ligeværdighed kan tolkes flertydigt, hvor de på den ene side viser, at de i deres relation til omverdenen ikke anser sig selv som ligeværdige. På den anden side kan det tolkes som en kollektiv bevidst fortolkning, hvor de viser, at de føler sig hjemme blandt de øvrige medlemmer og identificerer sig med at være i en fælles position, uden at de anser sig som mindreværdige i forhold til omverdenen. Denne tolkning understøttes bl.a. af deres støtte til fx brugermindedagen og at de ser sig som en del af ”fodfolket” i foreningen, der medvirker til at holde foreningen kørende. Henrik afslutter fx interviewet med at vise, hvorledes hans identifikation er i overensstemmelse med fællesskabet:

”*BF [Brugerforeningen] har prøvet at klare, du ved skærene så stille og roligt, vi har ligesom holdt sammen og hjulpet hinanden så godt som muligt, på trods af, at samfundet gjorde alt for at ødelægge det, men der har vi kæmpet med næb og klør for at klare os.*” (s. 20)

Jeg tolker derfor deres position set fra en oppositionel optik og anser deres relation til foreningen som en, hvor de kan identificere sig som stofbrugere, uden at det indebærer en potentiel diskvalificering. Herved kan en kollektiv identitet fungere som en positiv identifikationsmulighed, der kan anvendes strategisk i forhold til at træde ud og ind af en potentielt stigmatiserende position. I forlængelse kan deres hemmeligholdelse som nævnt tolkes som en modstand mod at lade stofbruget definere dem negativt og som et eksempel på, hvordan en kollektiv identitet kan

anvendes strategisk, uden at den internaliseres i alle aspekter af ens hverdagsliv. Jeg ser det derfor som en disposition, hvor de ved at fravælge en identitet som stofbrugere overfor omverdenen undgår at stille sig i en ulige forhandlingsposition i den sociale interaktion med ikke-stofbrugere. Afslutningsvis forstår jeg deres tilknytning til gruppen som en alternativ generaliserede anden, der kan fungere som et værn imod en negativ selvforståelse.

Delkonklusion: fællestematikker og variationer

Jeg har igennem analysen fundet en del fælles tematikker, som jeg indledningsvis vil redegøre for. Det centrale ved aktivisternes fortællinger er, at de begge foretager en skelnen, mellem før og efter de blev aktive i foreningen. Denne sondring baserer sig på en relativt identisk konflikt, som er forbundet med at leve et kaotisk liv som stofbruger under hårde psykiske og fysiske vilkår. Plottet er kendetegnet ved, at de gradvist har forladt den måde at leve og være stofbrugere på, og nu har styr på deres liv og deres stofbrug. Denne forandring er foranlediget af forskellige former for erkendelse, men fælles er imidlertid, at de igennem mødet med foreningen og et ændret forbrugsmønster finder en løsning på konflikten. Jeg har således analyseret aktivisternes fortællinger som forskellige former for identitetstransformation, hvor personen viser, at han har forandret sig fra tidligere, og nu har fundet en mere "sand" identitet. Det fremgår fx i Anders' pointering af, at han tog den beslutning, at han er stofbruger.

Det er samtidig fælles for aktivisterne, at de igennem deres relation til fællesskabet er i stand til at identificerer sig selv som velfungerende stofbrugere. Det adskiller sig i begge tilfælde fra deres fortid og adskiller sig fra negative kategoriseringer af stofbrugere. De vægter begge med varierende betoning, at de er stofbrugere og at det ikke definerer dem negativt. Det viser sig i form af symbolske og konkrete grænser til negative kategoriseringer af stofbrugere, som medvirker til at forstærke en identifikation som velfungerende stofbrugere. Det gøres bl.a. ved at leve op til socialt accepterede adfærdsnormer i form af rengøring, opretholde en velfungerende dagligdag, leve sundt, have egen lejlighed, behandle sine nære ordentligt og ikke begå kriminalitet. I Pouls tilfælde viser det sig som en konkret afgrænsning til mindre velfungerende stofbrugere, hvilket kan tolkes som en mere afgrænset og mindre inklusiv kollektiv identitet – det er dog ikke en gennemgående tendens blandt de interviewede aktivister. Den kollektive identitet som aktive stofbrugere kan i begge tilfælde forstås som en konkret modstand mod stigmatisering, hvor de afviser, at deres stofbrug betyder, at de har en dårligere moral eller er mindre ansvarlig end andre. Herigennem udfordrer de

aktivt negative kategoriseringer af stofbrugere. Denne form for grænsedragning til negative kategoriseringer af stofbrugere, resulterer således i tråd med Taylor og Whittiers pointe en omvendt bekræftelse af de sociale karakteristika, som ikke tildeles kategorien ”stofmisbrugere”. Det belyser samtidig Jenkins pointe om at gruppeidentifikation ikke bliver til uafhængigt af den sociale ordens kategorisering af gruppen.

Variationen mellem de to aktivister viser sig som to former for plotudvikling. Imens Poul sætter fokus på, at forandringen *også* er forbundet med en individuel erkendelse af, at hans stofbrug repræsenterer et problem, viser Anders, at forandringen er foranlediget af en beslutning om ikke at ville lade sit liv styre af værdier omkring stoffrihed og stoffri fællesskaber. Forskellen er, at sidstnævnte konstruerer identitet ved hjælp af en markant grænsedragning til den sociale ordens kategorisering af stofbrugere. Imens Pouls plotudvikling ikke rummer en markant afvisning af stoffrihed, men har derimod paralleller til en typisk misbrugsfortælling, hvor han tenderer til at tolke stofbruget som et individuelt problem. Det viser sig samtidig i forhold til forskellige måder at bruge foreningen som identifikationsmarkør. Anders betoner i forlængelse, at det politiske arbejde er meget vigtigt for ham, imens Poul tillægger de interne normer og rutiner i foreningen en stor værdi. Denne forskel viser sig samtidig i måden de forhandler identitet igennem foreningsaktiviteter. Anders identificerer sig personligt med en position som politisk aktør og repræsenterer sig selv som en, der arbejder for at fremme stofbrugeres fælles politiske interesser. Det kan derfor tolkes som, at han har internaliseret de oppositionelle fortolkningsmuligheder i sit personlige liv. Omvendt viser Poul en mere generel tilslutning til de politiske budskaber, uden at den oppositionelle fortolkning dominerer hans personlige fortælling. Han lægger derimod vægt på, at hans deltagelse i den daglige sprøjtepatrulje har givet ham mere selvtillid. Hans forhandling af identitet er forlængelse mindre orienteret imod det interessepolitiske projekt og i højere grad mod de identifikationsmuligheder, hvor han kan blive genkendt af andre som en velfungerende person. Herved tillægges de udadvendte aktiviteter et forskelligt betydningsindhold, men medvirker i begge tilfælde til at forstærke en positiv identifikation som aktive stofbrugere. Herved kan rammerne i foreningen som at gå på sprøjtepatrulje og andre udadvendte aktiviteter som at holde foredrag og stå for rundvisninger medvirke til at forstærke en intern gruppeidentifikation som velfungerende stofbrugere.

Fælles for analysen af de to medlemmers fortællinger er i modsætning til aktivisterne, to typer plots der ikke baserer sig på en sondring mellem en problematisk fortid og en positiv nutid. Der er i forlængelse ikke tale fortællinger, der inkluderer et identitetstransformerende plot, men derimod fortællinger, hvor de viser, at de igennem fællesskabet har styrket en positiv identitet som stofbrugere. Foreningen repræsenterer i begge tilfælde et sted, hvor de føler sig accepteret. Det kontrasteres med en omverden, der ikke repræsenterer en positiv identifikationsmulighed som stofbrugere, da det associeres med at blive genkendt som værende mindreværdige og moralsk afvigende. Ved at identificere sig med fællesskabet i foreningen viser begge parter eksempler på indirekte og direkte modstand mod negative kategoriseringer, hvor de viser, at der er uoverensstemmelse mellem omverdenens kategoriseringer af stofbrugere, og den måde de er som stofbrugere. Det gøres bl.a. ved at redefinere betydningen af at tage heroin fra at have et negativt betydningsindhold til at være et legitimt behov for medicin til at dæmpe sin angst, på linje med andre menneskers behov for medicin. Redefineringen af stoffer til medicin er en typisk grænsekonstruktion, som flere af de interviewede gør brug af, hvor betydningsindholdet af en negativ kategori ændres til en mere neutral eller en positiv betydning. Nanna redefinerer samtidig betydningen af hendes problemer fra at være et individuelt problem til at være et samfundsproblem, på linje med aktivisterne. Den mere indirekte modstand viser sig hos Stine og Henrik, hvor de på den ene side ikke internaliserer omverdenens negative kategorisering, og er kritisk overfor dominerende værdier omkring stofbrug og på den anden ikke ønsker at manifestere sig som stofbrugere.

Nannas fortælling adskiller sig fra Stine og Henriks på den måde, at omverdenen ikke repræsenterer en positiv identifikationsmulighed generelt. Karaktererne udenfor foreningen som familie, venner og det danske samfund udgør fællesskaber hun ikke har eller finder sig ekskluderet fra. Fortællingens konflikt er således generelt forbundet med manglende positive identifikationsmuligheder i form signifikante og generaliserede andre. Omvendt viser Henrik og Stine, at deres omverden rummer positive identifikationsmuligheder, hvorfor fortællingens øvrige karakterer har betydning for deres delvist kollektive identifikation. Denne forskel betyder, at identifikationen med fællesskabet i foreningen repræsenterer noget forskelligt for de to medlemmer. Nannas fortælling kan i forlængelse tolkes som et forsøg på at genoprette en identitet igennem en relation til et positivt fællesskab, hvor Stine og Henriks kan ses som en balance mellem, at opretholde en accepteret identitet i forhold til deres omverden og kunne indtræde i en sikker relation

i foreningen, hvor de ikke risikerer at blive stigmatiseret. Foreningen virker i Nannas fortælling derfor i højere grad som historiens forkæmper, der skaber en mulighed for at blive integreret i et positivt fællesskab, som ikke før har været til stede. Samtidig viser hendes identifikation med en eventuel rolle som aktivist i foreningen en potentiel plotudvikling, hvor hun igennem hendes relation til fællesskabet er i stand til at identificere sig som en potentiel velfungerende stofbruger i fremtiden. Afslutningsvis kan variation mellem de to medlemsfortællinger tolkes som en forskel mellem at identificere sig alene med fællesskabet i foreningen, overfor at knytte sig til flere modstridende fællesskaber baseret på forskellige generaliserede værdier, hvor stofbruget som en potentiel diskvalificerende egenskab begrænser mulighederne for identifikation i relation til begge grupper.

Afslutningsvis er det fælles for alle fortællinger, at det at være sammen med andre stofbrugere repræsenteres som en form for beskyttelse mod stigmatisering og tydeliggør pointen om at intern gruppeidentifikation kan fungere som beskyttelse mod ydre kategorisering. Denne beskyttelse er ikke alene i forhold til social interaktion, hvor de beskytter sig mod at blive stigmatiseret i det offentlige rum (jf. apoteker etc.) og ekskluderet fra stoffri fællesskaber såsom AN, men også en form for beskyttelse mod negative konsekvenser af at være i en stigmatiseret position. Det kommer til udtryk i den måde, at de fleste (undtagen Stine og Henrik) lægger vægt på, at de i foreningen laver god og sund mad og tager vitaminer, hvorved de både symbolsk og konkret modvirker en negativ identifikation som stofbrugere.

Konklusion

Jeg har besvaret min problemformulering på to niveauer ved dels at beskrive en forenings overordnede rammer for konstruktion af kollektiv identitet, og dels ved at analysere hvordan det enkelte medlem konstruerer kollektiv identitet. Det overordnede perspektiv bidrager med et svar på, hvordan foreningen igennem fælles sociale aktiviteter, normer, kollektive interesser muliggør en alternativ identitet som stofbruger. Det har jeg beskrevet ved at iagttage en sammensætning af forskellige betydningsdannede processer inddelt i forhold til de tre begreber ”grænser”, ”kollektiv bevidsthed” og ”forhandling af identitet”. Grænser fungerer generelt som en symbolsk og konkret måde at adskille gruppen fra negative kategoriseringer af stofbrugere. Her har jeg fokuseret på fysiske, organisatoriske og adfærdsmæssige grænser. De fysiske rammer er forbundet med en manifestering af stofbrug som værende det gruppemedlemmerne har til fælles. Det viser sig i form af symbolske udtryk som et opiummuseum, enkelte protestbilleder og tilskyndelser til ”sikkert stofbrug” i form af frit tilgængelige sprøjtesæt. Det jeg har tolket som en organisatorisk grænse, er forbundet med en selvforståelse som en 100 procent brugerstyret forening, hvor medlemmerne tildeles og påtager sig ansvar for at opretholde hverdagsfunktioner og foreningsaktiviteter. Herved identificerer gruppen sig med at være en selvkørende interesseorganisation bestående af velfungerende stofbrugere og differentierer sig samtidig fra traditionelle magthierarkier mellem ”professionelle” og ”klienter”. Organisatorisk opretholder foreningen ligeledes en kollektiv identitet som stofbrugere, ved at det kun er aktive stofbrugere, der kan vælges ind i bestyrelsen. Det ser jeg som en konkret måde at definere og beskytte foreningens ”in-group”, dvs. det som adskiller gruppen fra andre symbolsk og konkret. Det hindrer fx, at ex stofbrugere eller socialarbejdere kommer til at definere gruppens målsætninger og interesser. Herved ændres betydningen af stofbrug fra at være en diskvalificerende til en inkluderende egenskab indenfor foreningskonteksten.

Den tredje grænse har jeg defineret som en adfærdsmæssig grænse, som imidlertid går på tværs af både de fysiske og organisatoriske grænser. Adfærdsmæssige grænser knytter sig til foreningens normative ideal om at være aktiv stofbruger. Denne betegnelse har en dobbelt betydning ved dels at referere til et aktivt stofbrug og dels til et aktivt liv bestående af andre aktiviteter end at tage stoffer. Ved hjælp af identifikationen som aktiv stofbruger kan det enkelte medlem modvirke en stigmatiseret position, ved ikke lade stofbruget repræsentere en negativ eller begrænsende identifikationsmarkør og kunne identificere sig med andre mere socialt accepterede aktiviteter – som

at være politisk engageret, spille musik eller en der dagligt indsamler brugte sprøjter. Det fungerer ikke alene som et princip eller ideal, men noget der manifesterer sig i forhold til interne gruppenormer, hvor medlemmerne både formelt og uformelt opfordres til at gøre en indsats for at ændre på destruktive aspekter af deres livsførelse. Det kan fx være at påvirke et medlem til at påbegynde en metadonbehandling, så han/hun ikke er tvunget til at skaffe penge til stoffer på kriminel vis. Samtidig opfordres medlemmerne/brugerne til at gøre en indsats for at opretholde et værdigt ydre ved fx at gå i bad og skifte tøj. Herigennem skaber fællesskabet alternative rammer og normative forventninger til identifikationen som stofbruger. Det henviser samtidig til et dialektisk forhold mellem intern gruppe identifikation og ydre kategorisering, hvor organisationen strategisk tilstræber et positivt image for at undgå at give næring til fordomme. Det gør den bl.a. ved at vise, at foreningen er en velfungerende organisation, der er ren og pæn og bidrager til at løse konkrete samfundsproblemer. Sidstnævnte ser jeg som et eksempel på kollektive rammer for forhandling af en positiv identitet som stofbruger, hvor medlemmerne i den dialektiske proces kan identificere sig og blive genkendt, som personer der gør et nyttigt stykke arbejde.

Foreningen konstruerer rammer for en kollektiv bevidsthed ved at definere stofbrugere som en gruppe, der har det til fælles, at de lever under uværdige samfundsmæssige betingelser. Det betyder, at gruppens fælles interesser ikke alene konstrueres som et spørgsmål om at definere sig i modsætning omverdenens kategoriseringer af stofbrugere, men også associeres med en politisk aktivisme om at skabe bedre forhold for stofbrugere. Denne identifikation vedligeholdes bl.a. ved hjælp af udadvendte aktiviteter, hvor gruppen søger at gøre opmærksom på de negative konsekvenser ved kriminaliseringen af stofbrug i form af manglende borgerrettigheder og dårlige sundheds- og sociale forhold. Det gør den bl.a. ved hjælp af brugermindedagen, hvor afdøde stofbrugere mindes i under en offentlig protestceremoni. Det ser jeg som en måde at dekonstruere den førte narkopolitik legitimitet, der samtidig viser, hvordan gruppen er i stand til at fungere som en politisk aktør overfor tilskuere, støtter og potentielle antagonister. Det tydeliggør igen den dialektiske proces mellem intern gruppeidentifikation og ekstern kategorisering, hvor gruppen viser, at den adskiller sig fra kategoriseringer af stofbrugere, som mennesker der ikke har overskud, eller er i stand til at fungere som politisk aktør og indgå i positive fællesskaber. Det centrale er i forlængelse, at det igennem kollektive bevidste fortolkninger bliver muligt, at se sine problemer som et samfundsproblem frem for et individuelt stigmatiserende problem.

På det individuelle niveau manifesterer den adfærdsmæssige grænsekonstruktion sig særligt i forhold til de interviewede aktivister. Det fremgår bl.a., i forhold til den måde de identificerer sig med rollen som aktive stofbrugere, hvor de ofte viser, hvorledes deres stofbrug ikke medvirker til at definere dem negativt som personer. Det betyder i overensstemmelse med foreningens interne normer, at de identificerer sig som velfungerende stofbrugere, der lever et liv bestående af meningsfulde og socialt accepterede aktiviteter. Identifikationen med at være aktiv stofbruger knytter sig til en proces, hvor de igennem forskellige typer plots viser, at de adskiller sig fra stereotype fremstillinger af stofbrugere. Hos især én aktivist (Anders) betyder det at bekende sig som aktiv stofbruger, at han finder en løsning på fortællingens konflikt, hvor han rekonstruerer sine negative erfaringer med stoffri behandling og stoffri fællesskaber i form af AN (Anonyme Narkomaner), som noget der ikke repræsenterer en værdi for ham. Det er et eksempel på, hvordan foreningen muliggør en alternativ identifikation som stofbruger, hvor et aktivt forbrug ikke virker som en begrænsende egenskab i forhold til at opnå fuldt medlemskab af gruppen, tværtimod. Jeg har tolket hans fortælling som et eksempel på en identitetstransformation, der i tråd med Taylor og Whittiers perspektiv er i overensstemmelse med en oppositionel kollektiv identitet. Fortællingen viser i forlængelse, hvorledes de kollektive grænsedragninger indgår i medlemmets fortolkning af hans personlige erfaringer, hvor han rekonstruerer sin fortid og differentierer sig fra den sociale ordens værdier omkring stofbrug. Jeg har som fremhævet fundet en anden type identitetstransformation hos aktivisten Poul, hvor tilknytningen til de oppositionelle værdier ikke er ligeså tydeligt manifesteret. Hans identifikationsmønster baserer sig derimod på en konstruktion af forskelle til hans fortid og til mindre velfungerende stofbrugere. I modsætning til at rekonstruere sine erfaringer ved at bryde med den sociale ordens værdier omkring stofbrug er plottet i højere grad centreret om at differentiere sig fra en bestemt destruktiv måde at være stofbruger på, som både symboliserer en afstand til hans fortid og til stereotype fremstillinger af stofbrugere. Der er derfor en høj grad af overensstemmelse mellem de interne gruppenormer og hans identifikation med at være en velfungerende stofbruger. Det betyder samtidig, at han konkret differentierer sig fra mindre velfungerende stofbrugere.

De to aktivisters stigmastrategier varierer således i forhold til fortolkningen af deres position som stofbrugere. Det fremgår samtidig i forhold til den måde den enkelte identificerer sig med sin position i foreningen, hvor Anders i overvejende grad fortolker foreningsaktiviteterne som politisk aktivisme, der handler om at forandre andres indtryk af stofbrugere og vise hvorledes de som

gruppe har krav på en bedre behandling. Det kan således ses som et eksempel på en kollektiv bevidst fortolkningsramme, idet han fortolker således sine personlige interesser i overensstemmelse med de kollektive politiske interesser. Stigmastrategien hos Poul tager udgangspunkt i de kollektive fortolkningsrammer, men kan i højere grad ses som et spørgsmål om at indgå i et fællesskab, der fungerer på linje med andre mennesker. Grænsekonstruktionen handler således ikke så meget om, at hævde deres rettigheder som stofbrugere, men at de som gruppe ikke afviger fra andre mennesker. Rammerne for forhandling af identitet indenfor foreningskonteksten anvendes således i højere grad til at blive genkendt, som en der gør et nyttigt stykke arbejde bl.a. ved at gå på sprøjtepatrulje.

Identifikationen med at være aktiv stofbruger er ikke på samme måde manifest hos de interviewede ikke-aktivister. Der er ikke tale om et identitetstransformerende plot, da begge fortællinger kan tolkes som forskellige typer af uløste konflikter. Det viser sig hos et medlem Nanna som en uløst konflikt i forhold til en identifikation som stofbruger der associeres med problemer i forhold til konstant at skulle skaffe penge til stoffer og at blive syg pga. abstinenser. I forhold til identifikationen som stofbruger, er der således tale om status quo frem for en identitetstransformation. Der er derfor ikke overensstemmelse mellem medlemmets identifikationsmønster og den kollektive identifikation som en gruppe af velfungerende stofbrugere. Denne fortælling viser således noget om, at de kollektive rammer for identitet i foreningen har visse begrænsninger, da den kontekstuelle betydning af betegnelsen aktive stofbrugere ikke inkluderer en identifikation som en "ikke velfungerende stofbruger". Hendes løsning på konflikten er imidlertid i tråd med de kollektive rammer, hvor hun ved at identificere sig som kronisk stofbruger, tilstræber en forbedring af sit liv igennem tilknytningen til foreningen og ved at komme i lægeordineret heroinbehandling. Samtidig identificerer hun sig med en oppositionel tolkning af sin position og kan herigennem styrke en identitet ved at se sine problemer som et resultat af en samfundsmæssig uretfærdighed frem for et individuelt problem. Den samme type identifikationsmønster gør sig ikke gældende hos det andet medlemspar Stine og Henrik, hvor fortællingens konflikt er forbundet med en ambivalens mellem at blive genkendt som stofbrugere af omverdenen og identificere sig som sådan indenfor foreningen. Denne dobbelthed er tæt forbundet med en stigmastrategi om ikke at lade stofbruget definere deres relation til verden udenfor, og undgå den diskvalificering de ser forbundet hermed. Deres fortælling viser i særlig grad, hvorledes den kollektive identitet som aktive stofbrugere ikke repræsenterer en identifikationsmulighed for alle. Det vil sige, at den kollektive

grænsekonstruktion til negative kategoriseringer som stofmisbrugere ikke alle tilfælde betyder, at medlemmerne internaliserer en rolle som aktive stofbrugere overfor omverdenen.

Stigmastrategierne hos ikke aktivisterne har jeg hhv. tolket direkte og indirekte modstand mod diskvalificering i mødet med andre. Det er imidlertid fælles for de to, at de ikke på samme måde som aktivisterne forhandler identitet igennem foreningsaktiviteter. I det ene tilfælde (Nanna) er der eksempler på direkte modstand, hvor medlemmet både viser modstand mod en negativ kategorisering af stofbrugere generelt, ved at vise, at der er tale om en samfundsmæssig påtvunget tilstand. Der er samtidig eksempler på, at medlemmet redefinerer betydningen af stofbrug som en destruktiv egenskab til noget der dæmper angst og fungerer som medicin. Det er en central stigmastrategi, der går igen hos flere af de interviewede og kan ses som en semiotisk modstand, hvor stofbruget får et mere neutralt eller positivt betydningsindhold. Den mere indirekte modstand viser sig hos de medlemsparret, hvor de viser, at stofbruget ikke definerer dem negativt og at de på linje med andre kan leve et liv med arbejde og positive sociale relationer. Den kollektive identitet i foreningen kan omvendt ses som en mulighed for at træde ind i en sikker relation (for en periode), hvor de ikke risikerer diskvalificering.

Der er således relativt stor forskel på konstruktionen af identitet blandt de analyserede interviewpersoner. Fælles for dem alle er imidlertid, at fællesskabet i foreningen repræsenterer en beskyttelse af medlemmerne imod stigmatisering og udgør en mulighed for at indgå i positive fællesskaber, hvor de kan identificere sig og blive genkendt som stofbrugere, uden at indebærer en ulige forhandling af identitet. Det betyder, at fællesskabet kan fungere som medlemmernes generaliserede andre, hvorigennem de kan beskytte sig imod omverdenens kategorisering og samtidig redefinere identiteten som stofbrugere.

Litteraturliste

- Andersen**, Niels Åkerstrøm, Anders Esmark, Carsten Bagge Laustsen (2005), *Socialkonstruktivistisk Analysestrategier*, Roskilde Universitetsforlag: Frederiksberg
- Andersen**, John et al. (2003), Indledning: Empowerment i storbyens rum. I: Andersen, John et al. (red.), *Empowerment i storbyens rum*, Hans Reitzels Forlag: København
- Andersen**, Ditte et al. (2009), *Den sociale stofmisbrugsbehandling i Danmark – Hovedrapport*, SFI Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (09:19)
- Andersen**, Ditte & Margaretha **Järvinen** (2006), *Skadesreduktion – idealer og paradokser*, Nordisk Alkohol- & Narkotikatidsskrift vol. 23
- Anderson**, Tammy L. & Frank **Ripullo** (1994), *Social setting, stigma management and recovering drug addicts*, Central Michigan University
- Anker**, Jørgen (2006). Active Drug Users – Struggling for rights and recognition. I: Anker, Jørgen et al. (red.), *Drug users and spaces for legitimate action*. pp 37-60. Nordiska Alkohol- och Drogforskning (NAD) publikation nr. 49
- Anker**, Jørgen et al. (2006). Introduction. I: Anker, Jørgen et al. (red.), *Drug users and spaces for legitimate action*. pp 5-22. Nordiska Alkohol- och drogforskning (NAD) publikation nr. 49
- Anker**, Jørgen (2007), *Limits and opportunities for autonomous user organisations in Denmark and Sweden*, Journal of Social Science 3 (2): 78-87
- Anspach**, Renee R. (1979), *From stigma to identity politics: Political activism among the physically disabled and former mental patients*, Social Science & Medicine Vol. 13A pp765-773
- Asmussen**, Vibeke & Steffen **Jöncke** (2004), Perspektiver på brugerne. I: Vibeke Asmussen & Steffen Jöncke (red.), *Brugerperspektiver – fra stofmisbrug til socialpolitik?*, Aarhus Universitetsforlag: Aarhus
- Atkinson**, Paul & Amanda **Coffey** (1996), *Making sense of qualitative data – complementary research strategies*, Sage Publications: London
- Becker**, Howard S. (1973), *Outsiders – Studies in the sociology of deviance*, The Free Press: New York
- Beresford**, peter & Suzy **Croft** (2001), *Service Users' knowledges and the social construction of social work*, Journal of Social Work 1:295
- Bjerge**, Bagga et al. (2008). Danish drug policy – history, theory, and the international framework. I: Bagga bjerge, Vibeke A. Frank & Esben Houborg (red.), *Drug policy – history theory and consequences*, pp 9-32. Aarhus university press: Aarhus

- Bjerge, Bagga** (2005), *Empowerment og brugerinddragelse i praksis: mellem forestillinger og det muliges kunst*, Center for Rusmiddelforskning, Aarhus universitet: Aarhus
- Blindheim, Martin** (1998), “Brugerforeningen for aktive stoffrugere” – Først da vi kvittede oss med ”pedagogene”, *ble det liv i organisasjonen*, *Rus & Avhengighet* nr. 5 1998
- Bo, Inger Glavind** (2008), *At tænke socialpsykologisk*, Akademisk Forlag
- Bo, Inger Glavind** (2002), At sætte tavsheder i tale – fortolkning og forståelse i det kvalitative forskningsinterview. I: Michael Hviid Jacobsen, Søren Kristiansen & Anne Prieur (red.), *Liv, Fortælling, Tekst – strejftog i kvalitativ sociologi*, Aalborg Universitetsforlag: Aalborg
- Chase, Susan E.** (2005), *Narrative Inquiry: Multiple Lenses, Approaches, Voices*. I: Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (red.) *The Sage Handbook of Qualitative Research Third edition*, Sage Publications: Thousand Oaks, London, New Dehli
- Connor, Kyaien O. & Daniel Rosen** (2010), “You're Nothing But a Junkie”: *Multiple Experiences of Stigma in an Aging Methadone Maintenance Population*, *Journal of Social Work Practice in the Addictions*, 8:2, pp. 244-264
- Copes, Heith et al.** (2008), “We weren't like no regular dope fiends”: *negotiating hustler and crackhead identities*, *Social problems*, vol. 55, issue 2. pp. 254-270
- Dahl, Helle Vibeke** (2004), *Ilde hørt? – den larmende tavshed om etnografisk rusmiddelforskning*. I: Vibeke Asmussen & Steffen Jöncke (red.), *Brugerperspektiver – fra stofmisbrug til socialpolitik?*, Aarhus Universitetsforlag: Aarhus
- Dahl, Helle Vibeke** (2008), *Open Drug Scenes: Danish reflected through international drug prohibition and local interventions*. I: Bjerge, Bagga et al. (red.), *Drug policy – history theory and consequences*, Aarhus university press: Aarhus
- Denzin, Norman K. & Yvonna S. Lincoln** (2005): *Introduction: The Discipline and practice of Qualitative Research*. I: Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (red.) *The Sage Handbook of Qualitative Research Third edition*, Sage Publications: Thousand Oaks, London, New Dehli
- Ege, Jørgen** (2004), *Stofmisbrug + afhængighed – hos unge og voksne*, Hans Reitzels Forlag: København
- Elliot, Barbara Jane** (2005), *Listening to people's stories: the use of narrative in qualitative interviews*. I: Barbara Jane Elliot, *Using Narrative in social science research*, Sage Publications: London
- Friedman, Samuek R., Matthew Southwell, Regina Bueno, Denise Paone, Jude Byrne, Nick Crofts** (2001), *Harm reduction – a historical view from the left*, *International Journal of Drug Policy* 12 (2001) 3-14
- Gergen Kenneth J.** (2010), *En invitation til social konstruktion*, Mindspace: København

- Ghose**, Toorje et al. (2008). *Mobilizing collective identity to reduce HIV risk among sex workers in Sonagachi, india: The Boundaries, consciousness, negotiation framework*, pp 311-320 Social Science & medicine vol. 67
- Goffman**, Erving (2009), *Stigma – om afvigerens sociale identitet*, Samfundslitteratur: Frederiksberg C
- Grosso**, Leopoldo & Gruppo **Abele** (2008), Empowerment – models of good practice: heroin use and peer support – what lessons have been learnt?. I: Georg Bröring & Eberhard Schatz (red.), *Empowerment and Self- organisations of drug users*, Foundation Regenboog AMOC: Netherland
- Gubrium** Jaber F. & James A. **Holstein** (2000), *The self we live by – narrative identity in a postmodern world*, Oxford University Press
- Gubrium**, Jaber F. & James A. **Holstein** (1995), *The Active interview*, Qualitative Research Methods series 37, Sage Publications: London
- Hall**, Stuart (1997), Introduction: Who needs' identity. I: Stuart Hall & Paul du Gay (red.), *Questions of cultural identity*, Sage Publications: London
- Hansen**, Finn Kenneth et al. (2005). *Brugerforeningen for aktive stofbrugere*, Center for Alternativ Samfundsanalyse (CASA): København
- Hardiman**, Eric R. (2004), *Networks of Caring: A Qualitative Study of Social Support in Consumer-run Mental Health Agencies*, Qualitative Social Work 2004; 3; pp. 431-448
- Healy**, Karen (2009), *Socialt arbejde i teori og Kontekst – en grundbog*, Akademisk Forlag: København
- Houborg**, Esben (2006), *Stofmisbrug Metadon Subjektivering – Historiske og aktuelle fremstillinger af stofmisbrug*, Sociologisk institut, Københavns universitet, Ph.d. nr. 38
- Howard**, Judith A. (2000), *Social psychology of identities*, Annual Review of Sociology, Vol. 26, pp. 367-393
- Hunt**, Scott A. & Robert D. **Benford** (2004), Collective identity, solidarity and commitment. I: David A. Snow, Sarah A. Soule & Hanspeter Kriesi, *The Blackwell Companion to social movements*, Blackwell reference online
- Hvinden**, Bjørn (1997), *Self-organisation and users' empowerment*, Paper to the 9th Nordic Social Policy Research Seminar, Køge, Denmark, November 6th-8th, 1997
- Jacobsen**, Michael Hvid & Søren **Kristiansen** (2002), *Erving Goffman. Sociologien om det elementære livs sociale former*, Hans Reitzels forlag: København
- Järvinen**, Margaretha (2000), *The biographical illusion: constructing meaning in qualitative interviews*, Qualitative Inquiry 2000;6;370

Järvinen, Margaretha (2004), *Life histories and the perspective of the present*, Narrative inquiry 14 (1), pp 45-68

Järvinen, Margaretha (2005), Interview i en interaktionistisk begrebsramme. I: Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv – interview, observationer og dokumenter*, Hans Reitzels Forlag: København

Järvinen, Margaretha & Nanna **Mik-Meyer** (2005), Indledning: Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. I Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv – interview, observationer og dokumenter*, Hans Reitzels Forlag: København

Jenkins, Richard (2000), *Categorization: identity, social process and epistemology*, Current Sociology 2000 48:7

Jenkins, Richard (2006), *Social identitet*, Academica: Aarhus

Jepsen, Jørgen (2004). Brugerforeninger – selvorganisering, interessevaretagelse og gensidig støtte. I: Vibeke Asmussen & Stephen Jöhncke (red.), *Brugerperspektiver – fra stofmisbrug til socialpolitik?*, pp 169-191. Aarhus universitetsforlag: Aarhus

Jepsen, Jørgen (2008). Danish drug control policy 1945-2007. I: Bagga bjerge, Vibeke A. Frank & Esben Houborg (red.), *Drug policy – history theory and consequences*, pp 151-180. Aarhus university press: Aarhus

Jepsen, Jørgen & Lau **Laursen** (2002), *Danish drug policy – An ambivalent balance between repression and welfare*, Annals of the American Academy of Political and Social Science. Vol. 582, Cross National Drug Policy pp. 20-36, Sage Publications

Juhila, Kirsi (2004), *Talking back to stigmatized identities: Negotiation of culturally dominant categorization in interviews with shelter resident*, Qualitative Social Work 3;259

Jürgens, Ralf (2008), *Nothing about us without us (international edition) – greater, meaningful involvement of people who use illegal drugs: a public health, ethical, and human rights imperative*, Canadian HIV/AIDS Legal Network, International HIV/AIDS Alliance, Open Society Institute, Copies: www.aidslaw.ca

Kerr, Thomas et al. (2006), *Harm Reduction by a “user run” organization: A case study of the Vancouver Area Network of Users (Vandu)*, International Journal of Drug Policy 17 (2006) 61-69

Kvale, Steinar (1997), *Interview – en introduction til det kvalitative forskningsinterview*, Hans Reitzels Forlag: København

Laanemets, Leili (2006), *Organisation Among Drug Users in Sweden*, I: Jørgen Anker et al. (red.), *Drug users and spaces for legitimate action*. pp 5-22. Nordiska Alkohol- och drogforskning (NAD) publikation nr. 49

- Lawler**, Steph (2002), Narrative in Social Research, Tim May (red.) *Qualitative Research action*, Sage Publications: London
- McIntosh** James, Neil **McKeganey** (2000), *Addicts' narratives of recovery from drug use: constructing a non-addict identity*, Social Science & Medicine 1501-1510
- Mead**, George Herbert (2005), *Sindet, Selvet og Samfundet*, Akademisk Forlag: København
- Meuwisse**, Anne (2006), brugerorganisationer og behandling, I: Tine Egelund & Turf Böcker Jakobsen (red.), *Behandling og socialt arbejde*, Hans Reitzels forlag: København
- Nygren**, Lennart (2002). Har socialt arbejde en teoretisk kerne?. I: *Socialt arbejde en grundbog*, pp221-238. Hans Reitzels Forlag: København
- Payne**, Malcolm (2005), *Teorier i Socialt arbejde*, Hans Reitzels Forlag: København
- Plummer**, Ken (2001), *Documents of life 2*, Sage Publications: London
- Radcliffe**, Polly & Alex **Stevens**, *Are drug treatment services only for 'thieving junkie scumbags'? Drug users and the management of stigmatized identities*, Social Science & Medicine 67 pp. 1065-1073
- Rasborg**, Klaus (2004), Socialkonstruktivismen i klassisk og moderne sociologi. I: Lars Fuglsang & Poul Bitsch Olsen (red.) *Videnskabsteori – på tværs af fagkulturer og paradigmer i samfundsvidenskaberne*, Roskilde universitetsforlag: Frederiks
- Reger**, Jo (2008), Drawing identity boundaries – the creation of contemporary feminism. I Rachel L. Einwohner & Daniel J. Myers (red.) *Identity work in social movements*, University of Minnesota Press: Minneapolis
- Riessman**, Catherine Kohler, *Stigma and everyday Resistance Practices: Childless Women in South India*, Gender and Society, Vol. 14 no. 1. Special issue: Emergent and Reconfigured Forms of Family Life pp. 111-135
- Riessman**, Catherine Kohler, *Narrative Methods for the Human Sciences*, Sage publications inc.: California, London New, Delhi, Singapore
- Sandberg**, Sveinung (2009), *A narrative search for respect*, Deviant Behavior 30:6. pp. 457-510
- Snow**, David A. & Doug **McAdam** (2001), Identity work processes in the context of social movements: Clarifying the identity/movement nexus. I: Sheldon Stryker et al. (red.), *Self, Identity and social movements*, University of Minnesota press: Minneapolis
- Spector**, Malcolm & John **Kitsuse** (1987), *Constructing social problems*, De Gruyter: New York
- Storgaard**, Lau Laursen (2002). *Konstruktionen af dansk narkotika kontrolpolitik siden 1965*. Økonomi og jurist forbundet: Gentofte

Tammy, Tuukka (2006), *Who is the Expert? – Patient groups and Finnish substitution treatment policy*. I: Jørgen Anker et al. (red.), *Drug users and spaces for legitimate action*. pp 5-22. Nordiska Alkohol- och drogforskning (NAD) publikation nr. 49

Tammi, Tuukka (2004), *The Harm-reduction school of thought: three fractions*, Contemporary Drug Problems 31/Fall 2004

Taylor, Verta & Nancy E. **Whittier** (1999), Collective identity in social movement communities: Lesbian feminist mobilization. I: Jo Freeman & Victoria Johnson (red.), *Waves of protest: Social movements since the sixties*, Rowman & Littlefield Publishers Inc.: Boston

Tops, Dolf (2006), Stretching the limits of drug policies an uneasy balancing act. I: Jørgen Anker et al. (red.), *Drug users and spaces for legitimate action*. pp 5-22. Nordiska Alkohol- och drogforskning (NAD) publikation nr. 49

Wieloch, Neil (2002). *Collective Mobilization and identity – from the underground: the deployment of “oppositional capital” in the harm reduction movement*, The Sociological Quarterly, vol. 43, nr. 1. pp 45-72

Internetkilder

<http://www.brugerforeningen.dk>

Bilag 1

Briefing:

- Tak for at du vil deltage
- Interviewet vil være anonymt – så dit navn vil ikke fremgå i min opgave
- Er det i orden at jeg optager interviewet – det er for, at jeg ikke skal koncentrere mig om at huske og skrive. Så vi kan tale frit. Det bliver selvfølgelig slettet efter jeg har skrevet opgaven.
- Interviewet vil vare ca. en time, men det er selvfølgelig også afhængig af din tid og hvor meget vi kan snakke om
- Min opgave handler groft sagt om, hvordan foreningen spiller en rolle i dit liv, din identitet og om den har ændret noget synet på dig selv og dit stofbrug.
- Først har jeg nogle indledende spørgsmål også vil jeg, tale med dig om dit liv som stofbruger og hvordan brugerforeningen kommer til at spille en rolle i dit liv.
- Interviewet vil efterfølgende indgå og blive anvendt i opgaven
- Du bestemmer jo selv, hvad du vil udtale dig om og hvis der er noget du ikke vil snakke om siger du bare til. Du giver dig selvfølgelig bare tid til at svare, det haster ikke og bare spørg, hvis et spørgsmål er uklart.
- Vil du have en udskrift af optagede interview?

Interviewguide

Er du medlem af foreningen?

Hvor tit kommer du her?

Hvor lang tid har du kommet her?

Hvor gammel er du?

1. generelt om interviewpersonens identitet som stofbruger(identitet som stofbruger i samfundet)

Nu er jeg jo interesseret i, hvordan du opfatter dit liv som stofbruger. Jeg vil derfor spørge, om du kan fortælle mig om dit liv som stofbruger og gerne med fokus på, tiden før du blev medlem af foreningen?

Mange mennesker deler deres liv op i forskellige perioder gode som dårlige, turbulente, stillestående, hårde osv. og hvis du skulle beskrive dit liv som stofbruger, hvilken retninger har det så gået i?

2. personens tilknytning til foreningen (identitet som stofbruger i foreningen)

Kan du fortælle om, hvordan kom du så til at blive medlem af foreningen?

- Hvorfra havde du hørt om foreningen?
- Hvad havde du hørt om den?

- Hvad tiltalte dig ved den?
- Kan du fortælle noget om din motivation for at melde dig ind i foreningen?

Kan du fortælle noget om hvilken rolle spiller den i dit liv?

- Hvordan bruger du foreningen
- Har du fået venner her?
- Jeg har stødt på ordet aktive stofbrugere her i foreningen, er det noget du bruger om dig selv?
- Hvad lægger du i det?

3. om stigmaet og modstands kontra håndteringsstrategier(Åben/lukket omkring stofbrug (stigma) Strategier i forhold til omverden)

Har du igennem den periode du har fortalt om ændret dit syn på det at være stofbruger – jeg tænker på om du ser det mere positivt, negativt eller hvordan?

Sympatiserer du med foreningens politiske engagement omkring af skabe bedre forhold for stofbrugere?

Er det noget du bruger i dit liv

- ved fx at være mere åben omkring dit stofbrug overfor omverden
- At kræve respekt?

Afslutning

Mange tak for at du ville deltage, det har stor betydning

Har du ellers noget du vil sige eller spørge om

Bilag 2

Uddrag af foreningens formålsparagraffer hentet fra foreningens hjemmeside Brugerforeningen.dk:

Vedtægter for BrugerForeningen

Paragraf 1. Foreningens navn og hjemsted:

BrugerForeningen – for aktive stofbrugere - København.

Paragraf 2. Foreningens formål:

Foreningen skal styrke stof- og metadonbrugernes sociale og samfundsmæssige interesser. I gangsætte aktiviteter i form af støtte, oplysning og rådgivning til den enkelte. Foreningen skal modvirke diskrimination og afhjælpe magtesløshed. Foreningen skal, for at nå dette mål, synliggøre de forhold, som præger narkoområdets sociale, politiske og økonomiske forhold og de konsekvenser, det får for det enkelte menneske. Det skal ske gennem at skabe debat, samt gennem brug af demokratiske virkemidler.

Foreningen skal være troværdig i forhold til myndigheder, politikere og brugere, og på den måde være stofbrugernes effektive talerør.

Paragraf 3. Som medlemmer kan optages:

Alle interesserede, men kun aktive stofbrugere kan vælges til bestyrelsen.

Bilag 3

Tale til brugerforeningens mindededag 2010 af formand Jørgen Kjær, hentet fra hjemmesiden <http://www.mynewsdesk.com/dk/view/pressrelease/international-mindedag-for-afdøde-stofbrugere-442680> [02.02.2011]

International Mindededag for afdøde stofbrugere

BrugerForeningen indbyder hermed alle interesserede til International Mindededag for afdøde Stofbrugere.

*Vi mødes onsdag den 21. Juli 2010 kl. 19.00 –
ved mindestedet for stofbrugere i byhaven på Halmtorvet ved Colbjørnsensgade.*

Den Internationale mindededag er dedikeret til de mange mennesker, kendte og ukendte, der døde i krigen mod stoffer og som blev til krigen mod stofbrugere. Det er tidspunktet, hvor vi stofbrugere og vores familie og venner husker og hylder vores venner og kære, for de begravelser hvor vi ikke kunne eller måtte deltage, for de døde der ikke blev anerkendt, for øjeblikket som vi aldrig fik - til at sige farvel. Dagen er til at huske dem, som vi kender og dem som vi ikke kendte - fra landet, vores små og store byer, i Danmark og i hele verden. Den 21. juli er en dag til at mindes; Dem, der døde af uregulerede, forfalskede og forgiftede stoffer, som udbydes på dagens sorte marked; Dem, der blev kriminaliseret eller fængslet på grund af deres afhængighed, kun for at dø af en overdosis ved løsladelsen; Dem, der døde på vores hospitaler af narkotikarelaterede infektioner og af fattigdom eller diskrimination. Til dem, der døde i fængsler, af sygdomme, vold og de mange statslige sanktioner og henrettelser (såsom Burma, Dubai, Kina, Malaysia og Singapore), eller fra angreb af selvbestaltede og statsstøttede dødspatroljer i Thailand og Brasilien; Dem, der er døde af virus der overføres som følge af den narkokrige-mentalitet, som aktivt forhindrer og endda i visse lande kriminaliserer sprøjtebytning og substitutionsbehandlingsprogrammer, som i Rusland og endda også i Sverige hvor der stadig ikke findes sprøjtebytteprogrammer i Stockholm og alle de andre større byer, lige bortset fra Malmø og Lund hvor Sveriges eneste eksisterende sprøjte tilbud findes. Til dem, der trods lovene for at få deres medicin eller foretrukne stimulans og til dem der bliver fanget i krydsilden mellem stærkt bevæbnede narkorazziaer og nationale og lokale bande krige som udkæmpes på grund af profithensyn. Til dem der døde i ensomhed der opgav kampen og håbet, og til dem der ikke længere kunne kæmpe kampen. Den 21. juli er dagen, hvor alle stofbrugere i hele verden, bærer på vores fakkelt af værdighed og håb og hvor vi mindes vores venner.

Med venlig hilsen

Jørgen Kjær/formand

BrugerForeningen
– for aktive stofbrugere

Bilag 4

Formandens tale til foreningens 17 års fødselsdag og brugervenprisen i 2010 behandlet af formand for pårørende foreningen Karen Groos. Hentet fra brugeforeningens hjemmeside brugerforeningen.dk:

BrugerVenDagen 2010

Af formand Karen Groos

BrugerVenDagen 2010 Blev afholdt i BrugerForeningen d. 3.nov. 2010 på foreningens 17 års fødselsdag. Festen blev ligesom de senere år startet i kulturhus "Støberiets" teatersal (nabo til BF) der var udstyret med bar, talerstol og adskillige rækker siddepladser.

Formand Jørgen Kjær bød gæsterne velkommen og fortsatte: "John der var BF's husinspektør i over 12 år – blev bisat den 14. Oktober. John havde en herlig tør lettere mørk men også selvironisk humor. John havde masser af venner over alt fordi han var en stor personlighed, som vi alle sammen savner utroligt meget og jeg håber I vil være med til at holde et minuts stilhed for John og alle de andre der har forladt os i år og tidligere – Tak!"

Efter stilheden fortsatte JK med et tilbageblik på det seneste år der har været noget af en prøvelse med hele fem indbrud indenfor bare 6 måneder. Året blev også indledt med en meget anstrengt økonomi da budgettet på forhånd var reduceret med 400.000 fra Københavns Kommune og Miljø & Teknik, havde på grund af de vanskelige tider inddraget SprøjtePatruljens honorar.

JK: fortsatte "Det er heldigvis ikke sygdom og elendighed alt sammen. Det som vi har kæmpet mest for i over 15 år – lægeordineret heroin, blev langt om længe realiseret i år. Den 15. marts åbnede "Valmuen", på Tomsgårdsvej i København og samme dag åbnede KABS i Hvidovre for heroinbehandling. Naturligvis ser vi med kæmpe stor tilfredshed på at heroinbehandlingen endeligt langt om længe er realiseret. Men vi kritiserer stadig Sundhedsstyrelsens vejledning om hvordan og hvornår heroinen skal indtages. Stofbrugere, der bliver tildelt heroin, forventes at møde op til overvåget indtagelse af præparatet to gange dagligt, syv dage om ugen. Det betyder i praksis en genindførelse af "stavnsbåndet" og det er meget vanskeligt at indpasse de to besøg i en hverdag med job, studier eller andre normale forpligtelser. Aftendoseringen består også stadigt af metadon – dog til hjemtagelse ligesom ved weekendfri eller ferier, og dette på trods af at de udvalgte ikke på noget tidspunkt har profiteret af den forudgående årelange metadonbehandling, der forlanges for at få adgang til heroinbehandlingen. Sidst men ikke mindst finder BF også at det er stærkt kritisabelt at stofbrugere der ikke fixer, skal starte med det før de kan komme i betragtning, ligesom de der er inde og gerne ville stoppe med at fixe, heller ikke har nogen mulighed for at ændre på denne mere risikable og belastende indtagelsesform. Men nu er heroin ikke længere udelukkende forbudt, men også lovligt lægeordineret medicin – og Rom blev heller ikke bygget på én dag."

"I år lykkedes det os også endeligt at få naloxone – det startede vi med at tale om helt tilbage i 2001 hvor jeg på Internettet læste om hvordan stofbrugere i Chicago var blevet udstyret med overdosisredningsudstyr og naloxone. Den gang havde vi GadePatruljen der under de daglige patruljer mødte mange overdoser. Hvis de havde haft naloxone ville de have kunnet starte livsreddende indsats på stedet. Socialoverlæge Peter Ege, syntes også det var en rigtig god ide – og så tog det lige nogle år med at få bevilget midlerne. Men så skulle det altså også lige implementeres fra en institution i Københavns Kommune. Jeg mente jo bare at vi skulle udstyres med nogle ampuller og så ellers starte med at redde liv. Men jeg kan også sagtens se at det giver god mening – sådan behørigt at registrere og evaluere, så der også fremover kan bevilges midler til det gode formål. Det blev således først aktuelt i 2009 hvor Sundhedsrummet kom på banen, med en passende institutionsstruktur, en læge og nogle søde sygeplejersker. I januar 2010 arrangerede de et førstehjælpskursus som 12 aktivister fra BF bestod og de blev således de allerførste ikke sundhedsuddannede personer i Danmark der blev udrustet med livsreddende naloxone og en lille taske med det øvrige udstyr - og med det har vi siden reddet 5 stofbrugere fra døden af en overdosis."

- "I begyndelsen af året blev vi opmærksomme på avisskriverier om at nogle stofbrugere på Vesterbro have anvendt salmiakspiritus som voldsinstrument – og at flere blev blindet herunder en 17-årig der var permanent blindet på begge

øjne. Det er en meget tragisk historie. Jeg erindrede at man kunne bruge noget andet til at frembringe freebase – og kontaktede derfor vores kollega Raffi Balian i Toronto der bekræftede, at man også sagtens kunne fremstille freebase/crack med bikarbonat i stedet for salmiakspiritus – og så startede vi snart herefter med at pakke de små plastposer med bikarbonat – og i sidste optælling for nyligt havde vi produceret og distribueret over 20.000 poser siden vi startede i marts.”

”I løbet af sommeren udvidede vi samarbejdet med Sundhedsrummet til også at omfatte indkøb, pakning og distribution af crack-kits og dem har vi pt. lavet 2.000 poser af.”

”BF er ”høringsberettiget” i forhold til flere ministerier, styrelser og forvaltninger og vi har siden starten siddet med i følgegruppen ift. Københavns Kommunes Sundhedsrum og cafe Dugnad og BF er nu også blevet indbudt til at repræsentere stofbrugere i Københavns Kommunes nye Udsatteråd. BF huser ligeledes arrangørgruppen for den årlige Brugernes Bazar i Odense. Vi oplever at have rigtig mange gode samarbejdspartnere.

”Vi har desværre måttet sløjfe alle årets sædvanlige udflugter – såsom museumsbesøg, biografture, koncerter og andre aktiviteter der koster penge – det er meget svært at arrangere noget med mange mennesker uden at det koster noget, men vi har dog både været et par gange på stranden og et par ture i skoven – men Zoo turen i maj og den årlige sommer kanoudflygt blev der ikke til.”

- Og med 5 indbrud kan vist med en vis ret kalde 2010 for BrugerForeningens første ”Annus Horribilis” - og så alligevel ikke – idet det blev min store glæde med stolthed at modtage en rigtig international hæderspris – the ”Carol & Travis Jenkins Award” – i april på den store internationale Harm Reduction konference i Liverpool – prisen gives for outstanding harm reduction work – og som det blev fremhævet ved prisoverrækkelsen, så opfattes BF af andre stofbrugeraktivister som ”fyrskibet” eller ”ledestjernen”, som alle gerne vil kopiere i deres hjemlande. Vores forening er også ganske unik med eget dagligt åbent værested med brugerstyring og rådgivning og masser af forebyggende arbejde med skolebørn og studerende, samt mange sociale og skadesreducerende aktiviteter. Alt sammen på frivillig basis – og vel at mærke udelukkende udført af aktive stofbrugere. Mange ude i verden kalder BF for ”Utopia” – og det må vi jo erkende langt hen af vejen – og der var sikkert heller ikke ret mange der tilbage i november 1993 troede at BF ville eksistere i, om end ikke allerbedste velgående, så dog stadig i live og altid optimistiske – og til trods for sygdom og dødsfald og svækket økonomi, så holder vi både værested og forening åbent i ca. 12 timer om dagen – og der er morgenbord og tilberedt aftensmad på samtlige af årets hverdage. SprøjtePatruljen har været på gaden hver eneste dag også i weekenderne – så det er rigtigt som fremhævet i Liverpool ved prisoverrækkelsen, at BF er en meget dynamisk interesseorganisation og også en stor international medspiller i INPUD og vi samarbejder nært med vores søsterorganisationer i både Norge og i Sverige hvor der findes hele 7 lokale foreninger. Det sidste er også et tydeligt udsagn om at det er svært at være stofbruger i Sverige og derfor organiserer de sig i meget større omfang end det er tilfældet i Danmark.”

- ”Men hvis vi ikke havde vores trofaste aktivister så eksisterede BrugerForeningen slet ikke – det er dem der åbner foreningen hver eneste morgen og det er dem der dagligt kører ud med ”SprøjtePatruljen” både når det er sommer og solskin men også når det er regnvejrs- eller vinterkoldt med snevejr og frostgrader. Uden foreningens flittige aktivister så kunne vi ikke være her i dag og fejre foreningens 17 års fødselsdag. Så vil I ikke hjælpe mig med at give BF's aktivister en ordentlig klapsalve som tak for deres kæmpe indsats? Tak skal I have”

Herefter overtog BrugerForeningen husmusikken Henrik Svale mikrofonen og fortsatte med sang og guitar-spil med ”Peers from INPUD” en sang af egen musikkomposition og tekst af Jørgen Kjær.

Efter Svales sang og spil overtog Socialoverlæge Peter Ege, fra Socialforvaltningen i Københavns Kommune. Peter holdt en herlig tale og med højt humør og stort vid præsenterede han årets modtager af BrugerVenPrisen 2010, overlæge Christian Hvidt der velvilligt og med stor glæde modtog prisen og samtidigt i sin takketale berettede lidt om sin tid som læge både her og flere år i Zambia i Afrika og om, hvordan han fik interesse for området stofbrug/ misbrug og lyst til at hjælpe og behandle stofbrugere.

Talerne og prisoverrækkelsen i teatersalen afsluttedes med stor applaus til prismodtageren og formanden erklærede, at festen og baren nu flyttede, og fortsatte inde ved siden af i BF's hyggelige lokaler, hvor der stod en veludrustet buffet og ventede med en masse dejlige ting til ganen – herunder selvfølgelig BF's hjemmelavede speciale -

chokoladedypede jordbær, der som sædvanligt blev spist i stort antal og med stor nydelse.

Karen Groos. Nov.2010.

Bilag 5

Projektbeskrivelse af foreningsaktiviteten sprøjtepatruljen. Fundet på foreningens hjemmeside brugerforeningen.dk:

Samarbejder med Sundhedsrummet på Vesterbro.

En borgerservice der udføres af frivillige og ulønnede aktivister fra BrugerForeningen i København.

Brugte sprøjter og kanyler der efterlades eller bortkastes er årsag til frygt og ubehag og de kan være smittefarlige.

BF har derfor siden 1997 påtaget sig arbejdet med at fjerne brugte sprøjter, nåle og andet stofbrugerrelateret udstyr og SprøjtePatruljen kører daglige patruljer i området indre Vesterbro hvor de besøger lokaliteter som vi kender som særligt belastede.

Borgere der opdager brugte sprøjter kan tilkalde BF's SprøjtePatrulje og ringes der til BrugerForeningen inden kl. 15.00 reagerer vi så vidt det er muligt den samme dag - hvor en frivillig aktivist sættes på opgaven.

Projektbeskrivelse:

1. Navn: "SprøjtePatruljen". Kontakt: BrugerForeningen (telefon: 3536-0150)
2. Målsætning/Målgruppe: Det tilsigtes at yde borgere i København og på Frederiksberg en borgerservice, hvor de blot ringer til BrugerForeningen og meddeler, at der i deres boligområde eller nærmiljø, findes brugte sprøjter og kanyler. Foreningen sender herefter (oftest straks) en cyklende aktivist, specialudrustet med sikkert udstyr til opsamlingen og en container, som er beregnet til sikker bortskafning af brugte sprøjter og kanyler. Der sigtes på, at involvere og motivere stof- og metadonbrugere i et erhvervslignende og samfundsnyttigt beskæftigelsesprojekt, hvor deres særlige erfaringer i omgangen med brugt "Værktøj" og deres viden om stofbrugeres skjulesteder kan anvendes nyttigt.
3. Projektbeskrivelse: Dagspressen omtalte i eftersommeren 97 et fund, af en brugt sprøjte i en sandkasse ved en børnehave. Det affødte nogle diskussioner blandt foreningens aktive medlemmer, der udmøntede sig i et konkret forslag om oprettelse af "SprøjtePatruljen". Dette forslag blev forevist alle foreningens sponsorer og samarbejdspartnere, repræsentanter for politiet og Miljøkontrollen. Alle mente, at det var en rigtig god ide og det blev herefter hurtigt besluttet, at starte projektet med navnet SprøjtePatruljen. Foreningen havde allerede af en anden årsag, kontakt til et tysk firma der producerer sprøjter, kanyler og containere, beregnet til bortskafning af brugt værktøj. Dette firma sendte på forespørgsel en foreløbig gratis vareprøve på 20 beholdere, der har en meget hensigtsmæssig størrelse og er lavet af et materiale, som miljømyndighederne har godkendt til destruktion. Der blev ligeledes anskaffet to cykler, der hver fik påmonteret en cykelkurv, hvori beholderen passer perfekt og er under konstant opsyn, under transporten. Dette anses som uhyre vigtigt, idet en tabt beholder ville kunne forårsage farlige og helt uoverskuelige konsekvenser i trafikken. Sidst men ikke mindre vigtigt, blev der indkøbt nogle særlige opsamlingstænger, der sikrer aktivisterne mod nærkontakt.
4. Opstart: Projektet blev første gang officielt præsenteret, ved et pressemøde ifm. foreningens årlige Brugerven prisoverrækkelse d.18.11.97. i BrugerForeningen. Her blev det meddelt, at foreningen ville starte aktiviteten "Sprøjte(opsamlings)patruljen" den 1.12.97. og en særlig pressemeddelelse, som beskrev projektet blev udsendt. På selve startdatoen (den 1.12.97.) blev projektet vist/omtalt i TV Lorry's nyhedsudsendelse. Herefter har samtlige landsdækkende morgenaviser omtalt projektet, på forskellige tidspunkter og i løbet af foråret viste Vesterbro Lokal TV også en reportage med Sprøjtepatruljen på job.
5. Økonomi: SprøjtePatruljen var en aktivitet, der var nøje knyttet til BrugerForeningens øvrige aktiviteter og på grund af den spontane ideudvikling og igangsætning, fandtes der ved starten endnu ingen særskilt økonomi. Foreningen havde den 31.12.98. modtaget ca. 8.000,-.kr. i kontante støttebeløb, dels fra anonyme privatpersoner og dels fra navngivne entreprenører, med byggeprojekter på Vesterbro. Der var fra Miljøkontrollen givet tilsagn om, at man herfra vil dække udgifter til udstyr og redskaber. Der blev indkøbt nogle gule og let genkendelige uniformsjakker, som blev forsynet med foreningens navn og logo.
6. Erfaringer: Projektet har fra alle sider været omfattet af en enestående goodwill. Aktivisterne bliver modtaget meget venligt og anvist fundstederne på en sjælden positiv måde, der betydeligt fremmer lysten til at medvirke. Det er en meget opløftende fornemmelse, som aktivist at opleve den positive interesse og de venlige bemærkninger fra deres medborgere, der ellers normalt kan være noget uvenlige og nogle behandler endda aktive stofbrugere med afsky. Der ydes ikke aktivisterne nogen egentlig løn, men de får en pakke 20.stk. smøger, når en opsamlingsrunde på nogle timer er gennemført.
7. Hverdagen: Der køres faste daglige patruljer på Indre Vesterbro hvor der findes særligt kendte stofbrugerlokaliteter. Derudover reageres der på telefoniske henvendelser fra privatpersoner, viceværter, håndværkere og entreprenører med arbejde på Vesterbro. I særlig kolde og våde perioder falder antallet af fundne sprøjter betydeligt, idet det er svært for stofbrugere, at finde egnede venter når det er koldt i vejret. Der sker derfor en mærkbar øgning i antallet af fundne sprøjter, når vejret i løbet af foråret og hen over sommeren, begunstigede ophold og fixeri udendørs. Der har fra samtlige medier været udvist, en sjælden interesse for SprøjtePatruljen. Projektet medvirker positivt til at nedbryde fordommene og illustrerer på udmærket vis, at aktivisterne tydeligvis kan fungere, både som aktive stofbrugere og samtidig udnytte sine evner og færdigheder, når bare der er tale om at udvise dem tilliden og give dem en stabiliserende behandling. Langt hovedparten af aktivisterne er i længerevarende metadonbehandling og medvirker også i mange forskellige andre typer af aktiviteter i foreningen.

8. Yderligere oplysninger: "SprøjtePatruljen" får mange positive tilkendegivelser fra stofbrugere som mødes på gaden, der giver udtryk for at de syntes det er et flot stykke arbejde der udføres af patruljen og at de selv er blevet mere opmærksomme på ikke bare at efterlade deres brugte værktøj og andet stofbrugerrelateret affald - altså en positiv sideeffekt af det udførte arbejde.

I den første fase af projektet blev det opsamlede udstyr afleveret i Brandvæsnets "Kanylebus" i Skelbækgade på Vesterbro, hvor personalet tog meget venligt imod. I januar 1998 blev vi indbudt til møde med Miljøkontrollen hvor den daværende miljøkontrollør Benny Larsen foreslog at der blev indledt et formelt samarbejde. Dette samarbejde udmøntede sig i at vi fik udleveret nøgler til de "Gule" beholdere, som Miljøkontrollen havde opsat på relevante steder, således at aktivisterne kunne servicere disse når de, som det meget ofte sker, er tilstoppede i røret hvor man indfører affaldet. Senere blev det indsamlede værktøj afhentet fra BrugerForeningen af Renoflex, når der var opsamlet en passende mængde – som blev kontrolvejet ved afhentningen. Til den 5.3.1999. anslås der at være opsamlet ca. 85.000 brugte sprøjter m.m.

9. Kontaktoplysninger:

SprøjtePatruljen BrugerForeningen Korsgade 30, 32200 København N. Tlf. 3536-0150 Fax: 3536-0169

Senioraktivist og kasserer Tom Linnert Jensen 2689 0111 Email: info@brugerforeningen.xx

Hjemmeside: www.sproejtepatruljen.dk

10. Samarbejdspartnere: SprøjtePatruljen er som nævnt nært knyttet til BrugerForeningen og benytter foreningens vagthavende, aktivister, telefoner og køretøjer, ligesom foreningen opbevarer de indsamlede mængder og tjenestecyklerne vedligeholdes på værkstedet af foreningens aktivister. Der leveres også transport af foreningens varevogn, også til reelle patruljer især i perioder med meget dårligt vejr og til løsning af patruljeopgaver der findes langt fra foreningen.

11. I 2006 indledte SprøjtePatruljen et samarbejde med foreningen "Barsebæk" om et pilotprojekt med tidsafgrænsning fra 1.4. – 31.8. i 2006 som støttedes med 200.000 af Københavns Kommunes Vej & Park hvoraf SprøjtePatruljen fik 156.000 kr.

I 2007 indledte SprøjtePatruljen direkte samarbejde med Vej & Park og der blev udfærdiget en samarbejdsaftale der udløste 400.000 til foreningen for arbejdet der samtidigt blev udvidet til at omfatte weekender i sommerperioden 1.5. til 31.8.

I 2008 blev SprøjtePatruljen ligeledes honoreret med 400.000 – men i 2009 beklagede Københavns Kommunes Miljø og Teknik at de kun havde 200.000 til SprøjtePatruljen – og den 21.12.2009 meddelte Københavns Kommunes Miljø og Teknik at de ikke længere havde mulighed for at honorere SprøjtePatruljen for arbejdet i 2010 – men at de håbede at de stadigvæk kunne regne med et fortsat samarbejde – jeg tvivler på at Teknik & Miljø forvaltningen har andre samarbejdspartnere – eller ydelsesleverandører hvor de bare inddrager betalingen, men stadig forventer at servicen fortsætter.

Det er vist udelukkende stofbrugere man giver så utrolig dårlig behandling.

Jørgen Kjær / Formand